

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**TÜRKİYE VE KAZAKİSTAN’DA OKUTULAN 7.
SINIF TÜRKÇE, KAZAKÇA ve RUSÇA DERS
KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN DEĞER
İLETİMİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Gulim KOLDASBAYEVA

Danışman

Doç. Dr. Yasin Mahmut YAKAR

Erzincan 2019

TEZ BİLDİRİMİ

“Türkiye Ve Kazakistan’da Okutulan 7. Sınıf Türkçe, Kazakça Ve Rusça Ders Kitaplarındaki Metinlerin Değer İletimi Açısından Karşılaştırılması isimli "Yüksek Lisans" tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Gulim KOLDASBAYEVA

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Gulim KOLDASBAYEVA ait Türkiye ve Kazakistan'da Okutulan 7. Sınıf Türkçe, Kazakça ve Rusça Ders Kitaplarındaki Metinlerin Değer İletimi Açısından Karşılaştırılması adlı çalışma, jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalının Türkçe Eğitimi Bilim Dalında **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Danışman / Jüri : Doç. Dr. Yasin Mahmut YAKAR

Jüri : Doç. Dr. Oğuzhan YILMAZ

Jüri : Doç. Dr. Servet TİKEN

**TÜRKİYE VE KAZAKİSTAN'DA OKUTULAN ORTAOKUL 7. SINIF
TÜRKÇE, KAZAKÇA ve RUSÇA DERS KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN
DEĞER İLETİMİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**

Gulim KOLDASBAYEVA

**Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve
Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

Kasım 2019

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yasin Mahmut YAKAR

ÖZET

Bu çalışmada Kazakistan Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından onaylanmış 7. sınıf ortaokul Kazakça ve Rusça ders kitapları ile Türkiye'de Mili Eğitim Bakanlığı okutulan 7. Sınıf Türkçe Ders kitabındaki metinlerde yer alan değerleri tespit etmek ve iki ülkede okutulan kitaplar arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma geleneğinden yararlanılarak doküman analizi deseni kullanılmıştır. Çalışmada, metinlerde yer alan değerler tespit edilmiş, değerlerin yer aldığı cümlelerden örnek alıntılar verilmiştir. Bu değerler evrensel, ulusal, dinî ve bilimsel olmak üzere dört ana başlık altında toplanmıştır. Ayrıca ders kitaplarında yer alan metinlerin türleri de tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda her iki ülkede okutulan ders kitaplarında özellikle evrensel değerlerin dağılımında benzerlik olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Türkçe, Kazakça ve Rusça ders kitabı, değerler eğitimi.

**INVESTIGATING THE TEXTS IN TURKISH, KAZAKH, RUSSIAN
LANGUAGE COURSE BOOKS LECTURED IN THE 7TH GRADE IN
TURKEY AND KAZAKHSTAN IN TERMS OF VALUES**

Koldasbayeva Gulim

**Erzincan Binali Yıldırım University, Institute of Social Sciences Department of
Turkish and Social Sciences Education**

Turkish Education Master Thesis, November 2019

Thesis Advisor: Yasin Mahmut Yakar

ABSTRACT

The purpose of this research was to determine the values conveyed by the in Ministry of National Education's Turkish course books and Kazakh and Russian course books at the 7th grade as being approved by Kazakhstan Education and Science Ministry and similarities and differences between course books are taught in two countries. In the study, all the text in the course books were analyzed, and sample quotations related to the sentences indicating the values were included. These values were gathered under four main titles including the national, universal, scholarly and religious values. Qualitative research method was used in the research. In addition, the types of texts in the textbooks were determined. As a result of the study, it was determined that there is a similarity especially in the distribution of universal values in the textbooks taught in both countries.

Key Words: Values, Turkish, Kazakh and Russian 7th grade course books, values education.

ÖN SÖZ

Değer içinde bulunulan toplumun davranış biçimlerini ve bakış açısını yansıtması da günümüzde insanlar arası iletişimde yaşanan değişim ve gelişme sayesinde ortak değer yargıları da oluşmaya başlamıştır. Yerel değerlerden, evrensel değerlere uzanan bu süreçte toplumların öncelikli hedefi kendi toplumsal değerlerinin aktarımını sağlayıp, devamını sağlamaktır. Sonraki süreçlerde ise insanlığın ortak paydası olan evrensel değerlerin de korunmasını sağlamaktır. Bu amaçlarla eğitim sistemlerinde değerlere yönelik farklı çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmaların ilk basamaklarından biri ise okullar ve okullarda kullanılan ders kitapları, içerikte kullanılan metindir. 7. Sınıf Türkçe, Kazakça ve Rusça ders kitaplarındaki metinlerin değer iletimi açısından karşılaştırılmasının amaçlandığı çalışmanın yapılmasında değerlerin karşılaştırılması noktasında çalışma sayısının sınırlı olması etken olmuştur. Bu açıdan çalışmanın alan yazına ve daha sonra yapılacak olan çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu amaçla çalışmanın ilk bölümünde, problem durumuna, araştırmanın amacı ve önemine, sınırlılıklara ve tanımlara değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise çalışmanın kuramsal çerçevesinin oluşturulması açısından değerler ve yapılan değerler sınıflandırmalarına yer verilmiştir. Devamında ise değerler ve değerler eğitime yönelik yapılmış bazı çalışmalara yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde çalışma sürecine yönelik olarak, çalışmanın yöntemi, veri toplama ve analiz etme süreçleri anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise Kazakça, Rusça ve Türkçe 7. Sınıf ders kitaplarında tespit edilen iletilir gruplandırılarak, tablo haline dönüştürülmüştür. Çalışmanın son bölümü olan sonuç ve tartışmalar bölümünde ise süreç sonucunda ulaşılan yargılara yer verilmiş, öneriler sıralanmış ve çalışma boyunca yararlanılan kaynaklar sıralanmıştır.

Tez yazım sürecinde bana yardımcı olan Hatice Derya YILMAZ'a ve çalışma süresince desteğini hep hissettiğim ve bana yol gösteren hocam Doç. Dr. Yasin Mahmut YAKAR'a sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

Erzincan, 2019

Gulim KOLDASBAYEVA

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ	I
TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
ÖN SÖZ	V
TABLO LİSTESİ.....	X
I. GİRİŞ.....	1
A. Problem Durumu	1
B. Problem Cümlesi	1
C. Araştırmanın Amacı	2
D. Araştırmanın Önemi.....	2
E. Sınırlılıklar.....	2
F. Tanımlar.....	3
II. KURAMSAL ÇERÇEVE	4
A. Değer Tanımları	4
B. Değerlerin Sınıflandırılması.....	6
1. Erol Güngör'e Ait Değer Sınıflaması	6
2. Bilgiseven' e Ait Değer Sınıflaması	6
3. Allport, Vernon ve Lidzey'e Ait Değer Sınıflaması	7
4. Rokeach'a Ait Değer Sınıflaması.....	7
5. Schwartz'a Ait Değer Sınıflaması.....	9
6. Akbaş'a Ait Değer Sınıflaması	11

7. Spranger'a Ait Değer Sınıflaması	12
8. Değer Kavramına Yönelik Tasnif Denemesi	13
C. Değerler Ve Eğitimi	15
1. Doğuda ve Batıdaki Değer Algısı	17
2. Türkçe Öğretim Programında Değerler Eğitimi.	17
3. Kazakça Öğretim Programında Değerler Eğitimi.	20
4. Kazakistan Okullarında Değerler Eğitimi İle İlgili Yapılan Etkinlikler:	22
5. Kazakistan'da Verilen Kazakça Eğitimin Genel Amaçları:.....	23
6. Kazakça Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kişisel Değerler	24
7. Rusça Öğretim Programında Değerler Eğitimi.	25
8. Kazakistan Okullarında Rus Dili ve Edebiyatı Öğretiminin Temel Amaçları	26
9. Rusça Dersi Öğretim Programında Kişisel Değerler:	27
10. İlgili Çalışmalar.....	29
III. YÖNTEM.....	33
A. Araştırmanın Modeli	33
B. İncelenen Dokümanlar	33
C. Verilerin toplanması ve analizi	33
IV. BULGULAR VE YORUMLAR.....	35
A. Ders Kitaplarında Yer Alan Evrensel Değerler	35
B. Ders Kitaplarında Yer Alan Ulusal Değerler	40
C. Ders Kitaplarında Yer Alan Dinî Değerler	44
D. Ders Kitaplarında Yer Alan Bilimsel Değerler	45
E. 7. Sınıf Rusça Ders Kitabında Yer Alan Değerler.....	46

F.	7. Sınıf Kazakça Ders Kitabında Yer Alan Değerler.....	55
G.	7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerler	66
H.	Rusça Ders Kitabında Yer Alan Dinî Değerler.....	74
İ.	Kazakça Ders Kitabında Yer Alan Dinî Değerler	75
J.	Rusça Ders Kitabında Yer Alan Bilimsel Değerler	80
K.	Kazakça Ders Kitabında Yer Alan Bilimsel Değerler.	81
L.	Ulusal Değerler	82
M.	Rusça Ders Kitabında Yer Alan Ulusal Değerler:	83
N.	Kazakça Ders Kitabında Yer Alan Ulusal Değerler	88
O.	Rusça Ders Kitabında Yer Alan Evrensel Değerler.....	98
R.	Kazakça Ders Kitabında Yer Alan Evrensel Değerler.....	102
V.	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	107
	KAYNAKÇA.....	112
	EKLER	119

TABLO LİSTESİ

		Sayfa No
Tablo 1	Erol Güngör'e Ait Değer Sınıflaması	6
Tablo 2	Bilgiseven'e Ait Değer Sınıflaması	6
Tablo 3	Allport, Vernon ve Lidzey değerlerine Ait Değer Sınıflaması	7
Tablo 4	Rokeach'a Ait Değer Sınıflaması	7
Tablo 5	Schwartz'a Ait Değer Sınıflaması	9
Tablo 6	Akbaş'a Ait Değer Sınıflaması	11
Tablo 7	Spranger'a Ait Değer Sınıflaması	12
Tablo 8	Değer Kavramına Yönelik Tasnif Denemesi	13
Tablo 9	Ortak Değerler	16
Tablo 10	Kazakça Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kişisel Değerler	25
Tablo 11	Rusça Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kişisel Değerler	28
Tablo 12	Ders Kitaplarında Yer Alan Evrensel Değerler	35
Tablo 13	Ders Kitaplarında Yer Alan Ulusal Değerler	40
Tablo 14	Ders Kitaplarında Yer Alan Dinî Değerler	44
Tablo 15	Ders Kitaplarında Yer Alan Bilimsel Değerler	45
Tablo 16	7. Sınıf Rusça Ders Kitabında Yer Alan Değerler	46
Tablo 17	7. Sınıf Kazakça Ders Kitabında Yer Alan Değerler	55
Tablo 18	7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerler	66

KISALTMALAR DİZİNİ

TDÜK	: Türkçe Ders Kitabı
KDK	: Kazakça Ders Kitabı
RDK	: Rusça Ders Kitabı
K	: Kökserek
KJ	: Kız Jibek
BB	: Batur Bayan
GY	: Gök Yüzünden Yüksek
BİÇ	: Büyüme İstemeyen Çocuk
GG	: Gülüver'in Gezisi
ÇZ	: Çalınan Zaman
DA	: Dört Anam
A	: Anıt
MSA	: Moskova'ya son Adım
NIB	: Nevruz Yıl Başı
KD	: Külteğin Destanı
ZZ	: Zar Zaman
BABKAO	: Bir Adam, Bir Köy, Bir Orman
TS	: Türk Sanatı
AŞ	: Aytış
NG	: Neol Geçesi
BK	: Benim Kazakistanım
KE	: Kafkas Eseri

V : Vatan
T : Turnalar
AY : Ahmet Yesevi
DK : Dede Korkut

I. GİRİŞ

A. Problem Durumu

Dinleme, konuşma, okuma ve yazma öğretiminin dışında dil öğretiminin bir başka amacı da değer ve kültür öğretimidir. Her dil kendi bünyesinde ait olduğu topluma özgü bir kısım hususiyetler taşıdığından, dili, temsil ettiği toplumun değerlerinden soyutlamak mümkün değildir. Bugüne kadar ülkeler arasında ders kitapları aracılığıyla değerler eğitimi konusunda karşılaştırılmalı bir çalışmanın yapılmamış olması ve değer kelimesinden yalnızca içinde yaşanılan topluma ait bir kısım motiflerin anlaşılması ciddi bir problemdir. Bu yönüyle çalışma, ders kitapları aracılığıyla ülkelerin değerleri arasında bir mukayese yapma şansı vermesi ve her ülkenin kendine has değerlerinin olabileceğinin somutlaştırılması açısından önemlidir (Yılmaz, Yakar, Arslan ve Satbay, 2017).

Bu çalışmanın temel sorusu, Türkçe öğretim programına göre hazırlanan 7. sınıf ders kitabıyla Kazakistan'da okutulan 7. sınıf Kazakça ve Rusça ders kitaplarındaki metinlerin değerler açısından incelenmesidir.

Çalışma, nitel veri analizi teknikleri üzerinde yapılmış betimsel bir araştırmadır. Verilerin toplanması doküman inceleme yöntemiyle gerçekleşmiştir. Araştırmanın çalışma dokümanını Milli Eğitim Bakanlığı Ortaokul 7. Sınıf Türkçe ders kitabı ile Kazakistan Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından onaylanmış 7. Sınıf Kazakça ve Rusça ders kitabı oluşturmaktadır.

Araştırmada değerler eğitimi ve sınıflandırılması, evrensel, ulusal değerlerin, millî ve kültürel farklılıklara göre benzerlikleri ve farklılıkları, değerler eğitiminin okullarda işlenmesi ve değerlerin topluma etkisi konularına yer verilmiştir.

B. Problem Cümlesi

Araştırma, Kazakistan ve Türkiye'de 7.sınıf için hazırlanmış Kazakça, Rusça ve Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değerler açısından incelenmesini konu edinmiştir. Araştırmanın problem cümlesi "7. sınıf Türkçe, Kazakça ve Rusça ders

kitaplarında yer alan metinlerde tespit edilen değerlerin benzerlik ve farklılıkları” üzerinedir.

C. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, 7. sınıf seviyesinde okutulan Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmış Türkçe ders kitabı ile Kazakistan Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından onaylanmış Kazakça ve Rusça ders kitaplarının değerler açısından karşılaştırmasını yaparak, benzerlik ve farklılıklarını tespit etmektir. Bu amaçla aşağıda yer alan alt problemlere cevap aranmaktadır:

- 1.Ortaokul 7. Sınıf Kazakça ders kitabındaki metinlerde bulunan değerler nelerdir?
- 2.Ortaokul 7. Sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerde bulunan değerler nelerdir?
- 3.Ortaokul 7. Sınıf Rusça ders kitabındaki metinlerde bulunan değerler nelerdir?
- 4.Ortaokul 7. Sınıf ders kitaplarının karşılaştırılması sonucu ortaya çıkan benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?

D. Araştırmanın Önemi

Alan yazında 7. Sınıf Türkçe ders kitabının değerler açısından incelemesine yönelik çeşitli tez çalışmaları ve makalelere ulaşmak mümkündür. Ancak Kazakistan’da okutulan ortaokul 7. sınıf Rusça ve Kazakça ders kitaplarında yer alan metinlerin değerler açısından incelenmesi ve 7. sınıf Türkçe ders kitabıyla karşılaştırılması üzerine daha önce bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Çalışmanın, bu açıdan alan yazına katkı sunacağı düşünülmektedir.

E. Sınırlılıklar

Bu çalışma 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılında hazırlanan ortaokul 7.sınıf Kazakça, Rusça, Türkçe ders kitaplarında kullanılan metinlerle sınırlıdır.

F. Tanımlar

Değer: Değer bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural ya da kıymetlerdir (Çelikkaya, 1996).

Değerler Eğitimi: Değerler eğitiminin esasını değerleri öğretmek oluşturmaktadır. Değerler eğitimi kalbe, zekâya ve iradeye hitap etmeli ve amacı iyiliği sevdirmek, tanıtmak, istetmek olmalıdır. Değerler eğitimi önce çocuğun duyarlılığına hitap etmelidir. Çünkü çocukta duygu akıldan önce gelir. Çocuk heyecanlı olduğu zaman aklını aydınlatmak da kolaylaşır (Aydın, 2010).

Ders Kitapları: Öğrencinin yaş ve bilgi seviyesine uygun bilişsel ve duygusal becerilerle donatılmış zengin metinlerden oluşan, öğretim programlarının esas aldığı ilkeler doğrultusunda hazırlanan, ihtiva ettiği bilgileri öğretmen aracılığıyla öğrenciye aktaran basılı eğitim ve öğretim materyalleridir (Çeçen ve Çiftçi, 2007).

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

A. Değer Tanımları

Değişen ve gelişen dünyada öz benliğini kaybetmeden değişime ve gelişmelere ayak uyduran bireyler yetiştirmenin zorlukları eğitimciler tarafından bilinmektedir (Elbir ve Bağcı, 2013). Teknolojiye verilen önemin artması ve hayatın her anında kendini hissettirmesi, toplumda sosyolojik ve kültürel değişikliklere sebep olmaktadır. Bu da bireylerin ve toplumun “değer” algılarının farklılaşmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda toplumda yaşanabilecek değişim ve gelişimlerin bireylerdeki “değer” algısını değiştirmemesi gerekir. Yeni nesillere “değer kavramının” programlı bir şekilde öğretilmesi değerlere verilen önemin artmasını ve değerlerin ileriki zamana da aktarılmasını sağlayacaktır. Değer kavramı hem bireysel hem de sosyal olguları içinde barındırmaktadır. İçerdiği bu farklı özelliklere göre (Elbir ve Bağcı, 2013) “değer” kavramıyla ilgili yapılan tanımlar da farklılaşmaktadır. Bu kapsamda alanyazında yer alan tanımlar incelenecek olursa:

Latince “kıymetli olmak”, “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden türeyen Bilgin (1995) “değer”; Türk Dil Kurumu’nda bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü olarak tanımlanmıştır (TDK, 2009).

Değer bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural ya da kıymetlerdir (Çelikkaya, H. 1996).

Değer, toplumca en iyi, en doğru, en faydalı ve en yararlı olduğu kabul edilen şeylerdir. Bunlar insanların kişisel istekleri ya da beğenileri olmayıp, grupların ya da toplumların kabul ettikleri, herkes için iyi, herkes için arzulanır olma özelliğine sahip ve toplumlar arasında geçerliliği olan özelliklerdir (Silah, 2005).

Kuçuradi değeri öznenin olguya yüklediği nitelik olarak tanımlar. Ona göre değer ile değerler arasında fark vardır. Değer, yani bir şeyin değeri, onun kendisiyle aynı cinsten olan şeyler arasındaki yeridir. Değerler ise var olan şeyler, imkânlardır. İnsanın değeri başka, değerleri başkadır (Kuçuradi, 1998).

Yazar'ın (2012) Halstead ve Taylor'dan aktarımına göre değer, davranışlara rehberlik eden ilkeler, inançlar, eylemlerin iyi ya da istenilen olarak yargılandığı standartlardır.

Schwartz değeri, insanların karşılaştıkları olayları ve etrafındaki diğer kişileri değerlendirmek, bunlar karşısında yapacaklarına karar vererek bunu meşru bir duruma getirmek için kullandıkları ölçütler (Güven, 2014) olarak değerlendirmiştir.

Turner'e göre değer, bir konuda karar verirken kullandığımız ilkeler veya niteliğin standartları; Rokeach'a göre ise değer, belli bir davranış tarzı ya da varoluşun temel amacını ilgilendiren uzun süren kişisel bir inanıştır (Güven, 2014).

Bu tanımlardan hareketle “değer” kavramına ilişkin bir açıklamada bulunmak gerekirse “Değerin; insanlar tarafından kabul gören, yaşatılan, geçmiş ve gelecek arasında bağ kuran, birleştirici, bütünleştirici ve yönlendirici olan, sosyal denetim ile bireylerin duygu, düşünce, davranış, tutum vb. özelliklerini etkileyen, değiştiren ve geliştiren maddi ve manevi unsurlar” olduğu söylenebilir. Bireysel, toplumsal ve evrensel boyutlarda değerın karşılık bulduğu anlamlar ele alındığında bireysel anlamda değer; “ bireyin özgür irade ile seçim yapması ve yaptığı seçimlere bir anlam yükleyerek bu doğrultuda hareket etmesi”dir. Toplumsal boyutta değer kavramı; “değerin, bireyden bireye değişmekle beraber bireylerde farklı çağrışımlar uyandırması; bireylerin iyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-yanlış olarak nitelendirdikleri bir takım kuralları benimsemesine dair genel kanısı” olarak belirtilebilir. Aynı zamanda değerlerin “bireylerin bir araya gelmesini sağlayan, birlik ve beraberlik duygusu geliştiren, birleştirici ve bütünleştirici” özelliklere sahip olduğu da söylenebilir. Evrensel boyutta değer kavramı ise “uluslararası bir nitelik kazanması sebebiyle tüm insanlığı kapsaması” olarak belirtilebilir (Ulusoy ve Dilmaç, 2012).

Genel olarak ifade etmek gerekirse, değer; insanların tercihlerinin oluşmasında, onların davranışlarını şekillendiren ve davranışlarına yön veren, bireyde alışkanlık şeklinde ortak tepki mekanizması oluşmasını sağlayan, iç dünyasından dış dünyasına etki eden, somut kural, soyut ölçüt, yargı ve inançlardır. Değerlerin öğrencilere kazandırılmasında okullardaki öğretim programları ve bu öğretim programlarına dayalı olarak hazırlanan ders kitapları etkili eğitim materyalleridir (Padem ve Aktan, 2014).

B. Değerlerin Sınıflandırılması

Değer kavramı farklı disiplinlerce üzerinde durulan bir kavramdır. Bu sebeple de farklı sınıflandırmalara ulaşmak mümkündür. Aşağıda yer alan tablolarda, değerler üzerine yapılmış farklı sınıflandırmalar yer almaktadır.

1. Erol Güngör'e Ait Değer Sınıflaması

Tablo 1: Erol Güngör'e Ait Değer Sınıflaması

Estetik	Siyasi
Bilimsel	Sosyal
Ekonomik	Dinî

Spranger'den örnek alınarak yapılan Venan ve Lizdney'in "Study of Values" çalışmasından sonra Güngör (2009) değerleri; estetik, siyasi, bilimsel, ekonomik, sosyal ve dinî olmak üzere altı gruba ayırmıştır. Güngör (2009)'ün çalışmasına göre değerler toplumsaldır. Aktarılması gereken ciddi bir konudur ve değerler topluma göre değişkendir. Her toplum değerlerini korumalı ve saygı göstermelidir. (Ulusoy ve Dilmaç, 2012)

2. Bilgiseven'e Ait Değer Sınıflaması

Tablo 2: Bilgiseven'e Ait Değer Sınıflaması

1-Manevi Değer	2-Maddi Değer
----------------	---------------

Bilgiseven değerleri maddi ve manevi değerler olmak üzere ikiye ayırmıştır. Maddi ve manevi değerler bir toplumun geleceğini etkileyen ve yön veren değerlerdir. Maddi ve manevilik bir toplumun, milletin sahip olduğu tarihî, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerleridir. Değerler, toplumun düşünce ve davranışlarını değiştirerek, hayatını yönlendirir (Güven, 2014).

3. Allport, Vernon ve Lidzey'e Ait Değer Sınıflaması

Tablo 3: Allport, Vernon ve Lidzey'e Ait Değer Sınıflaması

1-Estetik	4- Siyasi
2-Bilimsel	5-Sosyal
3-Ekonomik	6-Dinî

Allport, Vermon ve Lidzey, Spranger'den örnek alarak "The Study Values" adlı çalışmayı yapmışlardır. Çalışmaya göre değerler, estetik, siyasi, bilimsel, sosyal, ekonomik ve dinî olmak üzere altı gruptan oluşmaktadır. Bu sınıflandırma Schwartz'ın yaptığı sınıflandırmadan farklıdır. Schwartz "Value Inventory - SVI" adlı çalışmasında değerleri şu şekilde sınıflandırmıştır; geleneksel, evrensel, iyilik yapma, başarı, güç, güven, hazcılık ve uyuma değeridir.

4. Rokeach'a Ait Değer Sınıflaması

Tablo 4: Rokeach'a Ait Değer Sınıflaması

A) Gaye Değerler	B) Vasıta Değerler
Aile Güvenliği	Bağımsız Olma
Bariş içinde bir dünya	Affedici
Başarılı olma	Cesaretli
Bilgelik	Dürüst
Dinî olgunluk	Entelektüel
Eşitlik	Geniş görüşlü

Tablo 4 (Devamı)

Gerçek dostluk	Hırslı
Güzellikler dünyası	İtaatkâr
Heyecan verici bir hayat	Kendini kontrol edebilen
İç Huzur	Nazik
Mutluluk	Kendine hâkim
Kendine saygı	Mantıklı
Gerçek dostluk	Neşeli
Özgürlük	Sevecen
Rahat bir hayat	Sorumluluk bilincinde olan
Sosyal kabul	Temiz
Ulusal güvenlik	Yardımseser
Zevk	Oluşturmacı -“Yaratıcı”

Rokeach’a ait değerler sınıflaması, Ulusoy (2015) ve Güven (2014)’in çalışmalarından faydalanılarak tablolaştırılmıştır. Rokeach değerleri “Gaye Değerler” ve “Vasıta Değerler” adı altında iki grupta sınıflandırmıştır. Her grubun altında ise on sekiz farklı değer sıralaması yapmıştır.

5. Schwartz'a Ait Değer Sınıflaması

Tablo 5: Schwartz'a Ait Değer Sınıflaması

A) Değer Grupları	B) Değerler
1) Güç: Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü.	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, insanlar tarafından benimsenmek.
2) Başarı: Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, yetkin (muktedir) olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak.
3) Hazcılık: Bireysel hazza ve zevke yönelim.	Zevk, hayattan tat almak.
4) Uyarılım: Heyecan ve yenilik arayışı.	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak.
5) Özyönelim: Düşünce ve eylemlerde bağımsızlık.	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendisine saygısı olmak.
6) Evrenselcilik: Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek.	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyaya barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olma, çevreyi koruma, iç uyum.

Tablo 5 (Devamı)

7) İyilikseverlik: Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsaver olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, alçak gönüllü olmak.
8) Geleneksellik: Kültür ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık.	Alçak gönüllü olmak, dindar olmak, hayatın verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat, mahremiyet.
9) Uyma: Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlanması.	Kibarlık, itaatkâr olma, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek.
10)Güvenlik: Toplumun, var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği.	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, aile güvenliği, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak.

Schwartz ise Rokeach'ın değer sınıflaması üzerinde çalışarak değerleri on temel değer tipi olarak gruplamıştır. Tüm gruplarda bulunan değer sayısı elli altıdır.

6. Akbaş'a Ait Değer Sınıflaması

Tablo 6: Akbaş'a Ait Değer Sınıflaması

Değer Grupları	Değerler
Geleneksel Değerler	Ulusal güvenlik, yardımseverlik, aile güvenliği, tutumlu olmak, hayatın verdiklerini kabul etmek.
Domokratik Değerler	Saygılı olmak, kibar olmak, hoşgörülü olmak, işbirliği yapmak.
Çalışma-iş Değerleri	Çalışkan olmak, azimli olmak, girişimci olmak, sorumluluk sahibi olmak.
Bilimsel Değerler	Araştırmacı olmak, yaratıcı olmak, meraklı olmak, bilimsel olmak, eleştirel olmak.
Temel Değerler	Estetik, sağlıklı olmak, çevreyi korumak, temiz olmak.

Akbaş, Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı'nın amaçladığı değerleri incelediğinde tespit ettiği değerleri şu şekilde listelemiştir; geleneksel değerler, çalışma- iş, bilimsel ve temel değerler. Akbaş 2004 yılında yaptığı çalışmasında değerlerin toplum ve farklı kültürlere göre değişiklik gösterdiğini tespit etmiştir. Akbaş'ın çalışmasında, millî değerlere önem verme ve korumanın, toplumun birlik ve beraberliğini sağladığı ifade edilmiştir. Akbaş Türkiye'de farklı ülke ve ulusların değerleri üzerinde daha çok çalışma ve inceleme yapılması gerektiğini vurgulamaktadır (Başcı, 2012).

7. Spranger'a Ait Değer Sınıflaması

Tablo 7: Spranger'a Ait Değer Sınıflaması

Bilimsel Değerler	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir.
Ekonomik Değerler	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.
Estetik Değerler	Yararlı ve pratik olana önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
Sosyal Değerler	Başkalarını sevme, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattir. Bencil değildir.
Politik Değerler	Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
Dinî Değerler	Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Din uğrunda dünyevi hazları feda eder.

Alman eğitimci Eduard Spranger, 1992 yılında yaptığı çalışmada değerleri altı grupta sınıflandırmıştır. Spranger'e göre değer aktarımında eğitimcilerin önemli bir yeri vardır. İnsan yaşadığı toplumda, değerli olarak gördüklerini kazanmalı ve saygılı olmalıdır. Bireyler değerleri kendi yaşama amaçlarına göre hiç bir baskı olmadan özgürce seçebilmelidir. Kişi her toplumun değerini kabul etmeye hazır olmalıdır. Değerler eğitime önem verilmeli ve desteklenmelidir. Değer eğitimi bütün eğitim kurumlarında önemle işlenmesi gereken ve gelişmesi gereken bir konu olmalıdır çünkü değerler insanların hayat tercihlerine de kendi etkisini verir. Değerler insanın hayatını kolaylaştırmalı ve daha anlamlı kılmalıdır (Akyol, 2010).

8. Değer Kavramına Yönelik Tasnif Denemesi

Bu tasniflerden hareketle “değer” kavramına ilişkin bir tasnif denemesi Güven (2014)' in kitabından faydalanılarak şu şekilde yapılmıştır:

Tablo 8: Değer Kavramına Yönelik Tasnif Denemesi

1.Bireysel Değerler	2.Sosyal Değerler	3.Evrensel Değerler	4. Dini Değerler
Başarılı olma- Bilgelik (R.A:3-4)	İnsanlar tarafından Benimsenmek (S.B:1)	İnsanlık için eser ortaya koymak	Sevap kazanmak
İç huzur (R.4:10)	Aile Güvenliği (R.A:1)	Barış içinde bir dünya (R.A:2)	Hoşgörü
Oluşturmacı (R.B:18)	Sözü geçen biri olmak (S.B:2)	Özgünlük	Emek vermek

Tablo 8 (Devamı)

Sorumluluk sahibi olmak (S.B:7)	Kendine saygı (R.A:12)	Mutluluk(R.A:11)	Hayatın bana verdiklerini kabullenmek (S.B:7)
İnsanlar tarafından benimsenmek (S.B:1)	Sosyal kabul (R.A:16)	Kabul görme ve aitlik Olmak	Bağışlayıcı (S.B:7)
Bağımsız olma (R.B:1)	Toplumsal düzenin sürmesini isteme (S.B10)	Bağımsızlık	Yaşama hakkı
Geniş görüşlü olma (S.B:6)	Toplumsal Adalet (S.B:6)	Adaletli olmak	Adil olma
Yardıms sever (R.B:17)	Anne-babaya ve yaşlılara değer vermek (S.B:9)	Yardımlaşma Duygusu	Affedici olma (R.B:2)

Tablo 8 (Devamı)

Sorumluluk bilincinde olma	Çevreyi koruma	Doğa ile bütünlük içinde olma (S.B:6)	Güzellikler Dünyası (R.A:8)
Rahat bir hayat (R.A:15)	Sağlıklı olma (S.B:10)	Hayattan tat almak (S.B:3)	Şükretmek
İtaatkâr olmak (S.B:9)	Geleneklere Saygılı olmak (S.B:8)	Entelektüel (R.B:5)	Manevi bir hayat (S.B:8)
Sadık olmak (S.B:7)	Gerçek dostluk (R.A:7)	İyilik	Olgun sevgi (S.B:7)

Kısaltmalara ilişkin bilgiler şu şekildedir: Rokeach'ın tasnifi; Tablo 4, A ve B grubu, 1-18 arası değerler, (R.A:1-18), (R.B:1-18); Schwartz'ın tasnifi ise; Tablo 5, B grubu 1-10 arası değerler, (S.B:1-10) olarak gösterilmiştir. Ayrıca Rokeach ve Schwartz'ın tasniflerinin haricinde değerlere ilişkin bazı kavramlar da belirtilmiştir. Bir tasnif grubuna ait olan kavramları diğer tasnif gruplarında da düşünmek mümkündür.

C. Değerler Ve Eğitimi

Değerler eğitiminin amacı; çocuğun doğuştan getirdiği en iyi tarafı ortaya çıkarmak, kişiliğinin her yönüyle gelişmesini sağlamak, insanın mükemmelliğe ulaşmasına yardımcı olmak, bireyi ve toplumu kötü ahlaktan korumak ve kurtarmak, bunun yanında iyi ahlakla donatmak ve devamını sağlamaktır (Öztürk ve Dilmaç, 2016). Bu nedenle çocuklara ahlaki ve ahlaki olmayan özellikler hakkında doğru bilgiler verilmeli, sağlam kanaatler oluşturulmalıdır. Bu şekilde onlar iyi eylemlerini geliştirmeyi, kötü eylemlerine teslim olmamayı denerler ve böylece karakterleri olumlu yönde değişir. Çocuklara yüksek fikirler verilmeli ki yüksek duygular meydana gelsin. Doğunun öğretilmesi ile yüksek fikirler oluşur.

Değerler eğitiminin esasını değerleri öğretmek oluşturmaktadır. Değerler eğitimi kalbe, zekâyâ ve iradeye hitap etmeli ve amacı iyiliği sevdirmek, tanıtmak, istetmek olmalıdır. Değerler eğitimi önce çocuğun duyarlılığına hitap etmelidir. Çünkü çocukta duygu akıldan önce gelir. Çocuk heyecanlı olduğu zaman aklını andınlatmak da kolaylaşır (Aydın, 2010).

Tablo 9: Ortak Değerler

Ülke Adı	Ortak Değerler
1. Türkiye	Adil olma, bağımsızlık, barış, bilimselik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, eşitlik, hoşgörü, özgürlük, saygı, sevgi, misafirperverlik, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, sağlıklı olma, önem verme, yardımseverlik, aile birliğine önem verme.
2. Yeni Zelanda	Doğruluk, itaat etme, başkalarını düşünme, dürüstlük, saygı, sorumluluk, iyi kalplilik, görev, merhamet.
3. Avustralya	Tarafsızlık, gerçeğe saygı, akıl yürütmeye saygı, adalet, eşitlik, başkalarının iyiliğini düşünme, özgürlük, çeşitliliği kabul etme, çatışmalara barışçıl çözümler arama.
4. ABD	Özgürlük, gizlilik, doğruluk, hukukun üstünlüğü, insan onuru, adalet, sadakat, uluslararası insan hakları, hakkaniyet, eşitlik, sorumluluk, dürüstlük, çeşitlilik, otoriyete saygı.

1. Doğuda ve Batıdaki Değer Algısı

Akıldan hareketle evrensel değerler yaratmayı amaçlayan tasavvurlarla batının; akılcılık yerine duygusalculığa devam eden (Acar, 2003) bir dünya görüşü ile doğu toplumunun değer algısından söz etmek mümkündür. Avrupa'da, 15. yüzyıldan itibaren etkili olan Hümanizm görüşüne göre; her şey insan için, insan tarafından yapılır. Hümanistler, insandan hareket ederler ve yine insana ulaşırlar. Ancak, bu insanî değer sevgi değil, akıldır (Acar, M.S, 2003)." Batıda evrensel değerlerin oluşumunda akıl ön plandadır. Doğu toplumlarında ise aklın yerine duygusalculığa (Acar, 2003) önem verilmekte ve bu doğrultuda dünya görüşü oluşturulmaktadır. Doğu ve batı medeniyetlerinin kıyas edilmesi ve ülkemizin bu medeniyetlere bakış açısını Meriç (1986), "Batının kültürü var, bizim ise irfanımız. İrfan, insanoğlunun has bahçesi, ayırmaz, birleştirir. Bu bahçede kinler susar, duvarlar yıkılır, anlaşmazlıklar sona erer. İrfan kendini tanımakla başlar. Kendini tanımak için ön yargıların köleliğinden kurtulmak gerekir. İrfan, nefis terbiyesi, olgunluğa açılan kapı, amelle taçlanan ilim. Kültür, irfana göre katı ve fakir. İrfan insanı insan yapan vasıfların bütünü, yani hem ilim, hem iman ve hem de edep. Batı kültürün vatani, doğu irfanın. Ne batıyı tanıyoruz ne doğuyu, enaz tanıdığımız ise kendimiz "sözleri ile ele almıştır. Meriç'e göre kendini tanımak önemli bir ölçüttür ve insan ancak önyargılarından kurtularak kendini tanıyabilir. Bu hususta Nietzsche'nin (2013) Aforizmalar kitabındaki; "Biz, yani idrak edenler, kendimizi tanımıyoruz, kendimizi kendimizi: Bunun da bir sebebi var: Hiçbir zaman kendimizi aramadık ki-bir gün kendimizi bulabilmemiz nasıl mümkün olsun" ifadeleriyle bu konunun önemine dikkat çekmiştir. Yunus Emre'nin (2008) Divan'ında geçen "İlim ilim bilmektir / İlim kendin bilmektir / Sen kendini bilmezsen / Bu nice okumaktır" mısralarında da kendini tanımanın yolunun, kendini aramaktan geçtiği ve kendini bilmenin ilim öğrenmekle eşdeğer olduğu izah edilmiştir (Acar, 2003).

2. Türkçe Öğretim Programında Değerler Eğitimi.

Ahlak kavramı, tarih boyunca doğudan batıya, bütün düşünce sistemlerinin başlıca ilgi alanlarından biri olmuştur. Canlılar arasında sadece insan, davranışlarına

belli amaçlar atfedip “iyi-kötü” ayırımına tâbi tutarak belli bir değerlendirmenin içine girer. İnsan, hangi davranışların etik anlamda mükâfâta lâayık olduğunu, hangilerinin ise cezaya muhatap olacağını farkındalığını taşır. Bu nedenle insanı konu edinen bütün düşünürler, erdemli insanın ve erdemli toplumun nasıl olacağını tartışma konusu edinmişlerdir. Ahlâk, genel anlamıyla insanın eylem ve davranışlarını mükemmelleştirmeyi amaçlar, aynı zamanda ahlâk, davranışları “iyi” ve “kötü” değerleri açısından ayırma çabası içine girer. Nitekim Kur’ân’da “Muhakkak ki sen yüce bir ahlâk üzerinesin” ayeti ve Hz. Peygamberin “Ben güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderilmiş bir elçiyim” hâdisi, İslâm’da ahlâkın önemini ortaya koymaktadır (Dündar, 2008).

Ahlâki değer kazanımını sağlayamaya yönelik olarak verilen eserlerden bazılarını zikretmek değerler ve eğitiminin ne denli önemli olduğu gösterir. Bu değerlerin yansıtılması adına verilen eserlerden bazıları; 8.yy.da Göktürkler tarafından yazılan Orhun Abideleri; Türk-İslam döneminde kaleme alınan Yusuf Has Hacıp’in Kutadgu Bilig’i, Edip Ahmet Yüekneki’nin Atabet’ül Hakayık’ı ve Hoca Ahmet Yesevi’nin Divan-ı Hikmet’i; Mevlana’nın Mesnevisi, Sadi’nin Gülistan ve Bostan’ı, Sümbülzade Vehbi’nin Luffiyye-i Vehbi ve Nabi’nin Hayriyyesi olarak sıralanabilir. Değerlerin kazanımı ve ahlak eğitimi konusunda Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Bilgiler, Türkçe ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde değer kazanımına yönelik olarak bazı amaçları tespit etmiştir (Ulusoy ve Dilmaç, 2012).

a) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı; 2005 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında (6. ve 7. sınıflar) değerler ayrı bir başlık altında yer almıştır. Programda öğrenciye verilmesi gereken değerler belirlenmiş, bu değerlerin öğretiminde neler yapılması gerektiği açıklanmıştır. Sosyal Bilgiler dersi (6. ve 7. sınıflar) öğretim programında yer alan değer sayısı yirmi olarak belirlenmiştir. Bunlar; adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverliktir (Özby ve Karakuş Tayşı akt.; Karakuş, 2015:255).

b) Türkçe Dersi Öğretim Programı; Türkçe dersi öğretim programında öğrencilere kazandırılması gereken değerler belirli temalarla sağlanmaktadır. Bu temalar: sevgi, milli kültür, toplum hayatı, okuma kültürü, iletişim, hak ve özgürlükler, kişisel gelişim, bilim ve teknoloji, alışkanlıklar, duygular, doğa ve evren, güzel sanatlar, kavramlar ve çağrışımlardır (MEB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 6, 7 ve 8. Sınıflar Öğretim Programı).

c) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı; Din öğretiminde öncelikle aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi gerekir:

- 1) İnsana saygı
- 2) Düşünceye saygı
- 3) Hürriyete saygı
- 4) Ahlaki olana saygı
- 5) Kültürel mirasa saygı

Programda öğrenciler tarafından içselleştirilmesi öngörülen değerler aşağıda sıralanmıştır: Adalet, aile kurumuna ve birliğine önem verme, demokrasi bilinci, dürüstlük, alçak gönüllülük, bağımsızlık, bağışlama, barış, Türk bayrağına ve İstiklâl Marşı'na saygı, bilimsellik, cesaret, cömertlik, çalışkanlık, dayanışma, doğa sevgisi, doğal çevreye duyarlılık, doğruluk, dostluk, duyarlılık, emaneti korumak, estetik, fedakârlık, gazilik, görgülü olmak, güvenilirlik, hakseverlik, hakikat sevgisi, hayâl, hoşgörü, ibadet yerlerine saygı, iffet, iyi niyet, kadirşinaslık, kanaat, kardeşlik, merhamet, millet sevgisi, millî birlik şuuru, misafirperverlik, mürüvvet, namuslu olmak, nezaket, ölçülülük, paylaşımcı olmak, sabır, sadelik, sağlıklı olmaya önem verme, samimiyet, saygı, sevgi, sorumluluk, sözünde durmak, şehitlik, şükür, tarihsel mirasa duyarlılık, temizlik, tutumluluk, Türk büyüklerine saygı, vatanseverlik, vefa ve yardımseverliktir (MEB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı, 2005).

3. Kazakça Öğretim Programında Değerler Eğitimi.

Günümüzde Kazakistan’da, ahlaki gelişimin sağlanması ve sağlıklı bir yaşam oluşturulması için gerekli tüm koşullar yaratılmıştır. Ahlak eğitiminin temel amacı, insanın kendisini geliştirmesine, tanınmasına yol göstermektir. Kazakistan bağımsız olduktan sonra kendi kültürüne göre ahlak ve karakter eğitimini oluşturmaya başladı. 2011 yılında Kazakistan Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından karakter ve ahlak üzerine olan “Kendini tanı” (Özin - Özi Tanu) dersi eklendi ve diğer derslerin içerisinde, özellikle ana dili öğretiminde ahlak ve karakter eğitimi ile ilgili konular çoğaltılmaya başlandı. Yunan filozofu Sokratın dediği gibi “Herşey kendini tanımakla başlar, insan etrafını tanımadan önce kendini tanımalı”. “Kendini Tanı” dersinin asıl amacı öğrencinin kendini tanınması için yol göstermek, bağımsız olmayı, kendini geliştirmeyi, kararlı olmayı, sorumluluk sahibi olmayı öğretmektir. Ata-Babalarımızdan kalan manevi miraslarımızı nasihat etmek ve yeni nesili ulusal milli değerlerinden uzaklaştırmamaktır. “Kendini Tanı” (Özin - Özi Tanu) ders programında çocuğun kişisel özelliklerine göre ders dışı destek kursları verilmekle birlikte, öğrenciler psikolojik destekte alabilmektedirler. Ahlak ve karakter dersinin okulla sınırlı olmaması gerekmektedir. Çocuğun anne-babası, ailesi ve hayatında olan kişiler de çocuğun ahlak ve karakter gelişiminden sorumludurlar. “Kendini Tanı” dersi anaokulundan başlayarak 11. sınıfa kadar, haftada iki saat işlenmektedir. Kazakistan’da okutulan Ahlak ve Karakter eğitimi ders kitabı 5 bölümden oluşmaktadır (Alpıskızı, 2006).

1. Öğrencilere hayatın şartlarına uyum sağlamayı, her türlü zorluğa karşı çözüm bulmayı öğretmek.
2. Ders kitabında bulunan eserler aracılığıyla öğrencilerin hayata karşı pozitif bakış açısı geliştirmelerini sağlamak.
3. Öğrenciye yaşadığı toplumun değerlerini tanıtmak ve sevdirmek.
4. Kişisel değerlerin oluşması ve gelişmesini sağlamak.
5. Dünyaya açık, sorumluluk sahibi olan insan yetiştirmek.

Kişisel değerler çocuklarda erken yaşta yerleşmelidir. Evrensel ve milli değerleri kazanmak çocuğun toplumla kolay uyum sağlamasına yardımcı olur. Çocuklar bu değerleri ailesinden, okuldan, çevresinde bulunan insanlardan, yazılı olarak gördükleri okuduğu materyallerden, ailesinden ve çevresinden duyduklarından, gördüklerinden, izlediği çizgi filmlerden kazanır. Çocukta oluşan yanlış değerler yerine doğru bir değeri kazandırmak zordur. Bu yüzden küçük yaşta olan çocukların bilinçaltına yanlış değerlerin yerleşmesini engellemek gerekir. Ders kitabında yer alan metinler çok titiz bir şekilde seçilmeli çünkü okudukları ya da eğitimciden sürekli duydukları bilgiler çocuğun hayatını etkileyecektir. Çocukların değerler eğitimi sürecinde aile ilişkileri, okul ortamı, arkadaş ortamı ve psikolojik durumuna, önem vermek gerekmektedir. Kazakistan Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından 2018 yılında ortaokul öğrencileri için “Kendini tanı” dersinde öğretilmesi gereken sevgi, saygı, çalışkanlık, sorumluluk, vatanseverlik, yardımlaşma, fedakârlık, dostluk, çalışkanlık, azimli olma, yaratıcılık gibi 24 değer seçilmiştir. Bu değerlerin UNESCO tarafından belirlenen evrensel değerlerle benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Kazakistan Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından değerler eğitimi üzerine hazırlanmış “Gel Çocuklar Okuyalım” (Kel Balalar Okımız) ders kitabı kullanılmaktadır. Ders kitabının içeriğinde bebeği beşikte büyütme (balanı besikke böleu), âşık oyunu (asık oyanu) gibi kazak halkının gelenek görenekları ile beraber Dede Korkut Hikâyeleri, Nasrettin Hoca Hikâyeleri (Koja Nasır Ata), Köroğlu, Ertöstük, gibi tarihî konularda yer almaktadır. Kazakistan’daki okullarda, ergenlik çağında olan çocuklar arasında son yıllarda intihar olaylarının artmasından dolayı ahlak ve karakter eğitimine daha çok önem verilmektedir. Bu konuda okul öğretmenleri ile veliler arasında ayrı çalışmalar da yapılmaktadır. Kazakistan Eğitim ve Bilim Bakanı Ashat Aymaganbetov’ın 2019 yılında yaptığı açıklamada “çocuklara kendilerini tanıtmadan ve kişiliğini geliştirmeden verilen eğitim zararlı olabilir. Bu, akıllıca bir eğitim olmaz. Bu yüzden hem okulda hem de evde, ahlak ve dini eğitim güçlendirilmeli” demiştir. Bu dersin en önemli amaçlarından biri çocuğa mutluluğu göstermek, sevmek ve sevdirmek, küçük bir psikolojik darbeden yıkılmamayı, güçlü durmayı öğretmektir. Çünkü sağlıklı, mutlu, eğitilmiş toplum devletin en önemli değeridir. Ruhu yüksek, mutlu, yaratıcı bir toplum devletin

gelişimini olumlu etkiler. Mutluluk demek bedensel ve ruhsal sağlık demektir (Kenjegaliyev, 2006).

Kazakistan okullarının girişinde Abay Kunbayyevin aşağıdaki kişisel değerlerle ilgili yazılmış şiiri Kazak ve Rus Dillerinde asılı durmaktadır.

Gösteriş yapma her şeye,

Hünerli olsan olur arkan.

Sen de bir kerpiçsin dünyaya,

Gediğini bul olsun faydan

Asempaz bolma arnege

Önerpaz bolsan arkan

Sende Bir Kirpiş Dünyeye

Ketigin Tapta Bar kalan

4. Kazakistan Okullarında Değerler Eğitimi İle İlgili Yapılan Etkinlikler:

Ahlak eğitimiyle ilgili her ay sınıf içi etkinlikler, okul içi etkinlikler yapılmaktadır.

1. Okulda her hafta farklı konularda duvar gazeteleri çıkartılmakta, konu ile ilgili güzel sözler ve atasözleri çocukların görebileceği yerlere asılmaktadır. (Mili değerlerle ilgili ya da Kazak atasözleri)
2. Sınıfta öğretmen tarafından haftanın değeri seçilerek konuşmalar yapılmakta ve anlamlı hikâyeler anlatılmaktadır.
3. Seçilen konuyla ilgili sınıfa uzman davet edilerek, konunun detaylı bir şekilde anlatılması sağlanmaktadır.
4. Sınıfta öğrencilerden ayrı velilere seminerler verilmektedir.

5. Öğrenciler değerlerle ilgili tiyatro görünüşü yapmaktadırlar.
6. Çocuğun gelişmesi için gönüllü veliler ve kurumlar çalışmalar yapmaktadır.
7. Öğretmen tarafından kitaplar seçilmektedir.
8. Kişilik gelişimiyle ilgili filmler izletilmektedir.
9. Haftanın başarılı öğrencisi seçilmektedir.
10. Ayın değeri ile ilgili öğrenciler yazılar hazırlamaktadır.
11. Öğrenciler arasında kitap okuma yarışması yapılmaktadır.
12. Öğrenciler değerlerle ilgili sergiler yapmaktadırlar (KDK, 2018).

5. Kazakistan'da Verilen Kazakça Eğitimin Genel Amaçları:

Kazakistan'ın eğitim sistemi bütün dünya gelişmeleri ve değişimlerine açık, millî değerlerini seven, sahip çıkan, kişisel, evrensel değerleri geliştirmeyi hedef eden sağlıklı bir toplum yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Her çocuğun değerler eğitimi sürecinde tarihini, kültürünü koruması ve toplumsal gelişmeye katkıda bulunmayı öğrenmesi gerekir. Değerlerin nesilden nesile doğal bir şekilde iletilmesi çok önemli bir noktadır. Değerler eğitimi bir toplumun sosyal ilişkisinin gelişmesini de etkiler. Millî değerleri korumak onları yaşatmak o toplumu güçlü kılar ve hayatına anlam katar. Devletini yaşatmak, geliştirmek isteyen her toplum önce millî değerlerini korumalı ve saygı duymalıdır. Kazak dili öğretiminin asıl amacı Kazak milletinin, dilini, kültürünü, tarihini ve millî değerlerini yaşatmaktır. Kazakça ders programı düşünce ve hayallerine önem veren, çevresine faydalı, sağlıklı olmayı, gelişmeyi alışkanlık haline getiren vatanını, ailesini koruyan milliyetçi nesil yetiştirmeyi hedefler (Jakıpova, 2018).

Madde 1: Ana dilimiz millî birliğimizi sağlayan kutsal değerdir.

Madde 7: Kazak ve dünya eserleri tanıtılarak, millî ve evrensel değerleri kazandırmak.

Madde 12: Cesur, zor durumlarda çözüm bulabilecek ve vatanı için sorumluluk duygusu taşıyacak bireyler yetiştirilmesi hedeflenmiştir.

Madde 9: Ahlaki, kişisel değerlere önem veren, yaratıcı, duygularını anlatabilecek güçlü bir toplum yetiştirmek amaçlanmıştır.

Madde 3: Özgür, kararlı toplum yaratmak, psikolojik güçlü insan yetiştirmek ve gelecek nesile tarihini, kültürünü, dilini, dinini unutturmamak.

Öğrenciye millî ve tarihî değerlerin kendi ana dilinde anlatılması, iletilmesi çok önemlidir. Ana dili ders kitabında yer alan metinlerin, hem dilin bütün zenginliklerini hem millî değerleri kazandıracak şekilde seçilmesi çok önemlidir. Çocukların ana dilinde yazılan edebî eserler aracılığıyla millî değerleri kazanması, iyiyle kötünün ayırmasına varması ve dürüst bir insan olması amaçlanmıştır (Jakıpova, 2018).

6. Kazakça Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kişisel Değerler

Tablo 10: Kazakça Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kişisel Değerler

Akıl ve zekâ	Sağlıklı yaşam	Özgür ve bağımsız olma	Sorumluluk ve ciddiyet	Birlik ve Beraberlik
Vicdan	Kendine ve insanlığa saygı.	Kendini kontrol edebilme	Gerçek eğitim	Barış içinde yaşam
Gerçekci insan	Amaçlı yaşam	Kendini geliştirme	Arkadaşlık	Canlıları incitmemek
Çalışkanlık ve azim	Doğayı sevme	Kararlı olma	Özgüven	Mutlu ve huzurlu olma
Gerçek sevgi	Gerçek iyilik	Sabırlı olma	Paylaşımçı olma	Yaratıcı olma
Hayal	Aile ve arkadaşlık	İnsanlığa hizmet etme	Güler yüzlü olma	Merhamet

Kazakistan'da bağımsızlık sonrası eğitim sisteminde birtakım değişiklikler yapılmıştır. Ders kitaplarında ulusal, millî ve tarihî metinlere ağırlık verilmiştir. Millî ve ulusal, değerleri kazandırmakta ders kitaplarında yer alan edebi metinlerin seçimleri çok önemlidir. İncelenen ortaokul için Kazakça ders kitabı: Eski Türk Dönemindeki Edebiyat (Köne Türk Adebieti), Orta Asır Türk Dönemi Edebiyatı (Orta dauir adebiyeti), Yeni Kazak Edebiyatı (Jana Kazak Edebiyatı) olarak üç bölümden oluşmaktadır (KDK, S. 3).

7. Rusça Öğretim Programında Değerler Eğitimi.

Günümüzdeki teknolojik gelişmelerle beraber insanların birbirine saygı, sevgi, dürüstlük duygularını kaybetmemesi ve çalışkan, bilimselliğe önem veren bir toplumun yetiştirilmesi için her ülkenin değerler eğitimine ihtiyacı vardır. Okullar, üniversiteler, bilimsel kurumlar değerlerin topluma iletimini sağlamalıdır. Her toplumun değerli olarak gördüğü her şey yaşamını güzelleştirir ve daha anlamlı kılar. Toplumun kişisel, ulusal ve evrensel değerleri kazanması ve geliştirmesi ancak eğitimle olur. Çocuğa yaşadığı toplumun kabul ettiği değerleri kabul ettirmek ve sevdirmek okuduğu okul ve anne babasının önemli bir görevidir. Gelecek topluma değerler eğitimini öğretmek önemli bir süreçtir. Öğrenciler kendi toplumunun kabul ettiği millî değerlere sahip çıkmalı, saygı göstermeli evrensel değerleri benimsemelidir. Her toplum kendi kültürünü millî değerlerini devam ettirecek nesil yetiştirmelidir. Bu amaçları gerçekleştirmede ana dili dersinin değerlerin kazandırılmasında çok önemli rolü vardır. Ana dili dersinde ve yapılan etkinliklerde değerlerin öğrencilere iletilmesi çok doğal olmalıdır. Ana dili dersi kitaplarında yer alan metinlerde vatanı ve aileyi sevmeye çok dile getirilmelidir. Çocuklara sevgi, saygı gibi temel değerleri kazandırmakta ailenin rolü önemlidir. Kazakistan'da Rusça eğitimde değerler öğretimindeki amaç yalnızca bilgi edindirmek değil öğrencideki insani değerleri geliştirmektir. Çocuk aldığı eğitimden zevk almalı ve işlenen ahlak ve karakter eğitimi buna yol göstermelidir. Eğitim çocuğun zorla yaptığı bir iş olmamalıdır. Ahlak dersinin asıl amacı çocuğun kendini tanımasına yol göstermektir. Çocuk öncelikle kendisini, ailesini, okulunu, arkadaşlarını, yaptığı işleri sevmeli ve

zevk almalıdır. Aldığı eğitime karşı bir nefret oluşmamalıdır. Sevgi en önemli kişisel değerdir. Öğrenciye sevmeyi, sevdirmeyi öğretmek ise sadece okulda aldığı eğitimle değil, ailesinin destekleriyle mümkündür. Kazakistan Cumhuriyeti'nin Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın amaçlarından biri kendi tarihini, kültürünü bilen, vatanını seven, ahlaklı, eğitilmiş ve sağlıklı bir toplum yetiştirebilmektedir. Milli Eğitimin hazırladığı ders kitaplarında metinler bu amaçlara yönelik seçilmiştir. Kazakça ve Rusça Ders kitapları sevgi, kahramanlık, özgürlük, vicdan, kararlılık, adalet gibi ahlaki değerlerin kazanılmasını sağlayan metinlerden oluşmaktadır. Kazakistan bağımsız olduktan sonra okullarda Rus dili öğretimi için Milli Eğitim tarafından yeni program hazırlandı. Sovyet zamanından beri okutulan Rusça ders kitaplarında yer alan metinler daha çok Rus kültürü ve tarihine yöneliktir. Yapılan yeni programda ise metinler Kazak tarihi ve ulusal, millî, bölgesel değerlere yönelik seçilmiştir. Rusça ders kitaplarında Puşkin, Dostoevski gibi ünlü Rus yazarlarının yanında Abay, Magcan gibi millî Kazak yazarları da yer almaktadır. Eski eğitim sistemine göre Rus dili ve Rus edebiyatı ayrı bir ders olarak okutuluyordu. Yeni programda ise iki ders birleştirilmiştir. Kazakistan bilim sistemine göre yabancı diller okullarda bu şekilde öğretilmektedir. Eskiden Kazakçayla aynı seviyede olan Rus dili artık okullarda yabancı dil olarak okutulmaktadır (Vesnik, 2018).

8. Kazakistan Okullarında Rus Dili ve Edebiyatı Öğretiminin Temel Amaçları

1. Çocuğun hayatını daha anlamlı kılmak.
2. Eğitim sürecinde öğrencilere düşüncelerini, hayallerini dile getirebilmeyi ve açık fikirli olmayı öğretmek.
3. Farklı ulus ve milletlerin anlaşmasını sağlayan Kazakistanda barış dili olan Rus dilini gelecek nesilin öğrenmesini sağlamak.
4. Öğrencinin dünya düşüncesini geliştirmek.
5. Rus ve dünya edebiyatının önemli isimleri A.S. Puşkin, M.Y. Lermantov, L.N. Tolstoy, F.M. Dostoyevski, A.P. Çehov'ı tanıtmak.
6. Kişisel, manevi değerleri kazandırmak ve geliştirmek.

7. Yaşadığı toplumun değerleri saydığı her şeye saygılı olmayı öğretmek (RDK, 2018)

9. Rusça Dersi Öğretim Programında Kişisel Değerler:

Tablo 11: Rusça Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kişisel Değerler

Değişmeyen Değer	Mutluluk	Sağlıklı yaşam	Birlik ve Beraberlik	Bağımsız olma
Millet ve memleket	Sevmek ve sevilme	İç huzuru	İnsanlara saygı	Kararlılık
Aile	Güler yüzlü olma	Kendini geliştirme	Arkadaşlık ve dostluk	Güçlü olma
Kardeşlik ve akraba	Kimseye zarar vermeme	Kendine güven	Fedakârlık	Barıştan yana olma.

Rusça ders kitabında öğrencilerin ulusal, manevi ve evrensel değerler kazanmasını sağlayacak ve Rus dilinin zevkle, kolay öğrenilmesini sağlayacak metinler seçilmiştir. Bu metinler ayrıca ana dili ve eğitim dili Rusça olmayan öğrencilere Rus dilinin zenginlikleriyle imkânlarıyla tanıtmayı amaçlar. Rusça dersi: dili doğru öğrenmeyi, okumayı, yazmayı, öğrendiği dili sevmeyi, saygı göstermeyi, dil bilgisi kurallarına uymayı, güzel ve emin konuşmakla beraber millî, sosyal, kişisel, evrensel değerleri kazandırmayı amaçlar. Rusça öğretiminde değerlerin iletilmesi, ders kitabında yer alan metinler aracılığıyla sağlanmaktadır. Kazakistan gibi çok çeşitli milletlere sahip olan bir toplum tarihi, kültürel anlamda zengin değerlere sahip bir toplumdur. Asıl amaç, farklı kültür ve dillere sahip olan ama aynı toprak üzerinde yaşayan milletlerin birlik beraberliğinin devamını yeni kuşaklara kazandırmaktır. Okul ve üniversiteler, vatanını seven ve millî değerlerine sahip çıkan bir toplum yetiştirmekte önemli bir araçtır. Rus dili öğretimi ders kitapları ulusal, kültürel, evrensel ve sosyal değerlerin kazanılma özelliğine sahiptir. Rusça

eğitiminin asıl görevi öğrenciye sadece yeni bir dil kazandırmak değil düşüncelerini değiştirecek kişisel değerler katarak dil öğrenimi sürecinin zevkli ve verimli olmasını sağlamaktır. Rusça ders kitabında çocuğun hayatını daha mutlu, daha anlamlı kılacak metinler seçilmiştir. Bu metinler özgür düşünceli, kararlı bir toplum yetiştirmeye yardımcı olacaktır. Rus dili, öğrencilere yeni değerler ile edebî ve kültürel anlamda çok daha farklı değerler kazandırmakta çok etkili bir araçtır. Kazakistan'da Rusça eğitiminde, öğrencilerin okuma alışkanlığını yükseltmek için farklı etkinlikler ve ülkeler arası Rus dili olimpiyatları yapılmaktadır. Rusça konuşan farklı ülkelerin öğrencileri arasında şiir okuma, kitap okuma yarışmaları yapılmaktadır. Yarışmayı kazanan öğrenci ise uluslararası kampa gönderilir. Kamplarda çocuklar birbirlerine Rus dilinde hikâyeler, masallar okuyup kendi aralarında fikir alışverişi yapmaktadır. Kazakistan'da okutulan Rusça eğitim programının amaçlarında yer alan aşağıdaki maddeler değerler eğitimine yöneliktir (Solovyova, 2018).

Madde 4: Rus dili öğretimi aracılığıyla Rus ve dünya eserlerini tanıtarak evrensel, sosyal, kültürel değerler kazandırmak.

Madde 6: Kendi toplumuna ait değerleri sevdirmek, farklı toplumun değerlerine saygı duymayı öğretmek.

Madde 12: Vatan sevgisi yüksek, saygılı, toplumdaki problemlere çözüm üretebilecek, kendinden ve kararlarından emin kuşaklar yetiştirmeye yardım etmek.

Madde 8: Ailesine sahip çıkacak, milli manevi değerleri yaşatacak, akıllı, mantıklı, ve yaratıcı bir toplum inşa etmek.

Madde 3: Kötü alışkanlıklardan uzak olan, sağlıklı beden ve ruha sahip olan, barıştan yana olan insanlığa zarar vermeyen kişilik kazandırmak (www.tengrinews, 2019).

Kazakistan Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından onaylanan Rusça öğretimi programının asıl görevi: Kazak ve Rus yazarları ve onların eserlerini yeni kuşağa tanıtmak ve ülkemizde yaşayan farklı milletler arasındaki barış ve kardeşliğin devam etmesine katkı sağlamaktır.

10. İlgili Çalışmalar

Alan yazında değerler eğitime yönelik farklı bakış açılarıyla pek çok çalışma yapıldığı görülmektedir. Pilav, Demir ve Demir (2015) “*İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Okuma Metinlerinin Değer İletimi Açısından İncelenmesi*” isimli çalışmalarında Türkçe ders kitapları oluşturulurken metinlerde değerlere yönelik öğelerin yeterince yer alması gerektiği sonucuna ulaşılmışlardır. Kaygana, Yapıcı ve Aytan (2013) tarafından yapılan “*Türkçe Ders Kitaplarında Değer Eğitimi*” çalışmada Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma parçalarının ortaokul öğrencilerinin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine değer eğitime katkı sağladığı tespit edilmiştir. Fırat ve Mocan (2014)’ın “*Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikâyelerde Yer Alan Değerler*” çalışmasında Türkçe dersi öğretim programında değer eğitime önem verildiği ve kitaptaki metinlerin ağırlıklı olarak ahlakî/manevî değerlere, ikinci olarak da evrensel değerlere yer verdiği, eserlerin bu değerler bakımından zengin olduğu belirtilmiştir. Lüle Mert (2012) ise “*İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Öykü Metinlerindeki Değerlerin Eşdizimli Sözcükler Bağlamında İncelenmesi*” çalışmasıyla öykü metinlerinde sınıflar büyüdükçe sözcüksel düzlemde öğrencilerdeki olası kavramsal gelişime uygun tutarlı bir artış ya da azalış belirlenmediği ve öykü metinlerindeki iletilerle eşdizimli sözcüklerin sık kullanımları ile vurgulanan değerlerin örtüştüğünü tespit etmiştir. Aktan ve Kılıç (2015) değerleri tavsiye edilen 100 temel eser listesinde yer alan yerli ve yabancı yazarların, eserler sınıflandırmalarının tutarlılığı bakımından incelemiş ve sınıflamalar içinde yer alan değerlerle uyumlu olduğunu tespit etmiştir. Osmanoğlu (2013) yaptığı araştırmada Türkiye’de en yoğun dan aza doğru sırasıyla millet, vatan, devlet, ordu ve kahramanlık kategorilerine, Mısır’da ise vatan, devlet, ordu ve kahramanlık kategorilerine yer verildiğini orataya koyarak, Türkiye’nin Mısır’a göre daha demokratik, objektif olduğu ve daha az milliyetçi söylem kullandığı, orduyu daha çok önemsendiği sonucuna ulaşmıştır. Değerlere yönelik yapılan bir diğer çalışma ise Yılmaz, Yakar ve Arslan’(2017) aittir. Çalışmada ortaokul düzeyinde Rusça, Kazakça, Türkçe ders kitapları incelenmiştir. Bu incelemenin neticesinde başta medeniyet algısı olmak üzere kültürel ve bölgesel birtakım dinamiklerden dolayı din, hayal, karakter, yetenek, Atatürk gibi değerlerin farklılık arz ettiği, buna

karşılık yetiştirilmek istenen insan tipiyle bağlantılı olarak ele alınmış biçimiyle zaman zaman farklılıklar gösterse de doğa, olumlu değerler ve milli değerler konusunda kitaplarda bir ortaklık bulunduğu tespit edilmiştir. Bursa ve Çengelci Köse (2017) Kanada'daki ve Türkiye'deki Sosyal Bilgiler öğretim programlarını değerler bakımından karşılaştırmalı olarak incelemişlerdir. Kanada'da değerlerin 'değer ve tutum' başlığı altında verildiğini tespit etmişlerdir. Ayrıca Türkiye'deki 4.5.6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında sınıf düzeyleri arasında öğrencilere kazandırılmak istenen değer sayısı bakımından çok fazla farklılık olduğunu belirlemişlerdir.

Arseven, Yolcu ve Kılıç (2018) yaptıkları çalışmada Türkçe ders kitaplarında en fazla tespit edilerek kodlanan ilk üç değerle sırasıyla: Atatürk sevgisi, doğa sevgisi, vatan millet sevgisi olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca en fazla yer verilen değerlerin, adalet, özgüven, sevgi ve saygı olduğu; demokrasi ve barış gibi değerlere hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. Çepni, Kılınç ve Palaz (2019) ortaokul öğrencilerinin evrensel değerlere ilişkin tutumlarıyla okul iklimi algıları arasındaki ilişkiyi araştırmış ve okul ikliminin evrensel değerlere yönelik tutumu açıklayan bir değişken olduğunu tespit etmiştir. Doğan ve Gülüşen (2011) ise ders kitaplarında yaptıkları incelemelerde, metinlerin çoğunda değerlerin az da olsa yer aldığı görülmekle birlikte dokuz metinde hiçbir değere yer verilmediği sonucuna ulaşmışlardır. Şahin ve Başgül (2018) sosyal değerlerin en fazla 7. Sınıfta, en az ise 6.sınıfta verildiğini tespit etmişlerdir. Bu sosyal değerlerden en fazla yer alanların ise sırasıyla sorumluluk, sevgi ve yardımlaşma olduğunu belirtmişlerdir. Şen (2016) "*Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi*" isimli çalışmasında ders kitaplarında yer alan metinlerde en çok sevgi, duyarlılık ve vatanseverlik değerlerinin bulunduğunu; misafirperverlik, aile birliğine önem verme ve barış değerlerinin yer aldığı iletilere ise az yer verildiğini vurgulamıştır. Somuncu (2008) "*İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Edebî Metinlerin Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi*" isimli yüksek lisans tezinde evrensel değerlerin yetersiz olduğu ve kitaptaki metinlerin evrensel değerler açısından düzey üstü metinler olduğunu tespit etmiştir. Ders kitaplarında değerlerin yer almasına yönelik yapılan çalışmalardan bir diğeri ise

Susar Kırmızı (2014)'ya aittir. Türkçe Dersi kitabında yer alan metinlerde en çok vurgulanan üç alt değerın sırasıyla doğa sevgisi/doğal çevreye duyarlılık (% 35), iyimser olma/olumlu düşünebilme (% 27,5), millet sevgisi (% 22,5) olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kılıç ve Gürler (2018) “7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Temaların Değerler Eğitimi Yaklaşımından İncelenmesi” isimli çalışmalarında değerlerin içselleştirilmesine dönük olarak farkında oluş, takdir etme, zevk alma, sorumluluk duyma ifadelerine yer verilmediği bulgularına ulaşmışlardır. Çapaoğlu (2014) 8. Sınıf ortaokul ders kitabında eriştiği bulgular sonucunda sevgi, insan sevgisi, Türk büyüklerine sevgi ve saygının en çok değerler olduğunu öte yandan cesaret, doğruluk, dürüstlük, yardımseverlik, dayanışma, sorumluluk ve başarılı olma gibi değerlere az yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Çırak, Şahin, Özberk ve Eriş (2014) tarafından yazılan ‘5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Değerler Açısından İncelenmesi’ adlı makalede yirmi dokuz metin, on bir şiir değerler açısından incelenmiş ve vatanseverlik değerinin ilk sırada olduğu tespit edilmiştir. Metinlerde yer verilen diğer değerler beraberlik, sevgi, çalışkanlık, sorumluluk, estetik, saygı ve dinî değerlerdir. 2018 yılında yapılan ve Kanagatova'ya ait olan yüksek lisans tezinde ise 5. sınıf Türkçe, Kazakça ve Rusça ders kitapları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda otuz üç farklı değer tespit edilerek bu değerler biraysel, millî, evrensel ve dinî olmak üzere dört ana başlık altında toplanmıştır.

1981 Türkçe Eğitimi Programı'na göre hazırlanan 2006- 2007 eğitim- öğretim yılında kullanılan 8. Sınıf MEB Türkçe ders kitabında yer alan metinlerde Türk büyükleri, tarih, taktir etme, kahramanlık, empati, dostluk, saygı, öz saygı, nezaket, bağımsızlık, barış, dayanışma, din, güven, hayvan sevgisi, milli birlik gibi değerlere yer verilmiştir. 2008 yılında 8. sınıf için hazırlanan Türkçe ders kitabında kullanılan metinlerde ise bağımsızlık, birlik, dostluk, empati, paylaşma, sanat, sorumluluk, tarih, saygı, sevgi, vefalı olma, kahramanlık, cesaretli olma, kültürel miras gibi değerler tespit edilmiştir.

Alan yazına bakıldığında değerler eğitime yönelik farklı çalışmaların yapıldığı görülmekle birlikte özellikle 7. Sınıf Türkçe ders kitaplarına yönelik detaylı

bir karşılaştırmanın yapılmadığı görülmektedir. Bu sebeple 7. Sınıf Türkçe ders kitaplarına yönelik karşılaştırmalı bir çalışma yapılmıştır

III. YÖNTEM

A. Araştırmanın Modeli

Türkiye ve Kazakistan’da 7. Sınıfta Okutulan Türkçe, Kazakça, Rusça ders kitaplarındaki metinlerin değerler açısından incelendiği çalışmada doküman analizi deseni kullanılmıştır. Doküman analizi araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

B. İncelenen Dokümanlar

Bu araştırmanın evreni 2018-2019 eğitim - öğretim yılında Kazakistan Eğitim ve Bilimler Bakanlığı tarafından onaylanmış Atamura yayınlarına ait 7. sınıf Kazakça ve Rusça ders kitapları ile Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler oluşturmaktadır.

Ortaokul Türkçe Ders Kitabı Tolga Kır, Emine Kırman, Seda Yağı (2017) tarafından yazılmıştır. Rusça Ders Kitapları Janpeisova, U. A, Ozejbayeva, N.A (2017) tarafından yazılmıştır. Kazakça Ders Kitabı Aktanova, A. S. Jündibayeva, A.K. (2017) tarafından hazırlanmıştır. Kazakistan’da okutulan 2. kitap da Atamura yayınlarına aittir.

İncelenen ders kitapları derinlemesine bir inceleme yapmak amacıyla 7. sınıf ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca incelenen üç farklı kitapla veri doygunluğu sağlanmıştır.

C. Verilerin toplanması ve analizi

Çalışma için 2018-2019 eğitim- öğretim yılında Türkiye ve Kazakistan’da okutulan 7. sınıf Türkçe, Kazakça ve Rusça ders kitapları temin edilmiştir. Temin edilen ders kitapları “değer” kavramı merkeze alınarak incelenmiştir. İnceleme sonucunda elde edilen veriler hazırlanan formlara kaydedilmiştir. İkinci bir okuma yapıldıktan sonra ana başlık ve alt başlıklar belirlenerek ileti sınıflandırılması

yapılmıştır. Ana ve alt başlıklar, Rokeach'ın belirlediği değer sınıflandırmasına uygun olarak yapılmıştır. Elde edilen verilerin güvenilirliğini artırmak için uzman görüşüne başvurulmuştur. Özellikle Rusça ve Kazakça ders kitaplarının yazıldıkları alfabenin farklı olması nedeniyle çalışmanın okunabilirliğini artırmak amacıyla her üç ders kitabında yer alan metinler başlık, yazar, tür, değer ve ana ileti bakımından tablolarla açıklanmıştır.

IV. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde ders kitaplarından tespit edilen değerlerin tablo şeklinde tanımları ve değerlerin açıklamalarına yer verilmiştir.

A. Ders Kitaplarında Yer Alan Evrensel Değerler

Tablo 12: Ders Kitaplarında Yer Alan Evrensel Değerler

Değerler	Türkçe	Kazakça	Rusça
1. Sevgi	6	4	3
2. Saygı	3	2	2
3. Çalışkanlık	4	1	2
4. Merhamet	5	3	1
5. Dürüstlük	3	2	2
6. Cesaret	2	3	1
7. Hayvan sevgisi	-	3	-
8. İyilik yapma	4	2	3
9. Doğa sevgisi	4	3	2
10. Fedakârlık	5	2	2
11. Arkadaşlık/Dostluk	2	1	1
12. Aile birliğine önem verme	4	3	2
13. Güler yüzlü olma	1	-	-
14. Başarılı olma	3	1	1

Tablo 12’de ders kitaplarında yer alan evrensel değerlere yer verilmiştir. Çalışmanın amacına ulaşmak için Kazakistan Eğitim ve Bilim Bakanlığının onayladığı 7. sınıf Kazakça ve Rusça ders kitapları ile T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’nın Ortaokul 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinler değerler bakımından incelenmiştir. Ders kitaplarından elde edilen değerler, evrensel değerler, ulusal değerler, bilimsel değerler, dinî değerler olmak üzere 4 başlık altında toplanmıştır. Ders kitaplarından dört farklı evrensel değer, sekiz farklı ulusal değerle birlikte bilimsel ve dinî değerler bulunmuştur. Kazakistan’da okutulan Kazakça ve Rusça ders kitabında millî ulusal ve bölgesel değerlere yönelik metinlerin daha çok yer verildiğinden dolayı evrensel değerlere Türkçe ders kitabına göre daha az yer verilmektedir. Türkçe ders kitabında bulunan metinlerde en çok sevgi, yardımseverlik, iyilik, saygı, dürüstlük gibi değerleri görmek mümkündür. Kazakça, Rusça ve Türkçe ders kitaplarından elde edilen evrensel değerlerde benzerlik olduğu tespit edilmiştir. Ders kitaplarında en çok karşımıza çıkan evrensel değerler sevgi, yardımseverlik ve fedakârlık değeridir.

Sevgi değeri: Hayatı güzelleştiren, insanları birbirine bağlayan güçlü bir duygudur. Dünyanın en güzel sevgisi anne sevgisidir. İncelenen Türkçe, Kazakça ve Rusça ders kitaplarında yer alan metinlerde anne sevgisi değeri sıklıkla vurgulanmıştır. Türkçe ders kitabında yer alan “A Harfi” ve “Annemin mektupları” hikâyesinde bir çocuğun hayatında anne sevgisinin ne kadar önemli olduğu, annesiz bir çocuğun mutlu olamayacağı ve ailedeki annenin önemli rolü anlatılmaktadır. Kazakça ders kitabında “Düşman elinde kalan Çocuk” hikâyesinde İkinci Dünya Savaşı döneminde ailelerini kaybeden küçük çocuklara annelik yapan, kendi çocuklarıyla beraber Kazak çocuklarına da sahip çıkan Nina isimli bir Rus kadınının yaptığı iyiliklerden bahsedilmiştir. Yukarıda bahsedilen metinlerin asıl konusu ise annelerin karşılıksız sevdiği, bütün sevgilerin en üstünü ve en güzelinin anne sevgisi olduğudur. Rusça ders kitabında sevgi değeri “Kör Sanatçı”, “Serçe ve Köpek” hikâyelerinde iki örnekle tespit edilmiştir. “Kör Sanatçı” hikâyesinde kör oğlunun geleceği için kendi hayatından vazgeçen sabırlı ve güçlü annenin çocuğuna olan sevgisi, fedakârlığı örneklendirilmiştir.

Doğa sevgisi: Doğayı korumak sevmek, yaşanılan çevreye sahip çıkmak ve güzelleştirmek insanlığın elindedir. Doğa sevgisi Türkçe ders kitabında “Denizyıldızı, Güler Yüz ve Bir Orman Bir Köy Bir Adam” hikâyelerinde dört örnekle karşımıza çıkmıştır. Rusça ders kitabında yer alan “Yeni Yıl Gecesi” masalında insanın doğayla bağlantısı anlatılmaktadır. Bu değer Abramov’un “Dört Ressam” şiirinde üç kez tekrarlanmıştır. Kazakça ders kitabında yer alan Kökserek romanının asıl konusu doğaya, yaratılışa karşı çıkmamak, doğayla bütün canlılar arasındaki bağlantıyı korumak, doğuya sahip çıkmak ve sevmektir.

Hayvan sevgisi: İnsanlar hayvanlara eziyet etmemeli, sevmeli, merhametli olmalıdır. Hayvan sevgisi değerine Türkçe ve Rusça ders kitaplarında hiç yer verilmemişken Kazakça ders kitabında hayvan sevgisi üzerinde yazılmış Kökserek romanı yer almıştır. Kökserek romanında yedi yaşındaki Kurmaş isimli küçük çocuğun, insanlar tarafından kaçırılmış kurt yavrusuna sahip çıkması, sevmesi, onu kötü niyetli insanlardan koruması anlatılmaktadır. Romanda insanların yaradana karşı çıkmaması gerektiği, özgür olmayı seven bir kurdun hiç bir zaman köpekleştirilemeyeceği vurgulanmıştır.

Çalışkanlık: Amaçlara ulaşabilmek için çaba harcama, azimli olma, verilen göreve karşı sorumlu olma ve yaptığın işte başarılı olmadır. Çalışkanlık değeri Kazakça ve Rusça ders kitaplarına nazaran Türkçe ders kitabında daha çok karşımıza çıkmıştır. Türkçe ders kitabında çalışkanlık değeri “Adını Göklerde Yazdıran Çocuk” ve “Başarıya Gitmek Mi, Başarıyı Çekmek Mi?” hikâyelerinde dört kere tekrarlanmıştır. Kazakça ders kitabında çalışkanlık değeri “Köy çocukları” hikâyesinde savaş sonrası köy çocuklarının hayat şartlarının zorlukları ile günlerini oynamakla değil bahçe ve tarlalarda çalışarak geçiren çocukların hayatı anlatılmaktadır. Rusça ders kitabında çalışkanlık değeri “Mutluluk” hikâyesinde iki kere tespit edilmiştir. Hikâye çok çalışkan, zorluklardan kaçmayan çocukların hayatlarını anlatmaktadır.

Dürüstlük değeri: İncelenen ders kitaplarında dürüstlük, yalan söylememe, adaletli olma, her durumda insanlara karşı doğru davranma, hırsızlık yapmama, hak yememe şeklinde karşımıza çıkmıştır. Dürüstlük değerine Türkçe ders kitabında daha çok yer verilmiştir. Bu değer Türkçe ders kitabında “Kırgın Bir Lira” ve “Sıgırmaç Mustafa’nın Öyküsü” hikâyelerinde tespit edilmiştir. Dürüstlük değeri Kazakça ders kitabında “Kökserek” ve “Köy Çocukları” romanlarında iki kere karşımıza çıkmıştır. Köy çocukları romanında farklı ırktan, milletten olan köy insanlarının saf karakterleri, düzgünlüğü anlatılmıştır. Rusça ders kitabında dürüstlük değeri “Gulliver’in Gezileri” ve “Çalınan Zaman” masallarında iki kere karşımıza çıkmaktadır. Rusça ders kitabında yer alan “Çalınan Zaman” masalında ancak doğruluğu, dürüstlüğü seçen insanın hayallerine, amaçlarına ulaşabileceği vurgulanmıştır.

Fedakârlık değeri: Anneler çocuklarından karşılık beklemeden büyük fedakârlıklar yaparlar. Kahramanlar ise vatanları ve milletin geleceği için kendi hayatlarını feda ederler. Türkçe, Kazakça ve Rusça ders kitaplarında yer alan metinlerde fedakârlık değeriyle anne değeri yan yanadır. İncelenen ders kitaplarında fedakârlık değeri Türkçe ders kitabında daha çok yer almaktadır. Kazakça ders kitabında yer alan metinlerde fedakârlık değeri üç kere tekrarlanmıştır, Rusça ders kitabında ise sadece bir tane örnek tespit edilmiştir. Türkçe ders kitabında fedakârlık değeri, Atatürk’ün Türk halkı için yaptığı fedakârlıkların anlatıldığı hikâyelerde, Çanakkale Savaşı özelinde, savaş sırasında Türk halkı için hayatlarını feda eden askerleri anlatan “Mürefetli kadınlar ve Emin Astsubay” hikâyesinde ve çocukları için fedakârlık yapan anneleri anlatan “A harfi” hikâyesinde yer almaktadır. Bu değer Türkçe ders kitabında beş kere tekrarlanmıştır. Kazakça ders kitabında İkinci Dünya Savaşı sırasında çocukları için hayatını feda eden annelerin anlatıldığı “İhanet” hikâyesinde iki örnek tespit edilmiştir. Rusça ders kitabında yer alan “Kör Sanatçı” hikâyesi kör doğan çocuğu için hayatını feda eden, onun büyük sanatçı olmasına destekçi olan bir annenin hikâyesidir.

İyilik yapma değeri - İnsanlar iyilik yaparak hayatı kolaylaştırır ve daha da anlamlı kılarlar. İyilik yapma değeri Türkçe ders kitabında ağırlıklı olarak yer almaktadır. Türkçe ders kitabında yer alan “Bir Adam Bir Köy Bir Orman”,

“Annemin Mektupları” hikâyelerinde iyilik yapmanın aile ve sosyal çevre ile iletişimi olumlu yönden etkileyeceği mesajı verilmiştir. Kazakça ders kitabında yer alan “Düşman Elinde Kalan Çocuk” ve “Köy Çocukları” hikâyelerinde iyilik yapmanın, yardımseverliğin insanlara yaşam umudu vereceği ve savaş gibi kötü bir dönemin bile insanların birbirine yardım etmesiyle atlatılabileceği anlatılmaktadır. Bu değer Kazakça ders kitabında iki kere tekrarlanmıştır. Rusça ders kitabında iyilik yapma değeri “Çirkin Kız” ve “Yeni Yıl Gecesi” masallarında üç kere tekrar edilmiştir. Masalların asıl konusu ise iyilik ve yardımseverliktir. Masalda insanların birbirlerine iyilik yaparak hayatı güzelleştirebilecekleri anlatılmaktadır.

Saygı Değeri: Çocuğun eğitim sürecinde kazanması gereken en önemli değerlerden biridir. Karşımızdaki insanın yaşına, cinsiyetine, ırkına ayrımcılık yapmadan saygı gösterilmelidir.

İncelediğimiz Türkçe ders kitabında saygı değeri “Düşünceyi Geliştirme Yolu” ve “Annemin Mektupları” hikâyelerinde iki tane örnekle karşımıza çıkmaktadır. Kazakça ders kitabında saygı değeri “Düşman Elindeki Çocuk” hikâyesinde iki kere tekrarlanmıştır. Rusça ders kitabında ise saygı değeri “Çocuklar Büyümese” hikâyesinde ve “Gulliver’in Gezileri” masalında olmak üzere iki örnek tespit edilmiştir. Ders kitaplarında yer alan metinlerde saygı değerinin aile ilişkilerinde, arkadaşlık ilişkilerinde ve toplumsal iletişimde çok önemli bir bağ olduğu söylenmektedir.

Cesaretli Olma - Her duruma karşı sorumlu ve kararlı değildir. İncelenen ders kitaplarından cesaretli olma değeri en çok Kazakça ders kitabında yer almaktadır. Türkçe ders kitabında cesaretli olma değeri yürümeyi, yazmayı öğrenen engelli çocuğun cesaretini anlatan “A harfi Hikâyesi”nde iki kere tekrarlanmıştır. Bu değer Rusça ders kitabında ünlü bir sanatçı olan kör çocuğun cesaretli kararları anlatılan Kör Sanatçı hikâyesinde tespit edilmiştir.

Cesaretli olma değeri Kazakça ders kitabında hayvanları insanlardan koruyan cesaretli bir çocuk olan Kökserek destanında üç farklı örnekle yer almıştır.

Güler Yüzlü Olma - Güler yüz her şeyden evvel insana cesaret verir. Çünkü güler yüzlü insanlar her kusuru hoş gören, affeden insanlardır. Güler yüzlü olma değeri incelenen ders kitaplarında sadece Türkçe ders kitabında Şevket Rado'nun

“Güler Yüzlü Olma” hikâyesinde yer almaktadır. Bu değere Kazakça ve Rusça ders kitaplarında hiç yer verilmemiştir.

Sağlıklı Olmak- Sağlıklı olmak için spor yapmak şarttır. Sporun bizim sağlığınıza katkıları saymakla bitmez. Sağlıklı olmamız için spor hayatımızın doğal bir parçası olmalı. Formu korumak sağlık için de çok yararlıdır. Sağlıklı olma değeri Türkçe ders kitabında yer alan iki tekerlekli özgürlük hikâyesinde yer almaktadır. Kazakça ve Rusça ders kitaplarında sağlıklı olma değerine hiç yer verilmemiştir.

B. Ders Kitaplarında Yer Alan Ulusal Değerler

Tablo 13: Ders Kitaplarında Yer Alan Ulusal Değerler

Değerler	Türkçe	Kazakça	Rusça
1. Kahramanlık	3	8	5
2. Atatürk	3	-	-
3. Ahmet Yesevi	-	2	1
4. Gelenek ve görenek	-	6	4
5. Ana Dili	-	4	4
6. Millî Bağımsızlık	-	4	2
7. Bayrak sevgisi	2	-	-
8. Vatanseverlik	3	6	4
9. Millî Tarih	2	8	6
10. Millî Birlik	2	5	4
11. Millî Kültür	3	4	3

Tablo 13’te ders kitaplarında yer alan ulusal değerlere yer verilmiştir. Kazakistan’da okutulan 7. sınıf Kazakça, Rusça ve Türkiye’de okutulan 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinler değerler bakımından incelenmiş ve ulusal değerler tespit edilmiştir. Ders kitabı incelendiğinde Türkçe ders kitabına göre Kazakça ve Rusça ders kitabında ulusal değerlere daha çok yer verildiği tespit edilmiştir. Ders

kitaplarında sekiz farklı ulusal değer bulunmuştur. Türkçe ders kitabından elde edilen ulusal değerler vatan sevgisi, Türk halk sanatı, Atatürk ve kahramanlık değeridir. Kazakistan'da 7. sınıf için hazırlanmış Rusça ve Kazakça ders kitaplarından elde edilen ulusal değerler vatanseverlik, kahramanlık, kültürel miraslar ve tarihî isimlerdir. Rusça ve Kazakça ders kitaplarında ulusal değerlerde benzerlik olduğu tespit edilmiştir. Kazakça ders kitabında Kazak halkının eski yaşamı, tarihi ve gelenek göreneklerini anlatılan 5 tane destan yer almaktadır. Rusça ders kitabında ise Kazakistan'ın tarihî mirasları, tarihî şehirler, İkinci Dünya Savaşı'nda şehit olan Kazak kahramanların anlatıldığı metinler yer almaktadır. Kazakistan'da 7. sınıf için hazırlanan Kazakça ve Rusça ders kitapları için seçilen metinler daha çok ulusal ve bölgesel değerler üzerinedir.

Kahramanlık- Vatanı yaşatan kahramanlardır. İncelenen ders kitaplarında kahramanlık değeri en çok Kazakça ders kitabında yer almaktadır. Bu değer farklı metinlerde karşımıza sekiz örnekle çıkmıştır. Kazakça ders kitabında yer alan Külteğın, Batır Bayan, Kız Jibek, Narıncol Zaualı gibi Kazak halk destanlarında XX. yüz yılında Kazak topraklarında yaşanmış savaşlar, millî mücadeleler, Kazak halkının özgürlüğü için şehit olan kahramanlar anlatılmaktadır. Kazakistan'da okutulan Rusça ders kitabında kahramanlık değeri dört örnekle karşımıza çıkmıştır. Bu değer Rusça ders kitabında İkinci Dünya Savaşı'na katılmış Kazak askerlerinin kahramanlığının anlatıldığı “Moskova İçin Son Savaş” hikâyesinde, Kafkas Esiri romanında ve Turnalar şiirinde yer almaktadır. Türkçe ders kitabında kahramanlık değeri Türk milletinin büyük kahramanı Atatürk'ün hayatının anlatıldığı metinlerde ve Çanakkale Savaşı'na katılan kahraman Türk askerinin anlatıldığı “Mürefetli Kadınlar” ve “Emin Atsubay” hikâyelerinde dört kere tekrarlanmıştır.

Atatürk - Türk'e ait her şeyin içinde o vardı, onun gölgesi meydanları dolduruyor, onun karaltısı dağ başlarını tutuyor. Onun bakışı en uzak dağların ucuna, en geniş ovaların sonuna, içimiz kadar kapalı ve kuytu köşe bucaklara uzanıyordu. Kımıldayan, fırlayan, sıçrayan her şeyde onun şimşeginden bir çizgi vardı (TÜDK, S. 2).

Gelenek ve görenekler-Adetler kuşaktan kuşağa aktarılmalıdır. Değerler açısından incelenen ders kitaplarında gelenek görenek değerine Türkçe ders

kitabında hiç yer verilmemişken Kazakça ve Rusça ders kitaplarında bu değer sıklıkla tekrarlanmıştır. Kazakça ders kitabında yer alan metinlerde Kazak halkının evlilik gelenekleri, çocuğu beşikte büyütme geleneği, Kazakların at oyunları gibi adetleri Kız Jibek destanında, Kazak Halkının Gelenekleri metinlerinde altı farklı örnekte tespit edilmiştir. Rusça ders kitabında bu değer dört kez karşımıza çıkmıştır. Rusça ders kitabında yer alan “Nevruz Bayramı ve Kazakistan Tarihi Yollarında” metinlerinde Kazak halkının geleneksel yemekleri, geleneksel oyunları, geleneksel elbiseleri, millî bayramları anlatılmaktadır.

Ana Dili - Milletın ruhudur. Ana dili değerine Türkçe ders kitabında hiç yer verilmemişken, Kazakistan’da okutulan Kazakça ders kitabında Temirhan Medetpek’in “Bağımsızım”, A.S. Puşkin’in Anıt şiirlerinde dört kere tekrarlanmıştır. Rusça ders kitabının ilk sayfasında ana dil değerine ait şiirlerin yer almasının yanında Muhtar Şahanov’ın “Dört Anam” ve Gerold Belger’in “Ana Dilim” metinleri yer almaktadır. Bu değer Rusça ders kitabında dört kez tekrarlanmıştır.

Millî Birlik - Her milletin değerli varlığı birliktir. İncelenen ders kitaplarında milli birlik değeri Türkçe ders kitabında “Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü”, “Mürefetli Kadınlar” ve “Emin Astsubay” hikâyelerinde farklı örneklerle tespit edilmiştir. Millî birlik Kazakça ders kitabında yer alan tarihî destanlarda ve İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki Kazak topraklarına gelip yerleşen farklı milletlerin kardeşliği, birlik beraberliğinin anlatıldığı “Köy Çocukları” hikâyesinde beş örnekte yer almaktadır. Rusça ders kitabında ise bu değer Alman kökenli Kazak yazarın “Benim Kazakistanım” (Menin Kazakistanım) hikâyesinde milletler arası dostluk ve beraberliğe vurgu yaptığı iki örnekte yer almaktadır.

Bağımsızlık- Uğrunda milletler çok büyük mücadeleler verir. Kazakistanda okutulan Kazakça ve Rusça ders kitaplarında yer almaktadır. Bu değere Türkçe ders kitabında hiç yer verilmemektedir. Kazakça ders kitabında yer alan “Bağımsızım” şiiri, “Narınkol Zaualı” ve “Batır Bayan” destanlarında Kazak halkının bağımsızlık için verdiği mücadeleler, savaşlar ve Kazak halkının bağımsızlık uğrunda yaşadığı büyük kayıplar anlatılmaktadır. Rusça ders kitabında bağımsızlık için büyük mücadeleler vermiş Kazak halkının kahramanlarının anlatıldığı “Kazakistan Tarih Yollarında” metininde iki defa tekrarlanmıştır.

Vatanseverlik: Vatanı sevmek, toprağını korumak, savunmaktır. Ders kitaplarında vatan sevgisi değeri Türkçe ve Rusça ders kitaplarına göre Kazakça ders kitabında daha çok yer almaktadır. Türkçe ders kitabında vatan sevgisi değeri ile Atatürk değeri yan yanadır. Ders kitabında bu değer “Atatürk’ü Gördüm Düşümde” şiirinde, “Vatan ve Mürefetli Kadınlar” ve “Emin Astsubay “ metinlerinde tespit edilmiştir. Rusça ders kitabında ise İkinci Dünya Savaşı’nda vatanı için şehit olan askerlerin hikâyesi “Moskova İçin Savaş” ve Alman kökenli Kazak yazarı Gerold Belger’in “Benim Kazakistanım” hikâyelerinde yer almaktadır. Kazakça ders kitabında vatan sevgisi değeri Türk obalarını Çin ve Arapların baskısından koruyan Türk kağanları Külteğın ile Elteres destanında sıklıkla karşımıza çıkmıştır. Kazakça ders kitabında yer alan “Bağımsızım” ve “Vatan” şiirlerinin konusu da vatan sevgidir.

Bayrak- Bağımsızlık simgesidir. Bayrak sevgisi değeri ders kitaplarında sadece Türkçe ders kitabında yer alan ”Vatan” şiirinde tespit edilmiştir. Kazakistan’da okutulan Rusça ve Kazakça ders kitaplarında bayrak sevgisi değerine hiç yer verilmemiştir.

Millî Tarih- Her milletin gurur duyması, sevmesi gereken kutsal değeridir. Millî tarih değerine Kazakça ve Rusça ders kitaplarında çok yer verilmişken, Türkçe ders kitabında sadece iki defa değinildiği tespit edilmiştir. Kazakistan’da okutulan Rusça ve Kazakça ders kitaplarında yer alan metinlerin konusu Kazak topraklarında yaşanmış millî tarih üzerinedir. Türkistan, Kızılorda gibi Kazak topraklarının tarihi şehirleri, İpek yolu ve Nasretin Hoca, Külteğın, Elteres gibi tarihî isimler Kazakça ve Rusça ders kitaplarında yer alan metinlere konu olmaktadır.

Millî Sanat – Bir milletin yaşamı boyunca kazandığı manevi değeridir. Millî kültür ve sanat bir toplumun birliğı, düşünce ve varlığıdır. Millî sanat değeri en çok Kazakça ders kitabında görülmektedir. Ders kitabında Kazakların ayıtış sanatının tarihi ve özellikleri, kopuz ve dombıranın Kazak toplumundaki önemi ve Dede Korkut’un yaşamını devam ettiren Kazak sanatçıları anlatılmaktadır. Kazakistan’da okutulan Rusça ders kitabında millî sanat değeri Dede Korkut ve kopuz, dombıranın çıkış tarihi gibi Kazakça ders kitabına benzer metinlerde tespit edilmiştir. Türkçe

ders kitabında millî sanat değeri “Anadolu’da Kilim ve Geleneksel Türk Sanatları “ metinlerinde üç örnekle karşımıza çıkmıştır.

Türkistan bölgesinde Müslümanlığın gelişmesinde büyük payı olan tüm Türk dünyasının önemli ismi Hoca Ahmet Yesevi Kazakistan’da okutulan Kazakça ve Rusça ders kitaplarında ortak konulardan biridir. Ders kitaplarında Türklerin manevi şehri Türkistan’ın Türk dünyasındaki önemi, Ahmet Yesevi’nin hocası Arstanbab’ın hayatı ve Türkistan bölgesindeki tarihî rolü anlatılmaktadır.

C. Ders Kitaplarında Yer Alan Dinî Değerler

Tablo 14: Ders Kitaplarında Yer Alan Dinî Değerler

Türkçe Ders Kitabı	Kazakça Ders Kitabı	Rusça Ders Kitabı
1	7	2

Tablo 14’te ders kitaplarında bulunan dinî değerlere yer verilmiştir. Dinî değerler Türkçe ve Rusça ders kitaplarına oranla Kazakça ders kitabında daha çok yer almaktadır. Kazakça ders kitabında yer alan beş destanın nerdeyse hepsinde büyüklerin duasının (ak bata) önemi, Allahın gücüne inanma, Allahtan korkma sıklıkla karşımıza çıkmıştır. Kazakça ders kitabında “Kız Jibek” destanında dinî değerlerin yoğunlukta olduğu görülmüştür. Kazakça ders kitabında yer alan Şortanbay Kanayoğlunun ‘‘Zar Zaman’’ şiirinde XVIII. yüzyılda Kazak topraklarında Ruslar tarafından yapılan siyasi baskılar, Kazak toplumuna yapılmış dinî yasaklar dile getirilmiştir. Ahmet Yesevi’nin Divan-ı Hikmet’ini ezbere bilen, islamı her şeyiyle yaşayan Şortanbay Kanayulı “Zar Zaman” şiirini Kazak toplumunu Ruslara karşı ayaklandırmak için yazmıştır. Şair o zamanki Müslümanlığı “Rus güçlü kartal, Kazak ise kaçan tilki, bu da bir Müslümanın durumu” diye anlatmaktadır.

Rusça ders kitabında dinî değer “Yeni Yıl Gecesi” masalında ve Kazakistan’da dinî bayramların anlatıldığı metinde yer almaktadır. Metinlerde Hristiyanların yeni yıldan önce kutlanan “Pasha Bayramı”nın kutlanmasındaki önemi anlatılmıştır. Metinlerde yaratıcıyı sevmek, onun kahrından korkma ve dinî bayramların özelliklerinden bahsedilmiştir.

Türkçe ders kitabında dinî değer sadece “A harfi” hikâyesinde karşımıza çıkmıştır. “A harfi” hikâyesinde annenin çocuğu için yaptığı duanın gücü anlatılmıştır.

D. Ders Kitaplarında Yer Alan Bilimsel Değerler

Tablo 15: Ders Kitaplarında Yer Alan Bilimsel Değerler

Türkçe Ders Kitabı	Kazakça Ders Kitabı	Rusça Ders Kitabı
6	1	3

Tablo 15’te ders kitaplarında yer alan bilimsel değerler sunulmuştur. Bilimsellik değeri ders kitaplarında bilimin faydası, bilime ulaşmak için çok çalışmak, emek vermek, eğitim yolunda insanın kendini hep geliştirmesi gerektiği gibi iletilerle yer bulmuştur. Türkçe ders kitabının, Kazakça ve Rusça ders kitabına göre bilimsel değerler açısından zengin olduğu görülmektedir. Türkçe ders kitabında yer alan metinlerde bilimsellik, kitap sevgisi değerinin öne çıkması dikkat çekmektedir. Bilimsellik değeri sıklıkla “Yaşam Boyunca Kullanılan Araç”, “Kitaplarla Kurulan Dostluk”, “Okumak Düşünmek İçindir” ve “Hayat O Gün Çok Güzeldi” metinlerinde öne çıkmıştır. Kazakça ders kitabında ise bilimsel değer “Hayata Yeni Başlayanlara” şiirinde yer almıştır. Şiirde tembellik yapıp dersine çalışmayan çocuklara eğitimin ne kadar önemli olduğu anlatılmıştır. Bilimsellik değeri Kazakça ders kitabında bir defa karşımıza çıkmaktadır. Rusça ders kitabında ise bilimsel değer “Çalınan Zaman” ve “Gulliver’in Gezisi” isimli eserlerde, derste başarılı olmanın ve kitap okumanın önemini vurgulandığı iletilerle yer almaktadır.

E. 7. Sınıf Rusça Ders Kitabında Yer Alan Değerler

Tablo 16: 7. Sınıf Rusça Ders Kitabında Yer Alan Değerler

Metin: Benim Kazakistanım
Metin Türü: Hikâye
Yazarı: Gerold Belger
Değer: Ana Dili Sevgisi, Dürüstlük
Örnek Cümle: 1. Ana dilini unutan, özünü unuttur. 2. Babam derdi ki “ Bizim kökümüz Alman, canımız, ruhumuz Kazak. Kazak halkı bizi zor durumda bırakmadı, kapılarını açtı, ekmeklerini paylaştı”.
Metin: İnsanın Dört Anası
Metin Türü: Şiir
Yazarı: Muhtar Şahanov
Değer: Vatan Sevgisi
Örnek Cümle: İnsan vatanını dilini tarihi ve kültürünü kendi anası gibi sevmeli ve gurur duymalı. Vatan, Ata – babalardan kalan emanettir.
Metin: Kazakistan Tarih Yollarında
Metin Türü: Hikâye
Yazarı: Yazarı yok
Değer: Millî ve Tarihî Değer

Tablo 16 (Devamı)

Örnek Cümle: Esik şehrinde Almatı bölgesinde Elbiseli Saka Prensesi bulunmuştur. Türkistan – Er Türkün Beşiği. Türkistan İpek Yolu'nun ticari merkezi olmuştur. Kopuzun Kazak halkı için değeri yüksektir.
Metin: Gulliver'in Gezisi
Metin Türü: Roman
Yazarı: Jonathan Swift
Değer: İyilik, Saygı
Örnek Cümle: Gulliver adada zor durumda kalan insanları kurtarmak için çok güç harcadı. Gulliver adada yaşayan insanların yaşamına, kültürüne göre hareket etti, hep saygı duydu.
Metin: Serçe ve Köpek
Metin Türü: Masal
Yazarı: Turgenov
Değer: Sevgi
Örnek Cümle: Sevgi ölümden güçlüdür. Serçe yavrusunu kurtarmak için can atıyor.
Metin: Dört Ressam
Metin Türü: Şiir
Yazarı: Abramov
Değer: Doğa Sevgisi
Örnek Cümle: Doğanın dört mevsimi tam bir sanata benzer, ressam gelip farklı

---

boyalarla boyamış gibi. Dört mevsimi yaşamak insanlığa verilmiş büyük bir mutluluktur.

Metin: Çirkin Kız

Metin Türü: Masal

Yazarı: İvan Bunin

Değer: İyi niyetli olma, Dürüstlük

Örnek Cümle:

İnsanlar mutlu olunca çok seviniyorum. Herkes mutlu olsa keşke.

İnsanın dış güzelliği değil iç güzelliği önemlidir. Dış görünüşü güzel ama içi buz gibi evde insan yaşayamaz, ev çirkin olsa da içinde sıcaklık ve huzur varsa o evde insan mutlu olur yaşar.

Metin: Kafkas Esiri

Metin Türü: Hikâye

Yazarı: L.N. Tolstoy

Değer: Cesaret, Kahramanlık, İyilik

Örnek Cümle:

1. Dina Kostilin için yemek çalıp getiriyordu. Dina askerlerin hayatını kurtardı.
  2. Jırin sıradan bir insan olmayı değil, asker olmayı seçti ve savaşta kaldı.
  3. Kostilin ile Jırin Tatarlardan hiç korkmadılar, düşmana karşı güçlü, iyi insanlara karşı dürüstlerdi.
-

Metin: Moskova İçin Savaş

Metin Türü: Hikâye

Yazarı: Bauırcan Momışulu

Değer: Kahramanlık, Birlik ve Beraberlik

Tablo 16 (Devamı)

Örnek Cümle:

Bizim asker korkunun ne olduğunu bilmezdi, düşmanın gözünü korkuturdu.
Rus, Özbek, Ermeni, Kırgız biz bir büyük devlettik ve vatanımız için savaştık.
Sonunda zafer bizim oldu. Askerimiz tarihi yeniden yazdı. İkinci Dünya Savaşı'nı
hep birlikte kazandık ve biz tarihimizle gurur duyuyoruz.

Metin: Mutluluk

Metin Türü: Hikâye

Yazarı: Abramov

Değer: Çalışkanlık

Örnek Cümle:

Sadece derslerimde değil, sporda da başarılı olmak istiyorum. O yüzden çok
çalışıyorum. Ailem, arkadaşlarım gurur duysunlar istiyorum. Sporun ayrı bir
yetenek istediğini düşünüyordum ama çalışınca ben de yapabiliyordum.

Metin: Çok Milletli Kazakistan

Metin Türü: Hikâye

Yazarı: Yazarı yok

Değer: Gelenek, Birlik Beraberlik

Örnek Cümle:

Kazak topraklarında 135'ten fazla millet ve ulus barış, huzur içinde yaşıyor.
Kazakistan'da yaşayan milletler kendi dinini, kültürünü yaşama hakkına sahip.
1 Mayıs'ta Kazakistan'da yaşayan ulusların birlik ve beraberlik günü kutlanır.
Millet ve kültür çeşitliği bizim memleketimizin en büyük zenginliğidir.

Metin: Kaybolan Zaman

Metin Türü: Masal

Yazarı: Shfars

Tablo 16 (Devamı)

Değer: Zamanın Kıymetini Anlama

Örnek Cümle: Kelebek bir gün yaşıyor ama o bir günü dolu dolu yaşıyor. Geçen sene bu zaman başlasaydım çok şey öğrenmiş olurdu, zamanı boşuna geçirmişim. Artık her saatimi verimli geçireceğim.

Metin: Kazakistan'ın Tarihî Şehirleri

Metin Türü: Hikâye

Yazarı: Yazarı yok

Değer: Tarihî Değer

Örnek Cümle:

Türkistan bütün Türklerin manevi başkentidir.

Kızılorda Kazak Hanlığının ilk başkentidir. Taraz ve Kızılorda şehirlerinde eski Türk yazıtları ve mezarları vardır.

Metin: Yeni Yıl Gecesi

Metin Türü: Hikâye

Yazarı: N. V. Gogol

Değer: İyilik, Yaratıcıya inanmak

Örnek Cümle:

İnsanlar anca iyilik içinde yaşadıklarında mutlu ve huzurlu olurlar. Kötü insan mutluluğu hak etmiyor. Yaratıcı kötülüğe karşı, o sadece iyiliği yaratmıştır. İnsanlar kötülük yaptığında tabiat ana da karşılık gösterir.

Metin: Pasha

Metin Türü: Hikâye

Yazarı: Yazarı yok

Değer: Dinî Değer

Tablo 16 (Devamı)**Örnek Cümle:**

Pasha Hristiyanlar için çok önemli bir dinî bayramdır. O gün ölümler ziyaret edilir, kiliseye gidip ibadet edilir.

Bütün kötülükler affedilir. Kazak topraklarında Müslümanlardan sonra en çok Hristiyanlar yaşadığı için Pasha bayramı çok güzel kutlanır.

Metin: Kör Sanatçı**Metin Türü:** Roman**Yazarı:** Korolenko**Değer:** Sevgi, Anne Sevgisi, Sanat**Örnek Cümle:**

Annesi çocuğunun kör olduğunu öğrendiğinde onu hiç bırakmadı, daha çok sevdi. Çocuğunu temiz havada her gün gezdirirdi. Böylece kör çocuk doğayla bir güzel bağlantı kurdu. Yaşamını güzel kılan annesinin sevgisi ve müziği.

Müziğe, sanata olan aşkı onu hayata bağladı. Yaptığı müziklerle insanları çok mutlu edebildi. Hayatta kalma sebebi sevdikleri ve sanattı.

Metin: Turnalar**Metin Türü:** Şiir**Yazarı:** Raasul Gamzatov**Değer:** Kahramanlık**Örnek Cümle:**

Bana bazen öyle gelir ki,
Kanlı savaş alanlarından geçemeyen
Askerler, topraklarımıza uzanıp kalmaz,
Onlar, beyaz turnalara dönüşür.

Tablo 16 (Devamı)

Metin: İnsanın Dört Anası

Metin Türü: Şiir

Yazarı: Muhtar Şahanov

Değer: Ana dili sevgisi

Örnek Cümle:

İnsanın dört anası olmalı

Doğduğu topraklar

Ana dili, tarihi, kültürü.

Dört anasını kendi anası kadar sevmeli.

Tablo 16’da Kazakistan’da ortaokul 7. sınıfta okutulan Rusça ders kitabında yer alan değerlere yer verilmiştir. Rusça ders kitabında dört şiir, bir makale, bir deneme, bir roman, dokuz hikâye ve dört masal yer almaktadır. Yazarların ikisi İngiliz, dördü Kazak, yirmi üçü Rüstür. Rusça ders kitabında en çok ulusal değerlere yer verilmiştir. Ulusal değerler vatan sevgisi, ana dili, Kazakistan’ın tarihî mirasları, tarihî şehirler, millî kültür değeri, kahramanlık, kültür unsurları ve gelenek-görenekler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. En çok karşımıza çıkan değerlerden biri de ana dili değeridir. Bu değer ders kitabında dört defa karşımıza çıkmaktadır. Rusça ders kitabının ilk sayfasında Kazakların ünlü şairi Muhtar Şahanov’un ana dili sevgisi üzerine yazmış olduğu “Dört Anam” şiiri yer almaktadır.

Dört Anam

Her insanın kendi anasından başka,

Daha dört anası olmalı:

Toprak ana- tarihi ve kökeni,

Ana dili- ömrünün aydını.

Kazakistan’ da okutulan Rusça ve Kazakça ders kitaplarının ikisinde de ana dili değeri öne çıkmıştır. Kazakistan bağımsızlığının ilk günlerinden beri, yıllardır baskı altında olup, unutulmaya başlayan, öz ana dilini korumaya, genç nesile ana dilinin önemini nasihat etmeye başlamıştır. Okullarda ders kitaplarında özellikle, ana dili öğretiminde Rusça ve Kazakça kitaplarda ana dili teması ön plana çıkmıştır. Rusça ders kitabında Kazak topraklarının önemli isimleri Ahmet Yesevi, Dede Korkut hikâyeleri anlatılan metinlere daha çok yer verilmiştir. Kazakça ve Rusça Ders kitaplarında bütün Türk dünyasında önemli bir isim olan Hoca Ahmet Yesevi’nin hayatı ve Orta Asya’da yazılmış ve sonra da bütün Türk ve Müslüman dünyasına yayılmış eseri “Divan-ı Hikmet” yer almaktadır. Ahmet Yesevi Türklere İslamı kendi kültürüne göre yaşatmaya ve gelenek göreneklerini, tarihini unutmamaya bütün hayatını adanmıştır. Manevi ve dinî inanç konusunda Türkleri birleştirmiş bir efsanedir. Kendi ismi olan Ahmet’e, Hoca lakabı İslam dinine ettiği hizmetinden dolayı sonradan eklenmiştir. Yesevi ise nereli olduğunun göstergesidir. Ahmet Yesevi şimdiki Güney Kazakistan’ın Sayram ilçesinde dünyaya gelmiştir. Ahmet Yesevi’yi eğiten, yetiştiren, bilgilerini paylaşan hocası ayrıca uzaktan akrabası olan Arıstan – Bab Hoca’dır. Hocası vefat ettikten sonra Ahmet Yesevi Yassı şehrine yerleşip Arap, Fars ve Türk dillerinde şiirler yazmaya başlamıştır. Yesevi ayrıca Türk kültürü ve edebiyatının güçlenmesi ve gelişmesi için büyük mücadeleler verdi. Yesevi’nin yaşadığı bölgede İslam dininin etkisiyle Arap alfabesi kullanılmaya başlamıştır. Her yerde camiler çoğalmaya başlamış ve insanlar İslam dininin şartlarına göre yaşamaya başlamıştır. Yesevi ile hocası Arıstan-Bab’ın türbeleri Kazakistan’ın Türkistan şehrinde bulunmaktadır. Ahmet Yesevi türbesi 1396-99 yılları arasında Altın Orda Devleti tarafından inşa edilmiştir. Ahmet Yesevi’nin memleketi Türkistan, Türk halkı için Mekke ve Medine kadar değerlidir (RDK, S.12).

Vatan sevgisi ve kahramanlık değeri İkinci Dünya Savaşı’nı anlatan metinlerde yer almaktadır. 7. Sınıf Kazakça ve Rusça Ders kitaplarında Sovyet Kahraman Baurcan Momışulu’nun İkinci Dünya savaşı sırasında yazdığı Moskova Üşin Şaykas, (Moskova İçin Savaş Zamanı) romanından kısaltılmış metinlere yer verilmiştir.

Soykırımında büyük kayıplar yaşamış, her anlamda zayıflamış Kazak halkı için Alman-Sovyet savaşı olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Kazak topraklarındaki bütün gençler savaşa gönderilmiştir. Moskova’da yaşanmış son Alman- Rus çatışmasındaki kahraman 28 askerin biri de Baurcan Momışulı’dır. Savaştan sonraki hayatını tamamıyla Kazak halkının gelişmesine adayan Momışulı, Kazak Devletinin yeniden ayağa kalkması için büyük katkılarda bulunmuştur. Sovyet askeri olmasına rağmen hiçbir zaman kendisinin Müslüman Kazak halkından olduğunu unutmamış ve bundan gurur duymuştur. Savaşa katılan bütün Müslüman askerlerinin başında durmuş ve onlara her anlamda sahip çıkmıştır.

7. Sınıf Rusça ders kitabında Momışulı’nın Stalin’e yazdığı mektubu yer almaktadır. Mektupta yazar kendi halkını şöyle anlatmıştır: “Benim kahraman halkım bir zamanlar yerleşik hayat yaşamış, doğunun medeni, kültür ve ticari merkezi İpek Yolu’nun, Otırar, Taraz, Türkistanın kurucularıdır. Rusların baskıcı güçleri kültürümüzü, ticari alanlarımızı, dinimiz ve dilimizi yok ettikten sonra halkım tekrar göçebe hayata dönmek zorunda kaldı. Şimdi ise Sovet askeri ile birlikte Almanlara karşı savaştı ve yine çok kayıplar yaşadı ”.

Rusça ders kitabında yer alan evrensel değerlerden en çok karşımıza çıkan sevgi, dürüstlük, çalışkanlık değerleridir. Rusça ders kitabında bilimsel değerlere ise, 1998 yılında Rus yazar Evgeni Swars tarafından yazılmış olan “Çalınan Zaman” masalında yer verilmektedir. Masalda Petiya Zubkov isimli çok tembel bir çocuğun maceraları anlatılmaktadır. Masalın aslı amacı çocuklara zamanı güzel değerlendirmeyi, çalışkan ve azimli olmayı öğretmektir.

- Hiç kimse iki asır hayat sürmeyecek, tekrar genç olabilme şansı da yok, çünkü günü bile geri getiremez (ÇZ, S.16).
- “Eh, zaman, zaman! Koşuyorsun, yetişemiyorum. Dün zaman benden kaçıp gider diye korktum ve hiç evden çıkmadım ama zaman yine de gitti ve ben yine kovaladım ve yine yetişemedim”(ÇZ, S.14).
- “Zaman, bana dediki yetişemezsin, sen uyurken bile ben giderim, hiç bekleyemem, koşarım insanlar bana hiç bir zaman yetişemezler” (ÇZ, S.12).

F. 7. Sınıf Kazakça Ders Kitabında Yer Alan Değerler

Tablo 17: 7. Sınıf Kazakça Ders Kitabında Yer Alan Değerler

Metin: Külteğın Elteres

Metin Türü: Destan

Yazarı: Yazarı yok

Değer: Tarihî Değer, Kahramanlık

Örnek Cümle:

Elteresin zamanında Türklere düşman ayak basamadı.

Türk Böğü Kağan için.

Bilge Kağan için.

Kapağan Kağan için.

Ömrümü savaşlarda at üstün de geçirdim.

Aç halkımı doydurdum.

Halkımı huzurda yaşattım.

Şimdiki hayalim at üstünde savaşta şehit olmaktır.

694 yıllarında geçen hiç bir savaş Elteressiz geçmedi. Elteres 47 yaşında savaşta şehit oldu.

Metin: Ben Ölürüm Halkım Yaşar

Metin Türü: Şiir

Yazarı: Magcan Jumabayev

Değer: Vatan Sevgisi

Örnek Cümle:

Kazak halkının ünlü şairi Magcan Jumabayev Milliyetçiliği yüzünden Sovyet devleti tarafından öldürülmüştür.

Tablo 17 (Devamı)

Metin: Aytış Sanatı (Aytıs)
Metin Türü: Makale
Yazarı: Yazarı yok
Değer: Milli Değerler
Örnek Cümle: Aytış Kazakların halk edebiyatında önemli yer almaktadır. Kazakların olduğu her yerde aytış yapılır. Çin bölgesinde yaşayan Kazaklar arasında da yaygındır. Eskiden yaylalarda çobanlar sabahtan gecenin yarısına kadar aytış yaparlardı. Aytış UNESCO'nun kültür değeri olarak kabul edilmiştir.
Metin: Kız Jibek
Metin Türü: Destan
Yazarı: Muhtar Auezov
Değer: Gelenek, Görenek, Sevgi, Saygı, Kahramanlık, Dinî Değer
Örnek Cümle: 1. Baba batasını (duasını) almadan savaş yoluna çıkılmaz. 2. Baba sözüne kulak asmayandan iyilik beklemeyin. 3. Tölegenin ölümünün nedeni babasının ettiği bedduadır. 4. Her gece bayge (at yarışı), ok atmadan yarış yapılır, en başarılı çocukları karşı savaşa seçiyorlardı. 5. Tölegen halkını koruyan savaşçı değil, dombıra çalıp türküler söyleyen kendi kültürünü önemseyen bir gençtir. 6. Her gece Tölegen'in köyünde aytış yapılır, kırmızı içilir, türküler söylenir.

Tablo 17 (Devamı)

Metin: Kökserek

Metin Türü: Destan

Yazarı: Muhtar Auezov

Değer: Hayvan Sevgisi, Merhametli Olma, Cesaretli Olma

Örnek Cümle:

Kurmaş çok severek büyüttü o vahşi hayvanı. Hayatını o hayvanı kurtaracağım diye kaybetti. Kurmşın tabiatla ayrı bir bağlantısı vardı, bütün canlıları severdi. Gecenin yarısında köpeğini aramaya çıkardı ve vahşi kurtlardan bile korkmazdı.

Metin: İhanet

Metin Türü: Hikâye

Yazarı: A. Samoilov

Değer: İyilik, Merhamet

Örnek Cümle:

Anna İvanovna kendi çocukları tehlikede olsa da Kazak balalarını sokakta bırakmadı.

“Çocuklar anne babanız öldü ama ben sizi bırakmam. Ömrümün sonuna kadar size bakacağım. Başka milletin çocuğu olsa da Alman askerine teslim etmem” dedi.

Metin: İki Sinek

Metin Türü: Şiir

Yazarı: Ahmet Baytursinov

Değer: Çalışkanlık, Dürüstlük

Tablo 17 (Devamı)

Örnek Cümle: Çalışkan olmak için dana kadar güçlü olman gerekmiyor istek önemlidir. Eşek bile gücünü insanlara hizmet etmeye harcar, sabah akşam çalışır.

Metin: Batur Bayan

Metin Türü: Destan

Yazarı: Yazarı yok

Değer: Kahramanlık, Vatan sevgisi

Örnek Cümle:

Batır Bayan Kazak tarihinde çok meşhur alplerden biridir.

Bayan halkının özgürlüğü için ömrünü savaşlarda geçirdi ve şehit oldu.

“Alaşımı düşmanın eline bırakamam, ben halkımın destanı olurum.”

Metin: 2. Dünya Savaşı

Metin Türü: Hikâye

Yazarı: Baurıcan Momışulı

Değer: Kahramanlık, Birlik ve Beraberlik

Örnek Cümle:

İkinci Dünya Savaşı'nın önemli isimlerinden biri olan Baurıcan Momışulı ömrünün sonuna kadar halkı için hizmet etti.

Sovyet devleti Baurıcan gibi kahramanlar sayesinde savaşı kazanabilmiştir.

Baurıcan Sovyetin askeri olmuş olsa da Kazak bir Müslüman olduğunu hiçbir zaman unutmamıştır ve Kazak olduğunu gururla söylemiştir.

Tablo 17 (Devamı)

Metin: Köy Çocuğu

Metin Türü: Hikâye

Yazarı: Muhtar Auezov

Değer: Çalışkanlık

Örnek Cümle:

Göç ederken dedemlere yardım ediyordum, hayvanlara sabah akşam ben bakıyordum.

Yazın tatilde köydeki her çocuk terleye terleye çobanlık yapar.

Kara çocukta dedesine yardım ediyordu, hep güneşte yanmış, sabahtan güneş batana kadar hayvanların peşinde.

Yaylaya kitapçı gelirdi. Boş zamanımızı kitap okumakla geçiriyorduk.

Metin: Narınkol Zaualı

Metin Türü: Hikâye

Yazarı: Muhtar Şahanov

Değer: Vatan Sevgisi

Örnek Cümle:

Mahambet Batur öleceği zaman bile “Saf, zavallı halkım, artık sana bir iyilik yapamam, düşmanından koruyamam” diye üzülmüştür.

Bir tarafta Ruslar, bir tarafta Çinlilerden toprağını korumuş Mahambet Batur. Hayatını halkına adanmış.

Tablo 17 (Devamı)

Metin: Bağımsızım

Metin Türü: Şiir

Yazarı: Temirhan Medetbek

Değer: Vatan Sevgisi, Dinî Değer

Örnek Cümle:

Bağımsızım, bağımsızım bugün ben!

Dilimi, dinimi yasaklayan yok.

Artık özüme döndüm

Dinime, kültürüme döndüm.

Metin: Tabiat Şiirleri

Metin Türü: Şiir

Yazarı: Abay Kunanbayev

Değer: Doğa Sevgisi

Örnek Cümle: Boz bulut rengi soğuk, kaplıyor asuman,

Güz olmuş nemli sis yerleri basmış.

Bilmem doymuşu mu, donmuşu mu,

Yılkı oynamış, kısrak kaçmış, tay yarışmış.

Metin: İnsanın Dört Anası

Metin Türü: Şiir

Yazarı: Muhtar Şahanov

Değer: Ana Dili Sevgisi

Tablo 17 (Devamı)**Örnek Cümle:**

Ana dilin özgürlüğün,
Gururun ve Arındır.
Ana dili öz anan kadar kutsaldır.

Metin: Anıt**Metin Türü:** Şiir**Yazarı:** A.S Puşkin**Değer:** Ana Dili Sevgisi**Örnek Cümle:**

Halkıma kendi güzel dilimi unutturmam.
Benim güzel Rus dilim
Seni saf halkının her şehrinde
Her köyünde konuşturacağım.
Benim Ana dilim dünyanın en güzel dili

Metin: Düşman Elindeki Çocuk**Metin Türü:** Hikâye**Yazar:** Sansızbay Sırgaskayev**Değer:** Birlik, Beraberlik, İyilik**Örnek Cümle:**

Nina İvanovna gelen Alman askerlerinden Kazak çocuklarını fırına gizleyerek kurtarabildi. Nina İvanovna sonradan bir tane Kazak köyüne yerleşti ve o çocuklara savaş bitene kadar annelik yaptı.
Savaş bu toprakların insanlarını birleştirdi, barış içinde yaşayan büyük bir millet olduk. Savaşı beraber kazandık, tarihini yeniden yazdık.

Tablo 17 (Devamı)

Metin: Zar Zaman

Metin Türü: Destan

Yazarı: Şortanbay Kanayoğlu

Değer: Dinî Değer

Örnek Cümle:

Sözümün başı - bismillah

Ben söyleyim siz dinleyin

Dört ayaklı hayvandan beter

Bizdeki Müslümanlığın hali

Metin: Kız Jibek

Metin Türü: Destan

Yazarı: Muhtar Auezov

Değer: Gelenek- Görenek

Örnek Cümle:

Ak gelinim day, day.

Ak beşiğim day, day

Ak boz uyim (Kazakların eski çadır evi) day, day

Metin: Neurız

Metin Türü: Deneme

Yazarı: Yazarı yok

Değer: Millî Miras

Tablo 17 (Devamı)

Örnek Cümle: Nevruz Kazak halkının en önemli bayramlarından biridir. Kazaklarda Nevruz yeni gün anlamına gelir. Mart ayı başlarında bayrama hazırlıklar başlar. 14 Martta görüşme günü kutlanır. Akraba, komşular birbirini ziyaret ederler, o gün geleneksel yemekler pişirilir, çocuklara tatlı dağıtılır, Nevruz çorbası yapılır.

Metin: Divan-ı Hikmet, Ahmet Yesevi, Dede Korkut

Metin Türü: Makale

Yazarı: Yazarı yok

Değer: Tarihî Değer, Kahramanlık

Örnek Cümle: Yassı ismiyle tanınan Türkistan şehri, İpek Yolu'nun önemli bir tarihî, manevi ve ticari merkezi olmuştur. Türkistan şehri 1500 yıllık tarihi olan bütün Türkler'in manevi ve ruhani merkezidir. Yesevi Hoca'nın türbesi 1396 -99 yılları arasında Altın Orda Devleti tarafında inşa edilmiştir. Tarihteki ismi Yassi olan Kazakistan Cumhuriyeti'nin gelişmekte olan en önemli şehirlerinden biri olan Türkistan, XVIII. yüzyılda Kazak Hanlığı'nın başkenti oldu. 2. Korkut Ata (Dede Korkut), Bütün Türklerin bozkır hayatını, tarihini, gelenek göreneklerini anlatan destancıdır. Dede Korkut'un hikâyeleri Türklerin ortak tarihî değeridir. Kazaklar Dede Korkut'a kopuzun atası derler. Kazaklar Korkut hikâyelerini kopuz çalarak anlatırlar. Halk arasında en meşhur anlatıcılar (akınlar) küycüler Farabi, Ketbuğa, Kurmangazı ve İhlas'tır. Kazak tarihinde Korkut Ata gibi yaşayan onun efsaneliğini unutturmayan isimler Buzar Jırau, Musa Öteşuli'dir.

Metin: Hayata Yeni Başlayanlara

Metin Türü: Şiir

Yazarı: Gabdolla Tokay

Değer: Bilimsel Değer

Tablo 17 (Devamı)

Örnek Cümle:

Derslerden sıkılan, okuldan kaçan,
Çocuklar zamanı kuru oyunla
Boşuna geçirmeyin
Çünkü çocuklukta alan
Bilgiyle hayat diyen uzayan yola çıkarsın.

Tablo 17’de Kazakistan Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından onaylanmış 7. sınıf Kazakça ders kitabında yer alan değerlere yer verilmiştir. Kazakça ders kitabında yedi şiir, beş destan, yedi hikâye, bir efsane, iki makale, bir deneme yer almaktadır. Yazarların ikisi Rus, biri Tatar, diğerleri ise Kazak’tır. Ders kitabında bir yazarın iki ya da üç metni yer almaktadır. Kazakça ders kitabında eski Türk tarihi, Türkistan, Ahmet Yesevi, Dede Korkut, kültür unsurları ve gelenek görenek gibi ulusal milli değerlere daha çok yer verildiği tespit edilmiştir. Kazakça ders kitabında yer alan evrensel değerlerin Türkçe Rusça ders kitaplarıyla benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. En çok tekrar eden evrensel değerler cesaretli olma, anne sevgisi ve doğa sevgisidir. Metinlerde yer alan diğer değerler ise çalışkanlık, birlik beraberlik, iyilik, dostluk ve dürüstlüktür. Kazakça ders kitabında ulusal ve evrensel değerlerden sonra dinî değer yer almaktadır. Ders kitabında bilimsel değerlere daha az yer verilmiştir. Kazakça ders kitabında beş tane destan yer almaktadır. Bu metinler Türklerin tarihi, Orhon yazıtlarında anlatılan “Elteres Destanı”, XX. yüzyılda Kazak topraklarında yaşanan aşk destanı “Kız Jibek” ve insanlar tarafından zorla köpekleştirilmeye çalışılan kurdun hikâyesi “Kökserek Destanı”, Congar Kazak savaşı anlatılan “Batur Bayan Destanı“ ve XX. yüzyılda Kazak halkını bir araya toplayan Mahambet Ötemisoglu’nun kahramanlığının anlatıldığı “Zar Zaman” destanlarıdır. Bu destanlarda Kazak halkının tarihi, yaşadığı zorluklar, mücadeleler, eski yaşamları, Kazak halkının gelenek görenekleri ve dinî inançları anlatılmaktadır. Sık vurgulanan değerlerden biri de millî birlik ve ana dildir. Rusların baskısı altında kalan Ruslaştırılmaya çalışılan Kazak halkı bağımsızlığını kazandıktan sonra kendi

kültürü ve gelenek göreneklerine geri dönmüştür. Tarihini unutturmamak ve ana dilini güçlendirmek amacıyla eğitim programlarında tarihî ve millî konulara önem verilmeye başlandı. Özellikle ana dili öğretim programına önem verildi. Ana dil, ders kitaplarında ulusal ve bölgesel değerlere anlatılan metinlerde daha çok yer verildi. Kazakça ders kitabının ilk sayfasında Türklerin “Elteres Destanı”yla Temirhan Medetbek’in “Bağımsızım” şiiri yer almaktadır.

Elteres

Yukarıda Gök Tanrı

Yerde ise bu toprakların sahibi Türk

Türk yok olmasın, var olsun, el olsun!

Bir başkası aşamayacak kadar

Büyük bir dağ olsun.

Güçlü bir halk olsun (KDK, S. 32).

Bağımsızım

Bağımsızım Bugün Ben!

Artık Dinimi Yasaklayacak kıyacak

Düşman yok.

Dinim İslam!

Haklımın derin bir tarihi var.

Kökenim güçlü

Babalarım Kökteğin ile Tonıkök

Dinsiz değillerdi (BB, S. 3).

Tauelsizbin Bugün Men!

Endi Dinimdi jok eter duşpan jok.

Dım İslam!

Halkımın teren tarihi bar.

Tegi mıktı Babalarım

Köktegin men Tanıkök

Dinsiz emesti.

G. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerler

Tablo 18: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerler

Metin : Bir Dünya Düşünürüm
Metin Türü: Şiir
Yazar: Coşkun ERTEPINAR
Değer: İyilik
İleti: Güzel düşünceler hayatı değiştirir.
Metin: Korku
Metin Türü: Şiir
Yazar: Bahtiyar Vahapzade
Değer: Cesaret
İleti: Cesaret korkuyu yener.
Metin: Çiçek Dürbüsü
Metin Türü: Hikâye
Yazarı: Kemal Özer
Değer: Hayata güzel bakmak
İleti: Mutlu olabilmek insanın elinde.
Metin: Annem İşsiz Kalınca
Metin Türü: Hikâye
Yazar: Gülten Dayıoğlu
Değer: Memleket özlemi
İleti: İnsanlar memleketlerinden uzaklaşınca, memleketlerini çok özlerler.

Tablo 18 (Devamı)

Metin: Atatürk'ü Gördüm Düşümde
Metin Türü: Şiir
Yazar: Abdullah Rıza Ergüven
Değer: Atatürk ve kahramanlık
İleti: Atatürk Türk milletinin kahramanıdır.
Metin : Mürefetli Kadınlar ve Emin Astsubay
Metin Türü: Hikaye
Yazarı: Ercan Dolapçı
Değer: Yardımseverlik, Fedakârlık, Kahramanlık
İleti: Kahramanlar vatani için kendi hayatlarını feda ederler.
Metin: Sığırtmaç Mustafa'nın Öyküsü
Metin Türü: Hikâye
Yazarı: Süleyman Bulut
Değer: Yardımseverlik, Merhamet
İleti: iyilik yaparak insanların hayatını değiştirebilirsin.
Metin: Vatan
Metin Türü: Hikâye
Yazar: Namık Ünsal
Değer: Vatan sevgisi
İleti: İnsanlar vatanları için fedakârlık yaparlar.
Metin: Yaşam Boyu Kullanacağımız Bir Araç

Tablo 18 (Devamı)

Metin Türü: Hikâye

Yazar: Emin Özdemir

Değer: Kitap sevgisi

İleti: Kitap okumak insanları yalnızlıktan kurtarır.

Metin: Kitaplarla Kurulan Dostluk

Metin Türü: Hikâye

Yazarı: Coşkun Ertepinar

Değer: Kitap sevgisi

İleti: Kitap yaşamı aydınlatır.

Metin: Okumak Düşünmek İçindir

Metin Türü: Hikâye

Yazar: Ekmel Ali Onur

Değer: Eğitim

İleti: Eğitim hayatın sonuna kadar devam eder.

Metin: Annemin Mektupları

Metin Türü: Hikâye

Yazar: Hidayet Karakuş

Değer: Sevgi, Anne sevgisi

İleti: En güzel sevgi anne sevgisidir.

Metin : Kırgın Kırgın Bir Lira

Metin Türü: Hikâye

Tablo 18 (Devamı)

Yazar: İbrahim Zeki Burdurlu

Değer: Dürüstlük

İleti: Çocuk dürüstlüğü aileden öğrenir.

Metin : Bir Adam, Bir Köy, Bir Orman

Metin Türü: Hikâye

Yazarı: Jean Giono

Değer: Doğa sevgisi

İleti: İnsanlar doğayı korumalıdır.

Metin : Güler Yüz

Metin Türü: Hikâye

Yazarı: Şevket Rado

Değer: Güler yüzlü olmak.

İleti: Gülümseyerek etrafındaki insanları mutlu edebilirsiniz.

Metin: Adını Göklere Yazdıran Çocuk

Metin Türü: Hikâye

Yazarı: Vehbi Belgil

Değer: Çalışkanlık, azim

İleti: Çalışmak insanın hayatını anlamlı kılar.

Metin : A Harfi

Metin Türü: Hikâye

Yazar: Christy Brown

Değer: Anne sevgisi

Tablo 18 (Devamı)

İleti: Anne sevgisi güçlendirir.

Metin: Başarıya Gitmek Mi, Başarıyı Çekmek Mi?

Metin Türü: Hikâye

Yazarı: Mümin Sekman

Değer: Başarılı olmak.

İleti: Çok çalışan sonunda başarır.

Metin : Anadolu'da Kilim

Metin Türü: Deneme

Yazarı: Mehmet Önde

Değer: Millî sanat

İleti: Anadolu'da kilim demek; renk demek, renge susamışlık demektir.

Metin : İki Tekerlekli Özgürlük

Metin Türü: Deneme

Yazarı: Gökçe Çiçek

Değer: Sağlıklı olmak.

İleti: Sağlık her şeyden önemlidir.

Metin : Ebru Sanatı

Metin Türü: Deneme

Yazarı: Yasemin Şahin

Değer: Sanat

İleti: Türk sanatı zengindir.

Tablo 18 (Devamı)

Metin Türü: Hikâye
Yazarı: İbrahim Zeki Burdurlu
Değer: Sevgi, Doğa sevgisi
İleti: Dede ile torun arasındaki sevgi bağı güçlüdür.
Metin: Deniz Yıldızı
Metin Türü: Hikâye
Yazarı: Hakan Yılmaz
Değer: Doğa sevgisi
İleti: Tabiat insanlığa emanettir.
Metin: Düşünceyi Geliştirme Yolu
Metin Türü: Hikâye
Değeri: Saygı, Çalışkanlık
İleti: Saygı; bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusudur.
Metin : Hayat O Gün Çok Güzeldi
Metin Türü: Hikâye
Yazarı: İpek Akkan
Değer: Okuma sevgisi
İleti: Hayatta aradığın soruların cevabı kitaptadır.
Metin: Sığırtmaç Mustafa'nın Öyküsü
Metin Türü: Hikâye
Yazarı: Süleyman Bulut
Değer: Atatürk, Fedakârlık
İleti: Atatürk gençlere hep yardım etmiş, yol göstermiş.

Tablo 18’de Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmış ortaokul 7. sınıfta okutulan Türkçe ders kitabından tespit edilmiş değerlere yer verilmiştir. Ders kitabında dört şiir, iki makale, on dört hikâye yer almaktadır. Yazarların üçü yabancı diğerleri Türktür. Türkçe ders kitabında en çok evrensel değerler yer almaktadır, ikinci sırada ulusal değer, üçüncü sırada ise bilimsel değer yer alırken, en az yer verilen değer dinî ve sosyal değerlerdir. İncelenen Kazakça, Rusça ve Türkçe ders kitaplarından elde edilen evrensel değerlerde benzerlik olduğu tespit edilmiştir. Ders kitaplarının üçünde en çok karşımıza çıkan değerler sevgi, yardımseverlik iyilik yapma ve birlik beraberlik değerleridir. Ders kitaplarında en çok karşımıza çıkan evrensel değer sevgidir. Metinlerde sevgi ile aile yana yanadır; ayrıca sevgi; insanlara sevgi, doğaya sevgi, hayvana sevgi, yaptığın işe karşı sevgi, kitap sevgisi gibi farklı boyutlarıyla karşımıza çıkmıştır.

“Dedem beni çok seviyordu. Ninem de öyle. Onlarla bu orman köyünde mutlu yıllar geçirdim. Bu iki yaşlı insanın tek umutları bendim. Dedemin önemli bir alışkanlığı vardı. Genç, yaş ağaçları hiç kesmezdi. Sık sık “Yaş kesen, baş keser!” derdi. Bu sözü anlayamazdım ama dedemin dilinden döküldüğü için önemli. Şimdi, belki birçok kişiye anlamsız görünecek bu su tasında iç içe girmiş üç anım var. Bu üç insansal sevgiyi her zaman yüreğimde taşıyacağım: Dedemin bana karşı sevgisi, dedemin ağaç sevgisi, dedemin sanat sevgisi sayardım. Saygı; bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusudur. Bu duyguyu davranışa dönüştürmeye önce kendimizden başlamalıyız. Çünkü saygı, verildiği kadar alınan bir davranıştır. İnsanların bir arada mutlu ve huzurlu yaşamaları o toplumdaki saygı kavramının gelişmişlik derecesine bağlıdır. Atatürk’ün “Saygı düzenin anahtarıdır.” sözü de bu düşünceyi desteklemektedir. “(BABOBA, S.106).

Yoğunluk olarak ikinci sırada yardımseverlik ve iyilik yapma değerleri vardır. İnsanlara başlarına gelen zorlukları birbirine yardım ederek, iyilik yaparak atlabilecekleri mesajı verilmiştir, iyilik hayatın önemli bir parçası olarak tanıtılmıştır.

Türkçe ders kitabında yer alan metinlerde Kazakça ve Rusça ders kitaplarına göre evrensel değerlere daha çok yer verilmiştir. Türkçe ders kitabında en çok karşımıza çıkan evrensel değer yardımseverlik ve iyilik yapma değeridir. Metinlerde beş örnekle karşımıza çıkmıştır, ikinci sırada sevgi ve saygı değeri metinlerde dört kere tekrarlanmıştır. Metinlerde elde edilen diğer değerler çalışkanlık, dürüstlük, azimli olma, cesaret ve başarılı olma değerleridir.

“El kapılarında çalışır, ekmeğimizi kazanırız. İstenmediğimiz yerlerden kapı dışarı ediliriz. Kapıdan kovsalar bacadan gireriz kimi zaman, eğer bir şeyi kafamıza koyduysak (BG, S.138).

Türkçe ders kitabında yer alan ulusal değerler vatan sevgisi, memleket özlemi, kahramanlık, Türk askeri, Atatürk ve Türk sanatıdır. En çok karşımıza çıkan ulusal değer vatan sevgisidir, Türkçe ders kitabında vatan sevgisi ve memleket özlemi üzerine iki hikâye ve üç şiir yer almaktadır.

“Güneşi ve gökyüzünün yıldızlarını, Allah’ın sonsuz kudretini gösteren şimşekleri, kalbine korku veren fırtınaları ilk gördüğün yer: vatanındır. Dedelerinin âdetlerinin hüküm sürdüğü, toprağı üzerinde çalışıp ekmeğini kazandığın, kendine bir eş bulup aile yuvası kurduğun, çocuklarını yetiştirip büyüttüğün yer: vatanındır!” (AÇ, S. 45).

Türkçe ders kitabında karşımıza çıkan diğer değer ise kahramanlık değeridir. Türkçe ders kitabında yer alan “Mürefetli kadınlar ve Emin Astsubay” hikâyesinde kendi hayatını Türk halkı için feda eden Türk askerinin yaptığı kahramanlık anlatılmaktadır. “Emin Astsubay ve askerleri korkusuz kahramanlardı, vatan uğruna can bile verirler” Atatürk ve onun Türk halkı için yaptığı fedakârlıkları bir şiir ve iki hikâyede yer almaktadır.

“Sizler yaşadıkça çocuklarım
Daha ferah içim,
Gök daha geniş denizler daha geniş,
Açılan yol
Vatan siz” (V, S. 6).

Ders kitabında ebru sanatı ve kilim dokumacılığının çıkış tarihinin anlatıldığı iki metin yer almaktadır. Ebru sanatı, en eski Türk kâğıt süsleme sanatlarından biridir. Ebru sanatı, 20. yüzyılın başlarında Necmeddin Okyay’ın çiçekli ve akkâse ebruları geliştirmesiyle birlikte süsleme sanatı olmanın ötesine geçerek başlı başına bir sanat hâline gelmiştir (TS. S. 186).

Türkçe ders kitabında evrensel ve ulusal değerlerden sonra bilimsel değerlere yer verilmiştir. Bilimsel değerler okulda başarılı olma ve kitap sevgisi olarak karşımıza çıkmaktadır. En çok karşımıza çıkan bilimsel değer kitap sevgisidir, ders kitabında yer alan metinlerde üç kere tekrarlanmıştır.

H. Rusça Ders Kitabında Yer Alan Dinî Değerler

Rusça ders kitabında dinî değer N.V.Gogol’ın (H.B. Гоголь) “Noel Gecesi” masalında yer almaktadır. Masalda para peşinde koşan, kötü yapan, yalan söyleyen insanların hayatı anlatılmaktadır. Hristiyanların kutsal günü Noel gecesinde güneş kötü insanlara küsüp bulutların arasına girip geri çıkmıyor, insanlar o gün karanlıkta ve soğuk havada kaldıklarında, yaratıcıyı hatırlayıp ona yalvarmaya başlıyor. Sonra da insanlar her şeye şükredip, her gün iyilik yapmaya başlayınca güneş de normal haline dönüyor. Masal çocukları yaratıcıya inamaya, sevmeye, hep iyilik yapmaya çağırıyor. Kötü insanın hayatının kötü biteceği ve hayatta her şeyi iyiliğin kurtaracağı mesajı verilmiştir.

- İnsanlar iyilik yapmayınca, yaratıcıya olan güveni, sevgisi olmayınca hep kötülük yapınca bütün canlı güçler ona karşı çıkar. Tabiat bile insana karşı

oyunlar oynamaya başlar. Böyle kötü bir hayat yaşarsan hayattan zevk alamazsın.

- Kanaat etmezsen yaratıcı elindeki en değerlileri alır, boş bir hayat geçirmiş olursun.
- Hepimiz iyilik yaparsak doğa bize küsmez, insanlığa karşı çıkmaz, şeytanlar sevinmezler (NG, 153).

İ. Kazakça Ders Kitabında Yer Alan Dinî Değerler

Kazakça ders kitabında yer alan Şortanbay Kanayoğlu'nun "Zar Zaman" şiirinde XVIII. yüzyıldan itibaren Kazak topraklarında Rusların yaptığı siyasi baskıların altında kalan Kazak halkının başından geçen zor zamanlar anlatılmıştır. Ruslar Kazak toplumuna dinini yaşamayı yasaklamışlardır. Ahmet Yesevi'nin "Divan-ı Hikmet"ini ezbere bilen, İslamı her şeyiyle yaşayan Şortanbay Kanayulı "Zar Zaman" şiirini yazmıştır. "Rus güçlü kartal, Kazak kaçan tilki, bu da bir Müslümanın durumu".

Jahannam degen dozakta.

Şaytan bolar Joldasın,

Kubılasın bilmey kul,

Sonda tartar jazasın.

Keşirmeydi kудayım

Bes namazdın kazasın.

Kurt-kumırskı jıyılıp,

Sonda aladı mazasın.

Jahanamının belgisi-

Jalganga bolar rasın.

Mukım kılmay kудayım.

Sakta kудay solradın,

Sol sebepten korkamın.

Cehenem bir işkence.
Şeytan olur yoldaşın.
Kül olduğunu unutup,
Hareketlerin değişiyor.
Sonra yaşarsın cezanı.
Affedemez Allah'ım
Beş namazını kazasın.
Böceklere yem olursun.
Geçici bir dünya gerçeğin olur.
Allah'ım bunları yaşatmasın.

Sözümün başı- bismillah
Men söyleyin siz tindanız
Tört ayaktı malmen ten
Bizdegi musilmandık

Sözümün başı - bismillah
Ben söyleyeyim siz dinleyin
Dört ayaklı hayvandan beter
Bizdeki Müslümanlığın hali (KDK, S. 60).

Kazakistan'ın ünlü şairi Temirhan Medetbek'in Kazakistan bağımsız olduktan sonra yazdığı "Bağımsızım" adlı şiirinde dinî değer yer almaktadır.

Bağımsızım bugün ben!
Artık dinimi yasaklayacak kıyacak
jok.
Düşman yok.
Dinim İslam!
Halkımın derin bir tarihi var.
Kökenim güçlü

Tauelsizbin Bugün Men!
Endi Dinimdi jok eter duşpan
Dım İslam!
Halkımın teren tarihi bar.
Tegi mıktı Babalarım
Köktegin men Tanıkök

Babalarım Kökteğın ile Tonıkök

Dinsiz emesti (BB, S. 8).

Dinsiz değillerdi.

Kazakça ders kitabında yer alan Kız Jibek Destanı XVII. yüzyılda Kazak halkının Adai boyunda yaşanmış bir aşk destanıdır. Destanda Kazak halkının eski yaşamı, gelenek görenekleri, Kazak topraklarında yaşanan savaşlar, Kazak toplumunun dinî inançları anlatılmaktadır. Destanın halk arasında anlatılan farklı versiyonları vardır. 7. sınıf Kazakça ders kitabında ünlü yazar Muhtar Auezov'un versiyonu yer almaktadır. Bu versiyon 1880 yılında ünlü Rus yazarı A.E Aleksandrov tarafından Rus diline çevrilmiştir.

Kazakça ders kitabında yer alan ve Kazak tarihinde önemli bir yere sahip olan Kız Jibek Destanı'nda da dinî değerlere sıkça rastlanmaktadır. Congarlara karşı savaşmak için yola çıkan Kazak yiğitlerini, köyün yaşlılarının ata batasını (duasını) almadan savaşa gidilmez diye uyarıyorlar. Savaşa hazırlanan askerlerde de dua almadan yola çıkarsak savaşı kaybederiz düşüncesi oluyor.

Destanın önemli isimlerinden biri olan Bazarbay kendi oğlu oba yönetimine karıştı diye oğluna sürekli beddua ederek hayatına engel oluyor. Bazarbay'ın hayatta kalmış tek oğlu Tölegen babasının rızası olmadan sevdiği kıza kavuşamıyor, obasının yeni yere göç etmesine yardımcı bile olamıyor. Köyün büyüğü razı değil diye halk da göçünü durdurmak zorunda kalıyor. Genç aileler büyüklerin duası olmadan göç etmeyi de göze alamıyorlar. Destanda, bedduanın Kazak toplumunu çok etkilediğini görebiliyoruz. Bazarbay inat etti, bata vermedi, (dua) hep beddua etti. Göçü de durdurdu, halk, oğlu Tölegen'in ölümüne de babasının ettiği bedduanın sebep olduğuna inanıyordu. Ölüme kavuşan Tölegen'i uzun yola çıkmadan önce köyün yaşlısı "Tölegen oğlum baban razı değil, duamı vermem diye inat ediyor, halk göçünü bile durdurdu korkudan. Tölegen sen de yola çıkma, babanın duası olmadan uzun yola çıkılmaz, baba duası önemli, hayatını etkiler" diye uyarır.

Destanda dikkat çeken başka bir durum ise, halkın oba halinde göç ederken göçü akşam namazı vaktine bırakmamaları ve genelde sabah namazından sonraki saatlerde göç etmeyi tercih etmeleridir.

Dua almadan (ak batasız) savaşa giden asker ya geri dönmüyor ya da büyük kayıplar yaşıyorlar. Atlı askerler yola sabah namazından sonra çıkmış ve büyüklerinin de dualarını almışlardır. Destanın önemli karakterleri Kız Jibek ile Tölegen'in babaları bu durumu kabul etmemiş ve baba duasını alamayan Kız Jibek ile Tölegen uzun süre evlenememişlerdir. O dönemlerde yaşamış olan Kazak halkının en büyük büyük korkusu beddua olmuştur.

Kazak toplumu geçmişten bu yana Ak Bata'nın (duanın) insanın kaderini değiştirecek büyük bir güç olduğuna inanmıştır.“Kız Jibek” destanında Tölegen kendi halkının geleceği için savaşlarda mücadele verirken Ak batanın (duanın) gücüne inanır. Savaşa baba razılığını almadan giden Tölegen'in ölümünü, babasının Ak batasını almamasına bağlarlar. Tölegen'in ölümünden sonra, Kazak toplumunda “*baba sözünü dinlemeyenin kaderi kötü olur, acı bir ölüm yaşar.*” şeklinde düşünceler oluşur (KJ, S. 42).

Destanda geçen dinî değerlerin tespit edildiği Kazakça ve Türkçe cümlelerden alıntılara aşağıda yer verilmiştir:

Tölegen Jibek'in aulına jolga çıkpadan akenden bata (Dua) al ülkenderdin razılığını men batası bolmasa jolın bolmaydı şıragım dep közine jas aladı (KJ, S 41).

Kız Jibek'i görmek için yola çıkan Tölegen'e anası yola çıkmadan babanın duasını al yoksa hep kötülük yaşarsın diye ağlayarak seslendi.

Balam, sen menin Sözüme kulak aspadın, batamdı bere almaymın, menin batamsız jolga şıgamın desen jolın aşık (KJ, S.41).

Balam sen benim sözüme kulak asmadın, batamı (duamı) veremem, benim batamsız yola çıkarım dersen de yolun açık olsun.

Endi bismillah dep alakınımızdı açalım, eki jaska batamdı berdim bakıttı bolsın
(KJ, S. 40).

Bismillah diye ellerimizi açalım, iki gencin mutluluğu için dua edelim.

Kız Jibek ilk gelin olarak ilk eve geldiğinde kapıdan içeri girmeden, yengesi şöyle diyor:

Ak kelinim tay, tay

Ak besigim tay, tay

Ak boz uyim tay, tay (KJ, S. 40).

Bizge tanrının kalauımen bak, bereke alıp kel. Aumin

Ak gelinim day, day.

Ak beşiğim day, day

Ak boz uyim (Kazakların eski çadır evi) day, day.

Bize tanrımızın isteği ile mutluluk, bereket getir. Âmin. (Gelin eve girince söylenen sözler)

Tölegen'in ölümünden sonra, Jibeg'in Bekecan'a ettiği bedduası:

Kudai tagala senin janını alsın Bekejan

Tölegedi kalayşa ölümge kıydın?

Sagan ahrette de jer bolmas (KJ, S. 39).

Allah senin canını alsın Bekejan.

Tölegen'i ölüme kıymışsın.

Sana ahirette bile yatacak yer olmaz.

J. Rusça Ders Kitabında Yer Alan Bilimsel Değerler

Rusça Ders Kitabında yer alan “Gulliver’in Gezisi” romanı 1726 yılında İngiliz yazar Jonathan Swift tarafında yazılmış fantastik romandır. Romanda Lemuel Gulliver adındaki genç doktorun çıktığı dünya gezisinde başından geçen olaylar anlatılmaktadır. Eserin asıl vemek istediği mesaj hayatta her duruma hazır olmak, bilgili, güçlü olmaktır. Bilgisiz insanın hayatın getirdiği zor durumlarda akıllı, kolay çözümler üretemeyeceği, eğitimsizliğin, bilgisizliğin hayatı zorlaştıracığı anlatılmaktadır.

Gulliver uzun yola çıktığında zamanının çoğunu kitap okumakla geçirirdi. Seyahat edeceği yerlerin kültürünü, dilini öğrenirdi. Kitaplardan okuduğu bilgileri arkadaşlarıyla paylaşmayı severdi. Bu kadar bilgili olmasaydı hayatta kalma şansı olmazdı. Gulliver düzenli işini, ailesini bırakıp hayal ettiği, sadece kitaplardan okuduğu hayran kaldığı hayatı yaşamak için yola çıkmıştı. Dünya seyahatiyle ilgili kitapları, hikâyeleri çok okurdu ve çok etkilenirdi.

“Çok erken yaştan kitaplarla arkadaşlık kurmasaydım bu kadar zamanımı okumakla geçirmeseydim aileme, yuvama geri dönme şansım olmazdı” (GG, S. 38).

“Uzun yollarda insanı kurtaracak olan tek şey bilgi ve tecrübedir. Arayışta olmayan, bilgi toplamayan insan yolculuğunu başarıyla tamamlayamaz”(GG, S. 36).

Rusça ders kitabında Sergey Abramov’ın yazdığı “Gök Yüzünden Yüksek” adında eseri yer almaktadır. Eser Sovyetler zamanında yazılmış olmasına karşın hâlâ Rus çocuk edebiyatında önemli bir yer almaktadır. Eser tembel bir öğrencinin yaşadığı fantastik olaylardan oluşmaktadır. Yazar, çocuklara zamanın ne kadar değerli olduğu, eğitim ve bilgili olmanın çok önemli olduğu mesajını veriyor.

“Ben başarılıyım. Çok çalışır, kitaplar da okurum. Sporda da başarılı olurum. Bana verilmiş eğitim hayatımı boşuna geçirmem artık. Ben çok pişman oldum, çok hata yaptım. Artık zamanın değerini de biliyorum. Günlerim okumakla, spor yapmakla geçiyor. Arkadaşlarım benle gurur duyuyorlar, okulda çok başarılıyım. Ben de arkadaşlarım kadar çalışkan oldum” (GY, S. 172).

Ders kitabında ayrıca, 1998 yılında Rus yazar Evgenyi Swars tarafından yazılmış “Çalınan Zaman” masalı yer almaktadır. Masal Petiya Zubkov isimli çok tembel bir çocuğu anlatmaktadır. Masalın asıl amacı çocuklara zamanı güzel değerlendirmeyi, çalışkan ve azimli olmayı öğretmektir.

“Okulda başarısız tembel çocukların boşuna oyunlarla geçirdiği zamanlarını, çalışkan çocuklara çaldık, artık onların okumaya daha çok zamanları var. Eğer sizin gibi tembel çocuklar da çalışırsa, başarılı olursa, çalınan zamanlarını geri getirebilirler. Çabuk yaşlanmadan korkan tembel çocuklar da artık çok çalışmaya başlamışlar. Artık saymayı, metinleri hızlı okumayı da öğrenmişler. Çok kitap okuyan çocuk doktor, öğretmen ya da pilot olabilirmiş. Emekli dede olmak için de kitap okumak ve çalışmak gerekiyor yoksa emekli bile olamazsın” (ÇZ, S. 189).

K. Kazakça Ders Kitabında Yer Alan Bilimsel Değerler.

Kazakça ders kitabında Milli Tatar yazarı Gabdolla Tokay’ın “Hayatı Yeni Başlayanlara” adlı şiiri yer almaktadır. Şiirinde şair okuldan sıkılan günlük hayatını sadece oyunla geçiren çocuklara sesleniyor. İnsanın çocukken aldığı eğitim ile hayat yoluna çıkacağı, eğitimsiz hayatın boş ve anlamsız olacağı anlatılmaktadır.

Ömür sürem desen,

Batıl kadam jasa ömür jolında.

Mekteptin katal tartibi

Jalıktırar sabi konildi.

Bilim jolı uzak jol.

İzgi jolda boska jürip.

Jalkaulıktı adet etip kalma katty akırıp.

Güzel hayat kurmak istersen,

Cesaretli adım at hayat yolunda.

Okuldaki zor kurallardan.

Şaşırmasın gönlün.

Bilim yolu uzak yol.

Boşuna zaman geçirip, pişman kalma (HYB. S. 2).

Kazakça Ders Kitabında yer alan S. Sırgabayev'in "Köy Çocukları" hikâyesinde de bilimsel değerlere rastlanmıştır:

Sizdi okıuga keldim, aje, - dedim. Aljıgan menen ne şıgadı dep edin?- dedi kempir munayıp. Oy, aje mına kitaptı okısanız, barın biletin bolasız. Kempir janıma kelip kitapka tamsana karadı. Sol kunnen bastap kempir okudı uyrene bastadı.

Size okumayı öğretmeye geldim, nine – dedim. Yaşlanan ben ne öğrenebilirim ki? – dedi nine üzülerek. Yapma, nine bu okumayı öğrenirsen, herşeyi bilmiş olursun. Nine yanıma gelip, kitaba hayranlılıkla baktı ve o günden sonra okumayı öğrenmeye başladı.

L. Ulusal Değerler

Her halkın kendine ait ulusal değerleri olur. Halk bu değerleri kutsal kabul eder. Yaşamını bu değerler üzerine kurar ve bazen fedakârlıklar da yapar. Bazen çok kutsal olarak kabul ettikleri değerler için insanlar canlarını da verirler. Millî değerlerden en önemlileri vatan, vatan sevgisi, yaşadığı ülkenin bayrağı, doğduğu topraklar ve millî marştır.

İnsanlarda bu değerleri sahiplenme duygusu oluşur. Milletler için önemli ulusal değerlerden biri bağımsızlıktır. Her ulus, kendi toplumunun, ülkesinin bağımsız olmasını ister. Kendi kutsal gördüğü her şeyi yaşamak ister. Kendi dilini özgürce konuşmak, dinini, kültürünü hiçbir yasak olmadan sürdürmek ister.

Orataokul 7. Sınıf Türkçe, Kazakça, Rusça ders kitapları üzerine yapılan incelemede ulusal değer olarak karşımıza çıkan değerler vatan sevgisi, kahramanlık, tarih, kültür, millî sanat, gelenek görenek.

M. Rusça Ders Kitabında Yer Alan Ulusal Değerler:

Kazakistan Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 7. Sınıf Rusça ders kitabının ilk sayfası ana dil ve ana dil sevgisiyle başlamaktadır. Alman kökenli Kazak yazar Gerold Belger'in "Kazak Halkına, Diline Sevgi ve Saygı" adlı kısa hikâyesi ile ünlü şair Muhtar Şahanov'ın "Dört Anam" adlı şiiri yer almaktadır.

"Babam derdi ki bizim kökümüz Alman, canımız ruhumuz Kazak. Kazak halkı bizi zor durumda bırakmadı kapılarını açtı, ekmeklerini paylaştı. Alman topraklarına çok gittim ama vatanımın hasretinden geri döndüm. İnsan doğduğu yerin dilini, tarihi ve kültürünü sevmeli ve gurur duymalıdır" (BK, S. 2).

İnsanın Dört Anası

Her insanın kendi anasından başka,
Daha dört anası olmalı:
Toprak ana- tarihi ve kökeni,
Ana dili- ömrünün aydını,
Kutsal değeri- tarihi ve kültürü
Kendi kökenini koruyan ve seven insan.
Günüde sevmeli, acısında yas tutmalıdır.
Kökenini bilmeyen, önemsemeyen,
Dört ana'nın değerini asla bilemez, hissedemez.

Ar Adamda Öz Anasınan Baska Da,
Demep Jürer, Jebep Jürer Arkada,
Bolu Kerek Kudıretti Tört Ana:
Tugan Jeri- Tün Kazıgı Bayyılıgı.
Tugan Tili- Mangi Önege Aydını,
Jan Baylıgı, Salt- Dastürü Tiregi.

Tört Anasını Mensinbegen Pendeler

Eşkaşanda Bak Juldızı Janbas (DA. S 3).

Ruşça ders kitabında ünlü Rus yazarı L.N. Tolstoy'un 1872 yılında yazdığı "Kafkas Esiri" hikâyesi yer almaktadır. Rusların Kafkasya'ya görevlendirdiği subay Jirin'in savaş sırasında yaşadığı sıkıntılar anlatılmaktadır. Jirin hikâye yazmayı, kitap okumayı seven, sakin bir hayat isteyen biridir ama ordu onu Kafkasya'ya savaşa görevlendirdiğinde hiç düşünmeden savaşımaya gider. Diğer askerlerden çok daha farklı, cesur bir yapısı vardır. Tatarlara esir düşüp kurtulduktan sonra sakin bir hayatı tercih etmek yerine subaylık görevine dönerek kahramanca savaşır (KE, S. 86).

7. Sınıf Kazakça ve Rusça ders kitaplarında yer alan önemli konulardan biri Kazak halkının yirminci asırdaki Kazak ve Sovyet halkları için önemli isimlerinden biri olan Sovyet Kahramanı Baurcan Momışulı'nın 1941- 1945 yıllarında yaşanan 2. Dünya Savaşı sırasında yazdığı Moskova Üşin Şaykas, (Moskova İçin Savaş Za Nami Moskva.) romanından kısaltılmış metinlere yer verilmiştir. Soykırımında büyük kayıplar yaşamış her anlamda zayıflamış Kazak halkı için Alman-Sovyet Savaşı daha da olumsuz durumlar yaşanmasına sebep oldu. Kazak topraklarındaki bütün gençler savaşa gönderildi. Moskovada yaşanmış son Alman- Rus çatışmasındaki kahraman yirmi sekiz askerden biri de Baurcan Momışulı'ydı. Savaştan sonraki hayatını tamamıyla Kazak halkının gelişmesine adanmış Momışulı, Kazak Devletinin yeniden ayağa kalkması için büyük katkılarda bulundu. Sovyet askeri olmasına rağmen kendisinin Müslüman Kazak halkından olduğunu unutmadı ve bundan gurur duydu. Savaşa katılan bütün Müslüman askerlerin başında durdu ve onlara her anlamda sahip çıktı.

7. Sınıf Rusça ders kitabında Momışulı'nın Stalin'e yazdığı mektup yer almaktadır. Mektupta yazar kendi halkını şöyle anlatmıştır: "Benim kahraman halkım bir zamanlar yerleşik hayat yaşamış, doğunun medeni, kültür ve ticari merkezidir. İpek yolunun, Otırar, Taraz, Türkistanın kurucuları. Rusların baskıcı güçleri kültürümüzü, ticari alanlarımızı, dinimiz ve dilimizi yok ettikten sonra halkım tekrar

göçebe hayata dönmek zorunda kaldı. Şimdi ise Sovet askeri ile birlikte Almanlara karşı savaştı ve yine çok kayıplar yaşadı ”.

7.Sınıf Rusça Ders Kitabında Dağıstanlı şair Rasul Gamzatov’ın 1965 yılında yazdığı 2. Dünya Savaşında şehit olan askerlerin kahramanlığının ve fedakârlığının anlatıldığı ‘Turnalar’ şiiri yer almaktadır. Savaşta yakınlarını, arkadaşlarını kaybedip büyük acılar yaşayan Rasul Gamzatov şiirini önce kendi ana dili Avar dilinde yazdı. Rus diline yakın olan arkadaşı Naum Grebnev çevirdikten sonra şiir bütün Sovyet Ülkelerine yayılmaya başladı ve 98 farklı dile çevrildi. Sovyet ülkelerin her birinde barış antlaşmalarının beyaz turna şeklinde yapılma sebebi de bu şiir oldu (MİS, S. 106).

Turnalar

Bana bazen öyle gelir ki,
Kanlı savaş alanlarından geçemeyen
Askerler, topraklarımıza uzanıp kalmaz,
Onlar, beyaz turnalara dönüşür.
Uçar, uçar yorgun turnalar, kama düzeninde,
Uçar, siste akşama doğru.
Ve, o şekilde, küçük bir boşluk görürüm-
Belki de o yer - bana aittir.
Bir gün gelecek ben de, turna akınlarıyla
Bana bazen öyle gelir ki,
Kanlı savaş alanlarından geçemeyen
Askerler, topraklarımıza uzanıp kalmaz,
Onlar, beyaz turnalara dönüşür (T, S. 105).

Rusça ders kitabında yer alan ulusal değerlere uygun olarak düzenlenen metinlerden bir diğeri ise Nevruz ile ilgilidir. Nevruz, bütün Türk ve İslam dünyasının ortak bahar bayramıdır. Sovyet Rusya dağıldıktan sonra Kazaklar eski gelenek göreneklerine geri dönmeye başladılar. Bağımsızlık Kazaklara ata bayramı Nevruzu geri getirdi. Nevruz ayını (Mart ayı) Kazaklar “Kut Bereke Ayı” yani kutsal ay olarak kabul ediyorlar. Eski yılda yaşanmış küslükler bu ayda affedilmeli, birbirini kıran insanlar birbirinden özür dilemelidir. Nevruz mutluluklar, yeni umutlar bayramıdır. Bu aya halk içinde tabiatın uyandığı gün derler. Göçebe hayat süren Kazak halkı kışın zor günlerini atlatıp bahara kavuştukları ilk hafta görüşme bayramını (körösü meyranı) kutlarlar. Uzaktan akraba, komşu köyler birbirini ziyaret eder bayramlaşırlar. Kazak köylerinde Nevruz Bayramı kutlandıktan sonra yaylalara göç hazırlıkları başlar, bayramdan önce göç etmezler. Kazaklar Nevruz Bayramı’nı atalarından kalan bir miras olarak görürler. Bahar gelir gelmez bayram hazırlıkları başlar her evde çadırlar kurulur, yöresel yemekler pişirilir, halk oyunları oynanır, türküler söylenir, dombıra çalınır, genç çocuklar güreş yapar, at yarışı ve diğer sanatsal etkinlikler düzenlenir. Nevruzun özel yemeği Nevruz çorbasıdır. Nevruz çorbasının yapılışı bölgeye göre değişir. Genelde çorbaya kurutulmuş et, kazı, arpa, buğday, kurut, yoğurt katılır. Nevruz çorbasıyla beraber bağırsak ekmeği, tandır ekmeği sıcak sıcak ikram edilir ve evin aksakalı sofraya duası eder. Çorba içilirken “arpa, buğday aş, altın, gümüş taş, ak bol olsun hep yolun açık olsun” diyerek içerler. Nevruz artık sadece Kazak halkının değil bu topraklarda yaşayan bütün halk ve ulusların ortak bayramı olmuştur. Nevruz Kazakistan’da yaşayan çeşitli milletlerin birlik, beraberlik ve kardeşlik bayramıdır (NY, S.75).

Kazakça ve Rusça ders kitaplarında bütün Türk dünyasının önemli ismi Hoca Ahmet Yesevi’nin hayatı ve bütün Türk ve Müslüman dünyasına yayılmış eseri “Divan-ı Hikmet” yer almaktadır. Ahmet Yesevi Türklere İslam’ı kendi kültürüne göre yaşatmayı öğretmiş ve gelenek göreneklerini, tarihini unutturmamak için hayatını adamıştır. Manevi ve dinî inanç konusunda Türkleri birleştirmiş bir efsanedir. Kendi ismi Ahmet’tir, Hoca ise sonradan İslam dinine ettiği hizmetlerden dolayı eklenmiştir. Yesevi ise nereli olduğunun göstergesidir. Ahmet Yesevi şimdiki Güney Kazakistan’ın Sayram ilçesinde dünyaya gelmiştir. Ahmet Yesevi’yi eğiten,

yetiştiren, bilgilerini paylaşan hocası, uzaktan akrabası olan Arıstan – Bab Hoca’dır. Hocası vefat ettikten sonra Ahmet Yesevi Yassı şehrine yerleşip Arap, Fars ve Türk dillerinde şiirler yazmaya başlamıştır. Yesevi ayrıca Türk kültürünün ve edebiyatının güçlenmesi ve gelişmesi için büyük mücadeleler verdi. Yesevi’nin yaşadığı bölgede İslam’ın hızla yayılmasıyla birlikte Arap alfabesi kullanılmaya başlandı. Her yerde camiler çoğalmaya başladı. İnsanlar İslam dininin şartlarına göre yaşamaya başladı. Yesevi ile hocası Arıstan-Bab’ın türbeleri Kazakistan’ın Türkistan şehrinde bulunmaktadır. Ahmet Yesevi türbesi 1396 -99 yılları arasında Altın Orda Devleti tarafında inşa edilmiştir. Ahmet Yesevi’nin memleketi Türkistan’ın Türkler için büyük değeri vardır. Kazakların bir atasözü derki “ *Türkistan iki dünya’nın kapısıdır, Türkistan er Türkün beşiğidir*”. Türkistan şehrinin değeri Arıstan- Bab ve Yesevi ile daha çok artmıştır. Eski ismi Yassı olan Türkistan şehri İpek Yolu’nun önemli tarihî, manevi ve ticari bir merkezidi. 1500 yıllık tarihi olan Türkistan şehri Türklerin manevi ve ruhani merkezidir. XVIII. yüzyılda Kazak Hanlığı’nın başkenti olan Yassı şehri Türk dünyasının da başşehri olarak seçildi. Türkistan’da Ahmet Yesevi’nin isminin verildiği bir üniversite kuruldu. Şehrin büyümesi ve gelişmesi için büyük çalışmalar yapılmaktadır (AY, S. 35).

Rusça ders kitabında ulusal değerlerin aktarımını sağlamak için yer alan bir diğer metin ise Korkut Ata (Dede Korkut) ile ilgilidir. Korkut Ata (Dede Korkut) Türklerin bozkır hayatını, tarihini, gelenek göreneklerini kopuz çalarak anlatan destancı, şair, tarihî efsanedir. Dede Korkut’un hikâyeleri bütün Türklerin ortak tarihî değeridir. Kazaklar Dede Korkut’a kopuzun atası derler Kazaklar da Dede Korkut hikâyeleri kopuz küyü çalınarak anlatılır. Halk arasında en ünlü anlatıcılar (akınlar) küycüler Farabi, Ketbuğa, Kurmangazı ve Ihlastır. Kazak tarihinde Korkut Ata gibi yaşayan onu unutturmeyen isimler Buzar Jırau, Musa Öteşulıdır. Kazak ve Kırgız halklarında kopuz ve kopuzu çalan kişilere çok saygı gösterirler. Destancıların anlattıklarına göre Korkut Ata’nın kabri Kazakistan’ın Kızılorda şehrinde bulunmaktadır. Kazakistan’ın Kızılorda şehrinde Dede Korkut adında üniversite kurulmuş ve üniversite girişinde kopuz çalan Dede Korkutun heykeli yapılmıştır. Dede Korkut hikâyelerinin Türk halk edebiyatı açısından manevi, tarihî değeri yüksektir. Korkut, Oğuz ve Kıpçak halklarının kaderini değiştiren büyük

problemlere çözümler üretmiştir. Korkut Ata'nın hikâyeleri Türk boylarının yaşadığı topraklarda hâlâ anlatılır ve söyledikleri sözler halk arasında atasözü olarak kullanılmaya devam edilir. Korkut Ata hikâyeleri dünyanın birkaç diline çevirilmiştir. Dede Korkut'un ilk hikâyeleri 12 bölümden oluşur ve bu nüsha Almanların Dresden şehrinde bulunur (DK, S. 32).

N. Kazakça Ders Kitabında Yer Alan Ulusal Değerler

Ulusal değerlerin Kazakça ders kitabında Rusça ve Türkçe ders kitaplarına oranla daha çok yer aldığı görülmektedir. Ulusal değerler Kazakça ders kitabında yer alan “Elteres” , “Batur Bayan”, “Kız Jibek” gibi tarihî destanlar ve vatan, vatan sevgisi, kahramanlık konusunun işlendiği metinler ve şiirlerde yer almaktadır.

7.Sınıf Kazakça ders kitabında Türklerin ortak tarihinde olan “Orhon Yazıtları” ve “Kültegin Destanı” yer almaktadır. Kültegin (684-731) ilk Türk devletlerini kuran Kutluk Kağan'ın (Elteres) oğludur. Göktürk Devleti'nin önemli kurucularından biridir. Babası Kutlug Kagan öldükten sonra yetim kalan Kültegin'i kardeşi Kapgan Kağan kendisi gibi savaşçı yetiştiriyor. Küçük yaşlardan itibaren savaşlara katılmaya başlıyorlar. Yıllardır Türk obalarına saldıran bütün düşmanlara karşı mücadele veriyorlar. 712-713 yıllarında Kültegin ile Tonyukuk Arapların Sogdı boyuna karşı savaşıyor ve kazanıyorlar. Bu savaşlar dışında Türk askerinin başında hep Kültegin Kağan bulunuyor. Doğu Türk Hanlığı'nı Kültegin ile Bilgekağan babalarından sonra beraber yönetmişlerdir. Bile Kağan zamanında Türk obalarına düşman ayağı değmemiş huzur içinde yaşamışlardır. Kutlu Kağan'ın ölümünden sonra dünyanın her yerinden elçiler gelerek günlerce Kağan'ın ruhuna dua etmişler ve Kutlu Kağan için kendi topraklarında anıtlar yaptırmışlardır. O anıtlardan biri Kazak gençlerine atalarının tarihini unutturmamak için Kazakistan Avrasya Devlet Üniversitesi'nin girişine yerleştirilmiştir.

Kültegin jäne Bilge qağan dāwirindegi türki memleketiniñ körnekti āskerī qolbaşsısı, «kök türkiniñ kök semseri» atanğan ataqtı batırı. Qutlıq qağanniñ kenje balası. Ākesinen jastay jetim qalıp, aǵası Qapağan qağanniñ tǵrbiesinde ösken Kültegin tim erte eseyip, qabırǵası qatıp, buǵanası bekimey jatıp, jaw jaraǵın asınıp,

türki eline tus-tustan töngen basqınşı jawğa qarsı ülkender qatarında turıp, erlikpen küresedi. Ağası Bilge qağan jäne Tonkökpen birge Kültegin 712–713 jıldarı türükterdiñ äskerin Soğdı memleketine bastap kelip, onıñ bilewşisi Gerekti jaqtap arab qolbaşısı Keteyba ibn Muslimmen soğısqa (KD, S .22).

Jogarıdağı Kök Tanrı

Jerdegi Bul Topraktın İyesi

Türküler Jok Bolıp Ketpesin!

El Bolsın! Baska Elder Asa Almaytın

Tau Bolsın.

Ülken Bir El Bolsın.

Yukarıda Gök Tanrı

Yerde ise bu toprakların sahibi Türk.

Türk yok olmasın, var olsun, el olsun!

Bir başkası aşamayacak kadar

Büyük bir dağ olsun.

Güçlü bir halık olsun.

Elterestin zamanında Türkülerge duşpan

Ayak basa almagan.

Türki Boğu Kagan üşin.

Bilge Kagan üşin.

Kapağan Kagan üşin.

Ömrimdi soğıstarda,

Elteres zamanında Türklere düşman ayak basamadı.

Türkü Boğu Kağan için,

Bilge Kağan için.

Kapağan Kağan için.

Ömrümü savaşlarda

At Üstünde Geçirmeye Razıyım.
Aş halkımdı toydırdum.
Haklıma bakıttı gumır keşirttim.
Endigi armadnımda at üstünde
Halkım üşin seyit bolmak.

At üstün de geçirdim.
Aç halkımı doydurdum.
Halkımı huzurda yaşattım.
Şimdiki hayalim at üstünde
Savaşta halkım için şehit olmak.

Kırık ret sogıska attangan Kağan babam.
Aşını suınıda da at üstünde işipti.
Kılışı kolınan tuspegen.
Halkına Zarar Bergendi Ayamai Ağaştai Kesipti (KD, S. 16).

Kırık kere savaşa katıldı atam Kağan
Aşını, suyunu da at üstünde içmiştir.
Kılıcı yere düşmemiş.
Halkına zarar vereni ağaç gibi kesmiş.

Kazakça ders kitabında yer alan “Bağımsızım” şiiri şair Temirhan Medetbek tarafından Rus sömürgesi altında kalan Kazak halkına kendi tarihini, dinini, dilini unutturmamak amacıyla yazılmış bir şiirdir. Kazaklar bağımsız olduktan sonra eski Kazak Sovyet edebiyatından çok farklı bir edebiyat oluşturmuşlardır. İnsanlara ve yazarlara, büyük Şair Temirhan Medetbek “Yeni Kazak Edebiyatı’nda millî ruh hissedilmeli ve her edebiyatçı ulusunun gerçek oğlu olmalı, bağımsız edebiyat eskilerden daha farklı özgür olmak zorunda çünkü artık engel olan baskı yapan yok. Tarihimi, kültürümü gururla yaşatmalıyım. Artık ben kendime dönüyorum ruhumda,

canımda özgür. Sovyeti özleyen o dönemi isteyen artık bizden değildir” diye seslendi.

Tävelsizdik kezeñiniñ lirİKası tarİxtı ult müddesi turğısınan söyletedi. Burıñıdıy jaltaqtamaydı, bir şoqıp eki qarımaydı. Keñes tusındağı aqındar «Jaña zaman, jaña dñnięe jaramsızdardı bugün äşkerelew kerek; erteñge qaldırsañ keşigesiñ» deytin. Bul sol tustağı aqındardıñ bärine täñ pikir bolatın. Qazirgi qazaq poézıyası damwdıñ dañğıl jolına tüsip, tıñnan jol salıp keledi. El täwelsizdigin alğan soñ burıñğı qazaq keñestik poézıyası kürt betburıs jasap, jaña bağıtta, tıñ taqırıptar men sonı ideyalardı nasıxattay bastadı. Xalqımızben birge ädebı, mädenı damwımız da buğawdan bosap, poézıyamız ulttıq poézıyağa aynaldı, demokratıyaşıl, azamatşıl ruhı büiktedi.

Tauelsizbin, Tauelsizbin Bugün Men
Keldi Mine Azattığım, Erligim
Bostandığım, Baylığım. Şeşil şemen bolgan ünım.

Bağımsızım, bağımsızım bugün ben!
Artık özgürüm, eşitim!
Zenginliğim özgürlüktür.
Çözülür artık bağlanan dilim.

Tauelsizbin. Tauelsizbin, Bugün Men!.
Jağımsız Konaktardın Bari Ketti
Ken Baytak Dalamda.
Askar salıp Oynap Jür Öz Balamız.

Bağımsızım, ben bugün!
Sevimsiz misafirlerimiz vardı
Hepsi gitti. Artık geniş topraklarımızda.
Koşa, koşa oynarlar öz balamız

Taptap, Kırıp, Jok Etti Nuımdı.
Juındı Etti Kaysarımdı, Suımdı.
Artık Bağısmssızım.
Beybarıspen Farabi Atalarım
Mahambettin Kanı Bar Boynumda.

Kutsal olan herşeyime dokundular.
Moskovayı koruduk kul olduk
Bayrağımızda çöp ettiler.
Herşeyimi yok ettiler.
Farabi ile Beybarıs atalarım.
Mahambet'in kanı var boyumda (BB, S. 8).

7. sınıf Kazakça ders kitabında Kazak halkının ünlü yazarı Muhtar Şahanov'ın 1804 yıllarında yaşayan Kazak baturu Mahambet Ötemisoğlu'nun hayatını, kahramanlığını anlatan Narıncol zaualı destanı yer almaktadır. Destanda göçebe Kazak halkını bir araya getirip güçlü tutan, bütün ömrünü halkı için savaşlarda geçiren Mahambet Ötemisoğlu'nun ömrünün son günleri, o zamanki Kazak halkının zor kaderi anlatılmaktadır.

Doğduğum topraklarım – kaderimdir!
Vatanımı ne kadar sevsen,
O kadar da azabını çektim.
Yarışmada önde giden Tullpar atlar varken

Eşeklere kalmasın diye senin için savaştım.
Şair olmanın İlk Şartı Gerçekleri Söylemektir.
Söylenen söz ok gibidir
Geri dönüşü olmaz.
Bozkır kanunu- ata kanunudur.

Tugan Jerim- Arman, Munım.
Kim Şeksiz Süise Tugan Elin.
Onın Tartar Azabıda Sonşama.

Tek Tulpar Gana Alatin Bas Baygendi.
Esketerdin Moynında Jurmesen
Akındıktın Bastı Şartı-
Şındıktı Aytu Emes pe? Aytilgan Söz- Atılğan Open Ten
Dala Zanı- Baba Zanı Karagım (NZ, S. 121).

Kazakça ders kitabında Magcan Jumabayev'in "Batur Bayan Destanı" yer almaktadır. Destanda XVIII. asırdaki Kazak halkının yaşamı ve o zaman ki yaşanan Kazak Congar savaşı, Congarlardan topraklarını koruyan, halkı için canını veren Bayan ve Noyan isimli Kazak kahramanları anlatılıyor.

Jongarlarga karşı sogısta bizdin kazak jigitteri jendi. Endi koşimiz alansız jolga şığa aladı. Congarlara karşı savaşıta bizim kazak yiğitleri kazandı. Artık obamız endişesiz göç edebilir.

- Künde atı men ogın dayındap, baykus kazaktı kutkaram dep sogıska atnar uldarı bar Kazak Halkı bakıtıgoy (BB, S. 92).
Her gün oklarını, atlarını hazırlayıp zavallı halkını kurtarmaya giden oğulları olan Kazak halkı mutlu.
- Halkımın tagdırı öte kyın ünemi sogıstan bas kötere almaydı. Askerinde azaldı, Batır Bayanday uldarın bolmasa congarlar basıp alar edi (BB, S. 91).
Halkın çok zor kaderi var sürekli göç ve savaş halindeyiz. Askerimiz de azaldı. Batur Bayan gibi cesur askerlerimiz olmasaydı eğer topraklarımızı Congarlar elde ederdi.
- Bayan Batır keşegi şaykasta jalgız özi congardın otız attı askerın jaraladı etti.

Dünkü çatışmada Batur Bayan tek başına Congarın otuz atlı askerini yaraladı.
(BB, S. 90).

- Ata - Babalarımızdan kalgan ken baytak kiyeli jerimizdi congar men kıtayga berip koyatınday osal halık emespiz. Biz kahraman halıktın urpaktarımız. Bul topraklar Kazak urpagına kaladı (BB, S. 89).

Ata- babalarımızdan kalan kutsal topraklarımızı Congarlara, Çinlilere teslim edecek kadar zayıf halk değiliz. Bu topraklar Kazaklarındır ve hep Kazakların olacaktır.

Sol künde el korgagan abılaydın
Kılsan da az kaşa tauıp mollasın.
Alıstan orıs, kıtay – auır salmak,
Jakınnan tınıştatpaydı kalın kalmak.
Artında – or, aldında – kör, jan-jagı jau.

Köp jaudın birin şauıp, birin aldap.
Künderdin bir kününde Han Abılay
Kalmakka oyran salmak. Endi nester kayran alaş.
Hanından attan değern söz şıkkın son
Ordağa batır biler keldi andap.
Bayanın batırlığı alaşka ayan.
İnisi bar börünün böltirigi Batır Noyan.

Ve o gün ülkesini korumak için
Ablay mezardan bile gelirdi.
Uzakta Çinle Rus Ağır düşman.
Yakınında kalın kalmak o da düşman.
Nereye baksam etrafım hep düşman.

Şimdi napsın zavallı Alaş halkım.

Ablay askerini toplayıp,
Düşmanın birine saldırdı, birini kandırdı.
Cesur Batur Bayanı bütün Alaş Halkı tanımış.
Kardeşi var kendi börünün böltürüğü gibi Batur Noyan (BB. S. 90).

Şair Kadir Mirza “Ana Dilim” şiirinde kendi dilini beğenmeyip, milli değerlerinden uzaklaşan, Ruslaşmaya başlayan Kazak gençlerine seslenmiştir. Rusların etkisi altında kalan Kazak toplumu için endişe duyan, Ruslaşmış Kazak toplumunu etkilemeyi amaçlayan halk şairi genelde ana dili, vatan sevgisi konularında şiirler yazmıştır.

Ana dilin- bilmelisin özgürlüğün.
Ana dilin gururun, arındır.
Çok dil öğren ama
Kendi ana dilini öz anan gibi sev.

Ana tilin bilip koy erkindigin.
Ana tilin bilip koy maktanışın.
Ana tilin arın bul uyatın bop tur bette
Özge tildin barin bil öz tilindi kurmette (AD, S. 6).

Kazakça ders kitabında yer alan Aleksandr Sergeyevich Puşkin'in 1836 yılında yazdığı ama yayınlamadığı (А.С. ПУШКИН) “Anıt” şiiri yer almaktadır. “Anıt” şiiri Puşkin'in en son yazdığı şiirdir. Şair vefat ettikten sonra en yakın arkadaşı Jukovsky tarafından 1841 yılında yayınlandı. Şiirin asıl konusu hayran kaldığı, çok sevdiği ana diline olan sevgisi ve Slav halkına karşı duyduğu hürmet ve saygıdır. Puşkin'in çocukluğunda Slav halkları Fransızca konuşmaya, onların kültürünü yaşamaya başlıyorlar ve bu durum kendi dilini, kültürünü korumaya çalışan Puşkin'i etkiliyor veşair Slav dilinin güzelliğini tüm dünyaya tanıtmaya karar veriyor.

Bütün Slav halkı beni anacak.

Ben Slavın gururlu torunuyum.

Halkıma şiirlerimle

Özgürlük hissettireceğim.

Ana dilimde güzel şiirler yazacağım.

Sadece Slavlar değil Tunuslar,

Kalmıklar' da beni anacaklar (A, S, 56).

Eskiden Kazaklar sabah erkenden gece saatlerine kadar türküler söylemiş. Dağlardan dombıra çalan, türkü söyleyen çoban sesi gelirmiş. Yayalalarda yaşayan çobanlar at yarıştırlar, ok atarlar, akşamları da mutlaka dombıra, kopuz çalarlarmış. Yakın köylerde yaşayan gençler her akşam toplanıp türkülü ayıtışma yaparlarmış. Bu sanat türü Kazak ve Kırgız halklarında akınlar ayıtışı olarak bilinir. Atışan kişiye 'akın' denir. Akınlar ayıtışı, iki ya da ondan fazla kişiler arasında yapılan türkülü ayıtışmadır. Akınlığa yeteneği olanlar belli bir eğitimden geçerler. Akınlar hem sanatçı hem de şair sayılır. Kazak ve Kırgızlarda ayıtışın bölgelere göre çok türü vardır. Halk arasında çok yayılan Süre ve Türe ayıtışıdır. Akınlar her konuda ayıtışma yapabilirler. Ayıtışın en önemli şartı gerçekçi olmaktır. Akınlar eski dönemlerde halkla yöneticiler arasında elçi gibi olmuşlardır. Halkın yaşamını, sıkıntılarını, acılarını dile getirmişlerdir. Akınlık yapan kişilerin asıl amacı kültürünü devam ettirmek, zor zamanlarda halkının yanında bulunmak, destekçi olmak, türküleriyle, şiirleriyle halka umut vermek, güçlendirmektir.

Kazak halkı için tarihî önem taşıyan Ayıtış sanatının şimdiye kadar devam etmesi gençlerin ilgisi ve gelişmesi Kazak halkının birliğini güçlendirmektedir.

Ayıtış sanatı Moğolistan ve Çin'de yaşayan Kazaklar arasında da çok gelişmiştir. Kazakitan Devleti desteğiyle her sene dünya Kazaklar ayıtış yarışması yapılır. Ayıtış sanatı Kazak ve Kırgız halklarının yaşadığı her yerde duyulur.

Kazaklarda en meşhur ayıtış türleri:

- 1) Badık aytış
- 2) Jar-jar aytış
- 3) Jasırın- jumbak aytış
- 4) Halık aytışı
- 5) Oyun aytışı ,
- 6) Dini aytış,
- 7) Akınlar aytışı şeklindedir (AŞ, S. 9)

1991 yılında Kazakistan bağımsızlığını kazandıktan sonra akınlar aytışı daha çok gelişmeye başladı. 2010 yılında UNESCO tarafından “Dünya Kültürel Değerleri” listesine eklendi. Akınlar aytışı yarışmalarını Kazak halkı büyük bir heyecanla beklerler. Akınlar aytışı yarışmaları Kazakistan Cumhuriyeti Kültür ve Sanat Bakanlığı tarafından desteklenmektedir. Bu yarışmalar ortaokul öğrencileri arasında da yapılır. Günümüzde halk arasında tanınmış ünlü akınlar arasında 16-17 yaşındaki genç sanatçılar da vardır. XIX. yüzyılda yaşamış Kazakların ünlü akınlarından biri olan Süyinbay Aronulı ile Katagan’ın halk arasında çok konuşulan meşhur aytışı :

Köppin dep aytıñ Qaqaztan,
Köptigiñ seniñ qayda bar, üş atanıñ
Qazağımdı qaptatsam,
Jurtta kalğan küşiktey, aydalada ulırsın.
Kazaklardan üstünüm demişsin
Sen halkından üstün olamazsın
Sende üç atanın birinin oğlusun
Sana karşı koyarsam halkımı,
Göçten yalnız kalır, köpek gibi ağlarsın (ZZ, S. 6).

Körři Sansızbaydıñ awılıdna künde at şaptırıp báyge beredi, aytısta boldı, jastar aqsüyek oynap jatadı. Tölegen sende barıp bir äwdep jibersen bálkim qızını berip qalar.

Sadırbay'ın köyünde her akşam aytış yapılır, dombıra çalınır, ak süyek oynanır, (Kazakların eski oyunu). Sende gidip bir dombıra çalarsan Sansızbay belki seni sever kızını da verir (KJ, S. 39).

O. Rusça Ders Kitabında Yer Alan Evrensel Değerler

Biz Kazaklarla beraber İkinci Dünya Savaşı'nı atlattık, çok kayıplar yaşadık. Kazak halkı 137'den fazla ulus ve millete kendi topraklarında barış içinde bir hayat yaşattı ve elindeki son ekmeği paylaştı. Kazak artık sadece bir milletin adı değil, Kazak topraklarında yaşayan bütün milletlerin adıdır. Kazak toprağında yaşayan herkes birbiriyle kardeş, dosttur. Biz hepimiz büyük bir aileyiz (BK, S. 3).

- Sevgi duygusu kanlı savaşı bile durdurabilirmiş. Savaş olmasın, insanlar birbirini daha çok sevsinler. Savaş iyi değil, çok kan dökülür, insanlar üzülür. Savaşın yerine her gün düğün, bayram olsun (M.S. A, S. 86).
- Gulliver'e güç veren ailesinin sevgisi ve güveniydi. Gulliver'in eşi destek çıkmasaydı ona sevgi dolu mektuplar yazarak güç vermeseydi, Gulliver istediğini elde edemezdi yarı yolda kalır ve hayatını kaybederdi (GG, S. 4).
- Dürüst, iyi niyetli insan dünyanın neresine giderse gitsin çok iyi arkadaşlar edinir, kimseye de zarar vermez (GG, S.3).
- Adada yaşayan küçük insanlar gelen misafire iyi davranılması gerektiğini biliyorlardı ve misafirlerine zarar vermediler. Ona en güzel yemeklerini ikram ettiler ve geceleri üşümesin diye kalın elbiseler diktiler (GG, S. 5).

Gulliver onları zarar vererek değil, iyilik yaparak kazanacağını anladı ve küçük insanlara hayatta sadece iyiliğin kazanacağını gösterdi. Adada yaşayan küçük insanlar birine zarar vermeden, kötülük yapmadan barış içinde yaşayabileceklerine inandılar (GZ, S. 3).

Moskova'yı düşman elinden kurtaran on sekiz askerin başında olan Kazak askeri Baurcan Momışulı'nın "Moskova'ya Son Adım" (За Нами Москва) adlı romanında da milletler arası birlik ve beraberlik anlatılmıştır: Moskova için savaşan on beş farklı ulus ve millet, savaş bittikten sonrada hep beraber mutluluk ve barış altında yaşadık. Hepimizin ortak vatani, tarihi ve en önemlisi kardeşlik bağı var. O kardeşlik bağımızı hep koruduk, koruyacağız da. Bizim birbirimize düşman olmamız imkânsızdı (MSA, S. 86).

Rusça ders kitabında Rus ve Sovyet çocuk edebiyatında önemli bir yeri olan E. Şwavors'ın yazdığı "Çalınan Zaman" masalı yer almaktadır. Masal çocuklara zamanın ne kadar değerli olduğu ve hayatta her şeyin zamana bağlı olduğunu anlatmaktadır.

- Hiç kimse iki asır hayat sürmeyecek, tekrar genç olabilme şansı da yok, çünkü günü bile geri getiremeyiz (ÇZ, S. 36).
- "Eh, zaman, zaman! Koşuyorsun, yetişemiyorum. Dün zaman benden kaçıp gider diye korktum ve hiç evden çıkmadım ama zaman yine de gitti ve ben yine kovaladım ama yine yetişemedim" (Ç.Z, S. 34).
- "Zaman, bana dedi ki yetişemezsin, sen uyurken bile ben giderim, hiç bekleyemem, koşarım. İnsanlar bana hiç bir zaman yetişemezler" (ÇZ, S. 36)
- Sadece çalışkan çocuklar zamanın değerini bilirler. Zaman da onların yanında olmak istiyor. O yüzden zamanı sürekli öldürmek isteyen çocuklar çabuk yaşlanırlar çünkü onların zamanını çalışkan çocuklara verdiler. Çabuk yaşlanmak istemeyen çok çalışmalıdır (ÇZ, S. 35).
- Zamanın, çocukluğun değerini anladılar ve zamanı çok sevmeye başladılar (ÇZ, S. 38).
- Zaman tembelleri terk etmiş çalışkan çocukların yanında olmayı daha çok sevmiş. Zaman boşuna geçen saniye, dakika ve saatlere çok acımış ve tembellerden çok uzak bir yere gidince, tembeller çok mutsuz anlamsız hayat yaşamışlar (ÇZ, 38).

Yazar S.A. Georgy'in 1986 yılından çocuklar için yazdığı "Gökyüzünden Yüksek" hikâyesi sporcu olmak isteyen ortaokul öğrencilerini anlatıyor. Hikâyenin asıl amacı çocuklara çalışkan ve bilgili olmayı kazandırmaktır.

- Başarılı olmak için sadece kitap okumak yetmiyormuş, öncelikle sağlıklı olmak gerekiyor. Sağlıklı yaşam için her gün spor yapmak gerekiyor.
- Güçlü olmak için çok yetenekli olmaya gerek yok, sadece her gün çalışmak gerekiyor.
- Eğer çok çalışırsam gökyüzünden bile yüksek olabilirim, uzaya bile gidebilirim.
- Mucizeler yok artık. Kendin ve güçlerin var. Kendine inanırsan her şeyi yapabilirsin.
- Korkuya inanan değil, kendine inanan kazanır. Sadece inanmak ve çok çalışmak gerekiyor. Arkadaşlarımı gerçekten sevindirmek mutlu etmek istiyorum. Onlar bana güvendiler, onları artık üzmem istiyorum.
- Annemle babamı çok özledim ama diğer çocuklardan daha çok çalışmak zorundayım. Ben başarılı olunca ailem çok mutlu oluyor. Evde annemle sürekli zaman geçirebilirdim ama o zaman da hayallerim olmazdı (GY, 56).

Annem gibi büyük olsaydım, çocuğumla daha çok zaman geçirirdim, çocuklara bağırılmazdım, kızmazdım; çocuklarımla oyun oynar, onlara masallar anlatırdım. Babamın yerinde olsaydım, eve gelince sadece televizyon izlemezdim; çocuklarımla futbol oynar, şarkı söylerdim. Dedemle ninem gibi olsaydım dışarda yürüyüş yapar daha çok mutlu olurdu. Ben büyük olsaydım insanları üzmezdim, kimseye de kızmazdım, hep iyilik yapardım.

Güzel konuşmak, iyilik yapmak varken, insanlar kötülüğü seçiyorlar. Keşke herkes çocuk kalabilseydi (BÇ, S.6).

Jirin ve Kostilin'i Tatarlar karanlık bir binanın içine kilitlediler. Küçük çocuklar bile onlara zarar vermeye geliyorlardı. Kötülükten kurtulamayacaklarını düşünmüşlerdi. Merhametli ve iyi kalpli Dina'yı tanıdılar. Dina dayanamazdı kötülüğü görünce. Eğer bu iyi niyetli kız olmasaydı biz açlıktan, sussuzluktan ölürdük. Fırsat bulunca bize yemek çalıp getirirdi. Jirin annesine mektup yazardı, Dina da gönderirdi annesi endişelenmesin diye. Kafkas dağlarında gezideyiz derdi. Mektupları okuyan Dina ağlardı. Jirin gün batana kadar Dina için oyuncaklar yapardı. Dina çok mutlu olurdu. Tatarlardan kaçmaları için de Dina yardımcı oldu ve sağ salim dönebildiler. Kaçma sırasında Dina pişirdiği ekmeklerden askerlere verdi. Jirin çok duygulandı. Savaş sırasında Jirin'in aklına Dina gelince kimseye kötü davranamazdı.

Savaş bittikten sonrada Jirin Dina'yı görmek istedi çünkü iyilik unutulmamalı. Hep aradı, teşekkür etmek istedi ama bulamadı. Jirin kaçarken Tatarlara yine yakalandı ama Kafkas Kazakları onu acımasız Tatarların elinden kurtardılar. Haftalar boyunca aç olan Jirin'le ellerindeki son ekmeği paylaştılar ve en iyi atlarını verip Jirin'i yolcu ettiler (K.E, S. 86).

7. Sınıf Rusça ders kitabında Kazak Edebiyatının klasiği Abay Kunanbayev'in Tabiat şiirleri yer almaktadır:

Güz

Boz bulut rengi soğuk, kaplıyor asuman,
Güz olmuş nemli sis yerleri basmış.
Bilmem doymuşu mu, donmuşu mu,
Yılkı oynamış, kısrak kaçmış, tay yarışmış?
Yeşil ot, kardelen yok, eskisi gibi,
Gençler gülmez, koşmaz çocuk gürültüyle.
Fakir ihtiyar ile kocakarı gibi rengi solup
Altında kervancı yürür, o da bir kervan.

Hangi obayı görsen de, kederli gamlı,

Gülme ve oyun görünmez, sefadan

R. Kazakça Ders Kitabında Yer Alan Evrensel Değerler

Kazakça ders kitabında Kazak halkının ünlü yazarı Muhtar Auezov'un "Kökserek" hikâyesi yer almaktadır. Hikâyede insanoğluyula doğanın arasında oluşan bağlantı anlatılmaktadır. Hikâyenin asıl konusu insan, kurt ve doğa arasındaki ilişkidir. Hikâyenin amacı insanlığa doğayı sevmeyi, korumayı ve canlılara zarar vermemeyi öğretmektir. Köy hayatı, doğanın zor şartları, hayvan sevgisi, çocukluk, saflık, insanın gözünde canlandıracağı kadar güzel anlatılmıştır. Hikâyede özgürlüğü seven bir kurdun hiçbir zaman köpekleştirilemeyeceği doğada eşitlik olması gerektiği mesajı verilmiştir. Yazar 1828 yılında "Kökserek" hikâyesini yazarak, Ruslaştırılmaya çalışılan Kazak halkına, doğayı ve özgürlüğü seven vahşi kurt gibi savaşıp özgürlüğüne tekrar kavuşabileceğini anlatmak istemiş.

- Kaskırdın kaşa asırasanda tauga karap ulıydı. Ey, adamdar tabıgatpen alparıspandar (K, S. 162).
Bir kurdu ne kadar iyi beslesen de o hep dağlara bakar.
- Bir kaskır üşin ıstık uyadan bostandık pen erkindik küştirek arine.
Bir kurt için sıcak yuvadansa özgürlük daha önemlidir.
- Kaskırdı küşik kezinde karay alasin, bşrak ol öskesin erkindikti ansaydı onun tabıgatında bar kasiyet.
Kurdu yavruyken beslemek olur ama büyüdüğünde o bağımsız olmak ister, çünkü özgürlük onun doğasında var.
- İyesi kaşalıktı meyirimdilik tanıtısa da erkindikti süip, bostandıktı ansaytın kaskır akırı tabıgat ananın kuşagina ketedi.
Sahibi kurda ne kadar iyi bakarsa baksın kendi yaşamını seven kurt özgürlük kucağına kavuştu.
- Adam balası jaratılıs tendigin saktap katıgezdikke jol berilmey kerek.
İnsanoğlu doğa eşitliğini kaybetmemeli ve acımasızlık olmamalı.
- Kaskırdın küşik anasınan ayırılmau kerek ol tabıgatka karsı kubılıs boladı.

Kurdun yavrusunu anasından ayırmak yaradana karşı çıkmak demektir.

- Negizinde zulumdıktı joya alatın tabigatta ulı bir küş bar.
Kötülüğü yok edecek kadar gücü var doğanın.
- Tabigatt ayasında kaskırmen Adam balası bir birine zarar bermey ömür süre aladı.
Kurtla insanoğlu, doğayı paylaşarak, birbirine zarar vermeden de yaşayabilir.
- Adam balalı tabigatka karsı şıgıp kaskırdın küşigine ayauşılık tanıtıpganı üşin kaskır öşin aldı.
Kurdu yavrusundan ayırıp acımazsızlık ettiği için yavrukurt intikam aldı.
- Kurmaşcan asıradı kökbörünü jegenin jemegenin sogan berdi.
Kurmaşcan kendi yemeden içmeden yavrukurdu besledi.
- Kökbörimen Kurmaş balanın dostığı keremet edi.
Yavrukurtla arkadaşlığı çok güzeldi (K, S. 162).

Kazakça ders kitabında yazar S. Sırgaskayev'in "Kara Bala" romanı yer almaktadır. Romanda İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki köy insanların hayatı ve savaş sonrası Kazak topraklarına yerleşen farklı milletlerle, yeni ve farklı bir devletin oluşumu anlatılmaktadır.

Enbek etsen erinbey,

Erinmeyen, çok çalışan,

Toyadı karnın tilenbey.

İnsanın karnıda tok olur.

Birlik bolmay tirlik bolmas!.

Birlik olmazsa, güzel işte olmaz.

Egin oragı bastalğan, aulda kolına orak ustar jan kalmagan. Bari egis basında. Kırmanda auldan on şaktı şakırım kaşıktıkta. Kazir traktor, kombayın degender ol kezde bizge kele koygan jok bolatın. Sondıktan negizgi küş şaldı men kol orakka

tüsedı. Bidaydı taspen bastıratınbız. Şıjıgan künnin astında attarga mingesip nemese jayau baratınbız.

Hasat zamanı sonu köyde hiç kimse kalmamış sadece bazı evlerde yaşlılar vardı. Hava çok sıcaktı ve herkes dayanmak, çalışmak zorundaydı. Büyüklere kendini acındırsan da kimse gözünün yaşına bakmazdı. Bizim köylerde böyledir. O zamanlar şimdiki gibi traktör de yok, her şeyi elinle, kara gücünle yapmalısın. Değirmen de köyden çok uzak bir yerde. Topladığımız her şeyi oraya götürüyoruz. O sıcakta değirmene yürüyerek giderdik, atlar herkese yetişmezdi (KB, S.104).

Kagaz- kalam, kolga alam

Elime kağat- kalem alacağım.

Enbekşi elge barganda,

Çalışkan Halkın Yanında,

Şam bolıp janamın

Ateş olup yanarım.

Camila Apay kayrattı, enbek dese janadı.

Oragı, ane jarkıldap, alda ketyp baradı.

Apaydan ülge alındar. Astıktı jappay orındar!

Cemile Abla hep güçlü, çalışmayı seviyor.

Kürekleri elinde, en önde gidiyor.

Cemile Abladan örnek alalım, hep beraber hasata gidelim (KB, S. 104)

Kazakça ders kitabında yer alan yazar K.Kaysenov'ın "Düşman Elinde Kalan Çocuk" hikâyesinde bir kaç örnekte evrensel değerler tespit edilmiştir. Hikâyede İkinci Dünya Savaşı sırasında kaybolan sonra da Ukraynalı ailede büyüyen Kazak çocuğunun hayatı anlatılmaktadır.

Kasım kinalıp jürgende Dneprden jagalayında balıkşı Mikolla kartka jolıgıp, jan şakıradı. Ol da nemisten kaşıp, aul- auldı kezip jürgen pende eken. Kasımdı yakın mandağı tuıstarına uyine aparıp, aldendirip, tamaktandırıp küş jigizadı.

Kasım artık gücü kalmadığında Dnepr sahilinde Mikolla diye yaşlı bir insanla karşılaşıyor. Yaşlı da Almanlardan kaçmaya yer arıyordu. Kasım'ı yakın akrabalarına götürüp aç karnını doydurup güçlendirdi (DÇ, S. 82).

Kasım nemisterden kaşıp ormanga jasırınıp kúnder boyı tamak jemey aş kalatın. Ormanda ne tapsa sonı jep ömir uşın köresetin. Sol kyın surapıl kúnder de armanday biletin jaksılık oylaytın ünemi. Bolaşakka senetin Kasım günlerdir Almanlardan kaçıp ormanlarda gizleniyordu. Açlıktan ormanda ne bulursa yiyor, hayatta kalmak için savaş veriyordu. Savaşın, zor günlerin biteceğine inanıp gelecek hayalleri bile kuruyordu.

“Sogıs kezinde sen orıssın, sen kazaksın dep bölünbedik. Bir birimizge bötensin demedik. Eger öz aramızda bölünge bolsak, sogıs kezinde jaudı jene de almas edik. Savaş zamanında sen Russun, sen Kazaksın diye ayrımcılık yapmadık. Birbirimize sahip çıkıp, birlik beraberlik içinde yaşadık. Eğer kendi aramızda ayrımcılık yapılsaydı belki savaşı kazanamazdık. “ (DÇ, S.82).

Anna İvanovna nemis askerinen auldan kaşkan kazaktın kara domalak balaların peştin işine tıgıp kutkarıp kalğanı bar edi. Ol okigadan keyin Nina İvanovna sol balalarmen bir kazk aulında sogıs bitkenge deyin balaalrdın anasınday bit-rge ömir sürüp ketti. Anna İvanovna Kazak çocuklarını Alman askerlerinden fırına gizleyerek kurtardı. Nina İvanovna çocuklarla babasının köyüne yerleşti ve çocuklara savaş bitene kadar annelik yaptı (DÇ, S.83).

“Ökinişke oray türinen bilip koayar jergilikti emes ekenin men balapandı jalgız başına jibere almaymın ustalsakta birge ustalamız baska şaramız jok.”

Yüzünden belli yerli olmadığı. Çocuğu tek başına gönderemem, yakalanırsak da beraber yakalanırız. Çocuğu kurtarmak için yalan söylerim.

“On jasar kazak balasına özinin balasında kamkorlık tanıtıp aueli bir birine uyrenşigip ketytpty.”

On yaşındaki Kazak çocuğuna kendi çocuğu gibi sahip çıktı, çocuk da ona çok alışmıştı.

“Balalardın ulti, bötens bolmas bari öz balalarımız.”

Çocukların milleti olmaz. Hiçbiri bize yabancı değiller, hepsi bizim çocuklarımız (DÇ, S.82).

Kız Jibek Destanı Kazak ve Başkurt halklarının örf, adet ve zorluklarından doğan aşk hikâyesidir.

- Batyrlık pen baylık kimde bolmaydı dersin. Gaşıktıktardın jolı bir başka.
Sevginin, aşkın durumu bir başkadır. Zenginlik kimde yok, benim için eşimin sevgisi daha önemli.
- Jurt bul adetin kerige tastay koymaz, bizdin mahabbatımız barin jene aladı.
Toplum bu gereksiz örf adetle yaşamaya devam eder, bizim sevgimiz her şeyden üstündür.
- Eki eldi jaulastıru emes, dostastıru maksatım.
Halkı düşman etmek değil, dost etmek amacım.
- Seksen köl, seksen çöldi asıp keldim süygenime.
Seksen il, seksen çöl geride bırakıp, sevgilimi görmeye geldim.
- Eki eldin arasındaki jaulastıktıda bizdin mahabbatımız jenetinine senemein.
Halkımızın arasında yaşanan düşmanlığı da bitirir sevgimiz.
- Men adiletsizdik üşin küresüp jürümün. Bireulerge jakpay kalamnın, endi bireuge duşpan bolamın dep süikti jarımnan bas tartar emespin. Sonında adilettikpen süispenşilik jenedi.
Ben adalet için savaşıyorum. Birileri sevinmez, birileri bana düşman olur diye sevgili eşimden vazgeçecek değilim. Sonunda adalet ve sevgi kazanır.
- Tölegenmen Jibektin mahabbatı Leyla Mecnündey dastanga aynalıptı.
Tölegen’ le Kız Jübeğin birbirine olan sevgisi, Leyla ve Mecnun’un aşkı kadar dillere destan olmuş (KJ, S.39).

V. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada T.C. Milli Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Türkçe Ders Kitabı, Kazakistan Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından onaylanmış 7. sınıf Kazakça ve Rusça ders kitaplarında yer alan metinler değerler bakımından incelenmiştir. Metinlerde tespit edilen değerler, evrensel, ulusal, dinî, bilimsel değerler olarak dört başlık altında toplanmıştır. Metinler incelendiğinde elde edilen değerler: “kahramanlık”, “sevgi”, “bilimsellik”, “cesaretli olma”, “saygı”, “aileye önem verme”, “vatan sevgisi”, “doğa sevgisi”, “iyilik yapma”, “özgürlük”, “hayvan sevgisi”, “yardım severlik”, “gelenek görenek”, “ana dil”, “milli birlik”, “dürüstlük”, “birlik beraberlik”, “azimli olma”, “barış”, “çalışkanlık”, “başarılı olma”, “dürüstlük”, “sanat”, “bağımsızlık” ve “dinî değerlerdir”.

Türkçe ders kitabında toplam (serbest okuma parçaları dâhil) otuz iki metin bulunmaktadır. Bunların altısı şiir, on ikisi hikâye, ikisi masal, üçü araştırma, ikisi biyografi, üçü bilimsel makale, biri tiyatrodur. Metinlerin yaklaşık %50’si hikâye ve şiirdir. Metin yazar ve şairlerinin %90’ı Türk’tür, %2’si yabancısıdır. 7. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinler değerler açısından incelendiğinde ahlaki ve evrensel değerlere ağırlık verildiği tespit edilmiştir. Benzer konuda yapılan Fırat ve Moca (2014)’ya ait “*Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikâyelerde Yer Alan Değerler*” adlı çalışmalarında da aynı sonuçlara ulaşılmıştır. Türkçe ders kitabındaki metinlerin sevgi, dürüstlük, yardımseverlik, aile ilişkilerine önem verme, çalışkanlık değerleri bakımından zengin olduğu tespit edilmiştir. İkinci sırada vatan sevgisi, kahramanlık ve Atatürk değeri yer almaktadır. Türkçe ders kitabında yer alan eserlerde sıklıkla tekrarlanan diğer değer bilimsellik değeridir.

Kazakistan’da okutulan Kazakça ders kitabında toplam yirmi altı metin yer almaktadır (serbest okuma parçaları dâhil). Bu metinlerin sekizi hikâye, altısı şiir, dördü destan, üçü masal ve dördü biyografidir. Metinlerin yaklaşık %86’sı şiir ve destanlardır. Metinlerin yazarlarından sadece ikisi yabancısıdır (Rus ve Tatar yazarı).

Neredeyse hepsi Kazak yazarlardır. Kazakça ders kitabı değerler açısından incelendiğinde en çok ulusal değerlere ağırlık verildiği tespit edilmiştir.

Kazakça ders kitabında yer alan eserlerde en çok vatan sevgisi, kahramanlık, ana dil değeri ve Hoca Ahmet Yesevi, Dede Korkut, Külteğın gibi tarihî isimler, Kazak halkının adetleri, gelenek göreneklere gibi millî değerler öne çıkmıştır. Kazakça ders kitabında yer alan metinlerde tarihini, millî kültürünü unutmamaya ve sahip çıkmaya ayrıca gelecek nesile vatan sevgisi aşılama gerektğine vurgu yapılır.

Kazakça ve Rusça ders kitabında ana dil konusu sıklıkla tekrarlanmıştır. Ana dilde konuşmak, gurur duymak, ana dilin bütün güzelliği ve zenginliğini korumak ve gelecek nesle aktarabilmek öne çıkmıştır. Kazakistan'da ana dili eğitiminde ana dil değerinin sıklıkla kullanılma sebebi; uzun zamanlar boyunca kendi dilini konuşamayan, baskı altında olan Kazak dilinin önemini arttırmak ve nasihat etmektir. Kazakça ve Rusça ders kitaplarında ana dili konusu yoğun olarak kullanılmışken Türkçe ders kitabında hiç yer verilmemiştir.

Kazakistan'da okutulan Rusça ders kitabında toplam yirmi üç metin yer almaktadır. Metinlerin onu hikâye, üçü şiir, ikisi biyografi, ikisi masal, ikisi denemedir. Yazarların %50'si Rus, %48'i kazak ve %2'si yabancıdır. Rusça ders kitabı incelendiğinde ders kitabında yer alan metinler aynı Kazakça ders kitabındaki gibi kahramanlık, vatan sevgisi, millî birlik, Kazak topraklarına ait tarihî şehirler, Nevruz bayramı, gelenek görenek, bağımsızlık gibi ulusal değerler açısından zengindir. İkinci sırada çalışkanlık, doğa sevgisi, başarılı olma, sevgi, yardımseverlik gibi evrensel değerler yer almaktadır. Rusça ders kitabında doğup büyüdüğü vatana ihanet etmemek, millî birlik ve barış içinde yaşamak gibi iletiler dikkat çekmektedir. Doğa sevgisi, dürüstlük, çalışkanlık, yaradana inanma, İncilin önemi, dinî değerler her şeyden üstün olacağına dair iletiler de ders kitabında bulunmaktadır. Yılmaz, Yakar ve Arslan (2017)'a ait “*Ortaokul Ders Kitaplarındaki Kurguların, Metinlerden Hareketle Değerler Analizi Türkiye Ve Kazakistan*” isimli çalışmayla karşılaştırma yapıldığında evrensel ve millî değerlerde benzerlik olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan Yılmaz, Yakar ve Arslan (2017)'a ait çalışmada dinî değerlerin Rusça ders kitabında sıklıkla vurgulandığı ancak, Kazakça ve Türkçe ders

kitaplarında kendisine yer bulamayan değerler arasında olduğu sonucu ile elde edilen bulgular farklılık göstermektedir.

Kazakistan'da okutulan Rusça ve Kazakça ders kitaplarının ikisinde de öne çıkan değer *doğa sevgisidir*. Tarih boyunca göçebe hayat süren Kazak halkının doğayla olan güçlü bağlantısı, doğanın zor şartları, kartal, kurt gibi vahşi hayvanları eğiten Kazakların düşünce yapılarına, toprak anayı koruma şeklinde yansıdığı görülmektedir.

İncelenen Türkçe, Kazakça ve Rusça ders kitaplarında *anne sevgisi* konusunda iletilerin göze çarptığı görülmektedir. Anneyle çocuğun arasındaki duygusal bağın gücü, *anne sevgisinin* bütün sevgilerden üstün olduğu, annelerin çocukları için yaptığı fedakârlıklar dile getirilmiştir.

7. Sınıf Türkçe, Kazakça ve Rusça ders kitapları arasında, evrensel değerlere en çok yer verilen kitabın Türkçe ders kitabı olduğu tespit edilmiştir. Kazakça ve Rusça ders kitaplarında ise en çok ulusal, millî değerler yer almaktadır. Kazakça ve Rusça Ders kitabında kahramanlık ve vatan sevgisi değerlerinin ön plana çıkması dikkat çekicidir. Özellikle Kazakça ders kitabında yer alan dört tane destanın konusu kahramanlık ve vatan sevgisi üzerinedir.

7. Sınıf Kazakça ve Rusça ders kitaplarında yer alan metinler konusunda benzerlik olduğu tespit edilmiştir. Ders kitaplarının ikisinde yer alan ortak konular da mevcuttur: Ahmet Yesevi, İkinci Dünya Savaşı, Kazakistan'ın Tarihî Şehirleri, Dede Korkut, Ana dil ve Bağımsızlık değerleridir.

Kazakistan eğitim sisteminde köklü değişiklikler yapılmıştır. Ana dil öğretimi için ders kitapları yeniden hazırlanarak, ders programlarında ana dil öğretimi ile millî ve tarihî içerikli metinler çoğaltılmıştır.

2016 yılından itibaren Kazakistan, Eski Sovyet Ülkeler Topluluğu (BDT) ülkelerinde uygulanan Rus dili öğretim sistemini değiştirmiştir. Rusça ders kitaplarında Ahmet Yesevi, Abay Kunanbayulı, Ahmet Baytursinov gibi Kazak milli yazarların eserlerine daha çok yer verilmiştir. Kazak topraklarında yaşayan farklı dil, din ve kültüre sahip olan milletler arasında birlik beraberlik konusu da sıklıkla tekrarlanmaktadır.

Kazakça ve Rusça ders kitaplarına oranla Türkçe ders kitabında bulunan metinlerde ulusal değerler oldukça zayıftır.

Dinî değerler Türkçe ders kitabında, Kazakça ve Rusça ders kitaplarına göre oldukça zayıftır. Çalışma, Kanagatova (2018)'ya ait tez çalışması ile bu açıdan benzerlik göstermektedir. Kazakça ders kitabında yer alan tarihî destanlar, Allah'a inanmak, büyüklerin duasının önemi gibi iletiler bakımından oldukça zengindir. Rusça ders kitabında ise dinî değerler A.S. Puşkin'in "Yeni Yıl Gecesi" masalında ve "Kazakistan'da Pasha Bayramı" metninde birkaç örnekle tespit edilmiştir. Türkçe ders kitabında dinî değer sadece "Müreftehi Kadınlar ve Emin Astsubay" hikâyesinde yer almaktadır. İncelenen kitaplarda sosyal değerlere çok yer verilmemektedir.

Bilimsel değerler bakımından incelenen ders kitaplarında, Türkçe ders kitabı öne çıkmıştır. Eserlerde bilinçli olmak için gayret sarf etmek ve kitap okumanın önemli etkileri sıklıkla anlatılmaktadır. Türkçe ders kitabında bilimsellik değeri üç hikâye ve iki şiirde yer almaktadır. Kazakça ve Rusça ders kitaplarında bilimsellik değerlerinin yetersiz olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak her iki ülkenin karşılaştırılan 7. sınıf ders kitaplarında ait oldukları ülkelerin uzun vadeli insan yetiştirme projeksiyonlarına uygun şekilde değer dağılımının yer aldığı görülmektedir. Türkçe ders kitabında bilimsellik değerinin ağırlıkta olması; Kazakça ve Rusça ders kitaplarında ise milli değerlerin fazla olması bununla açıklanabilir. Bu bağlamda toplumların değer yargıları ve düşünce kalıplarının ders kitaplarının gerek metin türleri gerekse değerler açısından kurgulanmasında belirleyici bir etkiye sahip olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca toplumsal gelişimin bu düşünce yapılarına uygun olarak yönlendirilmesi isteğinin ders kitaplarında hâkim bakış açısı olduğu tespit edilmiştir.

ÖNERİLER

İncelenen ders kitaplarında yer alan metinler çoğunlukla hikâye ve şiirlerden oluşmaktadır. Türkçe ders kitabında evrensel değerlere daha çok yer verilmişken, Kazakistan’ da okutulan Rusça ve Kazakça ders kitaplarında Türklerin ortak “Ahmet Yesevi”, “Dede Korkut”, “Nevruz Bayramı”, “Türkistan” gibi milli değerler öne çıkmıştır. Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin ulusal değerler açısından zayıf olduğu söylenebilir. Türkçe ders kitabında bu alandaki değerler çoğaltılabilir. Kazakça ve Rusça ders kitaplarında yer alan metinlerin ulusal değerler açısından zengin olması çok büyük bir artıdır fakat özellikle “kahramanlık” ve “milli birlik” değerlerinin fazlalığı ile dikkat çekmiştir. Bu tür metinlerin dağılımında bir düzenlemeye gidilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Dürüstlük, çalışkanlık, yardımseverlik gibi ahlaki değerlerin Türkçe ders kitabında olduğu kadar Kazakça ders kitabında da sayısı artırılabilir. İncelenen Türkçe, Kazakça, Rusça Ders Kitaplarında yalan söylememek, hırsızlık yapmamak, saygılı olmak, doğayı korumak gibi öğrencinin kişisel gelişimini etkileyecek, geliştirecek ahlaki metinlerin artırılması önerilmektedir. Kazakça ve Rusça Ders kitaplarında tespit edilen vatani sevmeye, kahramanlık değerleri kadar bilimsellik değeri de yükseltilmelidir.

KAYNAKÇA

İncelenen Kitaplar

AKTANOVA , A. S., JÜNDİBAYEVA , A.K. (2017). Kazak Adebieti (Kazak Edebiyatı). Almatı: Atamura Yayınları.

JANPEİSOVA, U. A, OZEJBAYEVA, N.A (2017). Rusça ders kitabı Almatı: AtamuraYayınları.

KIR, T., KIRMAN. E. ve YAĞIZ, S. (2017). Ortaokul Türkçe ders kitabı. İstanbul: Bilnet Matbaacılık.

Diğer Kaynaklar

ACAR, M.S. (2003). Medeniyetler çatışması mı, menfaatler çatışması mı? *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 33-42.açısından incelenmesi, *Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu*. 763- 779.

AKTAN, O. ve KILIÇ, A. (2015). Sosyal Bilgiler öğretim programındaki değerleri 100 temel eserde bulunan değerlerin destekleme durumu. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(30), 7-68.

AKYOL, Ş. (2010) . *İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer sevgisi temasının değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

ALPISKIZI, S. (2006). Kazakistanda kendini tanı dersinin işlenmesi. *Egemen Kazakistan*, 65.

ARAL, D. (2008). *Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerler üzerine bir araştırma* (Yayınlanmamış yüksekisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

ARSEVEN, A., YOLCU, F. ve KILIÇ, A. Ş. (2018). Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değer eğitimi açısından incelenmesi. *Karadeniz Araştırmaları Merkezi*, XV(58), 205-222.

AYDIN, M. Z. (2010). *Okulda çalışan herkesin görevi olarak değerler eğitimi*.
<https://www.okuloncesi.net/forum/konu/okulda-calisan-herkesin-goerevi-degerler-egitimi.4031/> Erişim Tarihi: 26.08.2018.

BAŞCI, Z. (2012). *Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi (Erzurum Örneği)* (Yayınlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

BİLGİN, N. (1995). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

BURSA, S. ve ÇENGELCİ Köse, T. (2017). Türkiye ve Kanada sosyal bilgiler öğretim programlarının değerler eğitimi bakımından karşılaştırılması. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 7(2), 338-372.

BÜYÜK SÖZLÜK, TDK Yayınları. Kaynak: <http://tdkterim.gov.tr/bts/>.

ÇAĞLAR, A. (2005). *Okul öncesi dönemde değerler eğitimi, erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

- ÇAPANOĞLU, E. (2014). *Ortaokul 8.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerde yer alan değerler (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi)* Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ÇEÇEN, M. A. ve ÇİFTÇİ, Ö. (2007). İlköğretim 6. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi, *Milli Eğitim*, 173, 39-49.
- ÇELİKKAYA, H. (1996). *Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- ÇEPNİ, O., KILINÇ, Ç. A. ve PALAZ, T. (2019). Ortaokul öğrencilerinin evrensel değerlere yönelik tutum düzeylerinin bir yordayıcısı olarak okul iklimi. *İnsan ve Toplumsal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 8(1), 608- 623.
- ÇIRAK, G., ŞAHİN, D. B., ÖZBERK, E. B. ve ERİŞ, H. M. (2014). 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin iletildiği değerler açısından incelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, IV(1), 83-95. *Diyalektolog Ağız Araştırmaları Dergisi*, 12, 65- 80.
- DOĞAN, B. ve GÜLÜŞEN, A. (2011). Türkçe ders kitaplarındaki (6-8) metinlerin değerler bakımından incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 75-102.
- DÜNDAR, İ.H. (2008). *İslamda edep geleneği ve Feridüddin-i Attar'ın pendnamesi*.(Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- ELBİR B. ve BAĞCI B. (2013). “Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi” *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume* , 8/1, 1321-1333.
- ELBİR, B. ve BAĞCI, B. (2013). Değerler Eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 8(1), 1321-1333.

- ERDEM, A.R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 55-72.
- FIRAT, H. ve MOCAN, A. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki hikâyelerde yer alan değerler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 183, 25-49.
- GÜL, R. (2013). *Bir değer eğitimi olarak ilköğretim döneminde doğruluk eğitimi*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Hitit Üniversitesi, Çorum.
- GÜNGÖR, E.(1993). *Değerler psikolojisi*, Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları.
- GÜVEN, A.Z. (2014). *Değerler eğitimi ve Türkçe derslerinde kullanım* Konya: Palet Yayınları.
- JAKİPOVA, L. (2018). Eğitim sisteminin yeni uygulamaları. *Kaznu Vesnik*, 44.
- JENJEGALİYEV, E. (2019). Yeni eğitim sisteminin önemleri. *Kaznu Vesnik*, 68.
- KANAGATOVA, A. (2018). *Türkiye ve Kazakistan'da 5. Sınıfta okutulan Türkçe, Kazak edebiyatı, Rus dili edebiyatı ders kitaplarındaki metinlerin değerler bakımında incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KAPKIN, B., ÇALIŞKAN, Z. ve SAĞLAM, M. (2018). Türkiye'de 1999-2017 yılları arasında değerler eğitimi alanında yapılmış lisansüstü çalışmaların incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(35), 185-209.
- KAPLANKIRAN, İ. (2016). Kazakistan'daki 7. sınıf ana dili öğretimi üzerine.

- KARAKUŞ, N. (2015). Okul öncesi döneme hitap eden tema içerikli çizgi filmleri değerler eğitime katkısı yönünden değerlendirilmesi (Niloya örneği).*Değerler Eğitimi Dergisi*, 12, 251-277.
- KASAPOĞLU, H. (2013). Okulda değer eğitimi ve hikâyeler. *Milli Eğitim*, 198, 97-109.
- KAYMAKÇAN, R. ve MEYDAN, H. (2016). *Ahlâk değerler ve eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları.
- KAYGANA, M., YAPICI, Ş. ve AYTAN, T. (2013). Türkçe ders kitaplarında değer eğitimi. *International Journal of Social Science*, 6(7), 657-669.
- KAZAKİSTAN EĞİTİM KANUNLARI (2018). www.tengrinews.com.
- KOÇ, M. (2013). *8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değerler bakımından incelenmesi. (1981 ve 2006 Türkçe öğretim programlarına göre hazırlanan ders kitapları)*(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- KUÇURADI, İ. (1998). *İnsan ve değerleri*. Ankara:Türkiye Felsefe Kurumu.
- LÜLE-MERT, E. (2012). İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan öykü metinlerindeki değerlerin eşdizimli sözcükler bağlamında incelenmesi. *İlköğretim Online*, 12(3), 808-821.
- MEB, Talim ve terbiye kurulu başkanlığı, *6,7,8. sınıflar öğretim programı*. Kaynak: <http://mebk112.meb.gov.tr/>
- MERİÇ, C. (1986). *Kültürden irfana*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- NIETZSCHE (2013). *Aforizmalar*. Ankara: Tutku Yayınevi.

- OSMANOĞLU, A. E. (2012). Türkiye ve Mısır Sosyal bilgiler ders kitaplarında Milliyetçi değerler: Karşılaştırmalı bir analiz. *Turkish Studies*, 8(8), 989-1012.
- ÖZBAY, M. (2005). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri*, (8. Bs.). Ankara: Öncü Basımevi.
- ÖZTÜRK, D. ve DİLMAÇ, O. (2016). Görsel sanatlar öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 1-76.
- PADEM, S. ve AKTAN, O. (2014). İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerlerin incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (2), 5-24.
- PİLAV, S., DEMİR, H. A. ve DEMİR, H. (2015). İlköğretim 7. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki okuma metinlerinin değer iletimi açısından incelenmesi. *Milli Eğitim*, (206), 16-29.
- SILAH, M. (2005). *Sosyal psikoloji (davranış bilimi)*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- SOLOVYOVA, İ , (2018). Kazakistandaki yeni eğitim sistemi. *Kaznpu Vesnik*, 16-18.
- SOMUNCU, S. (2008). *İlköğretim 7. Sınıf Türkçe ders kitabındaki edebî metinlerin temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SUSAR KIRMIZI, F. (2014). 4. Sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinde yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27), 217-259.

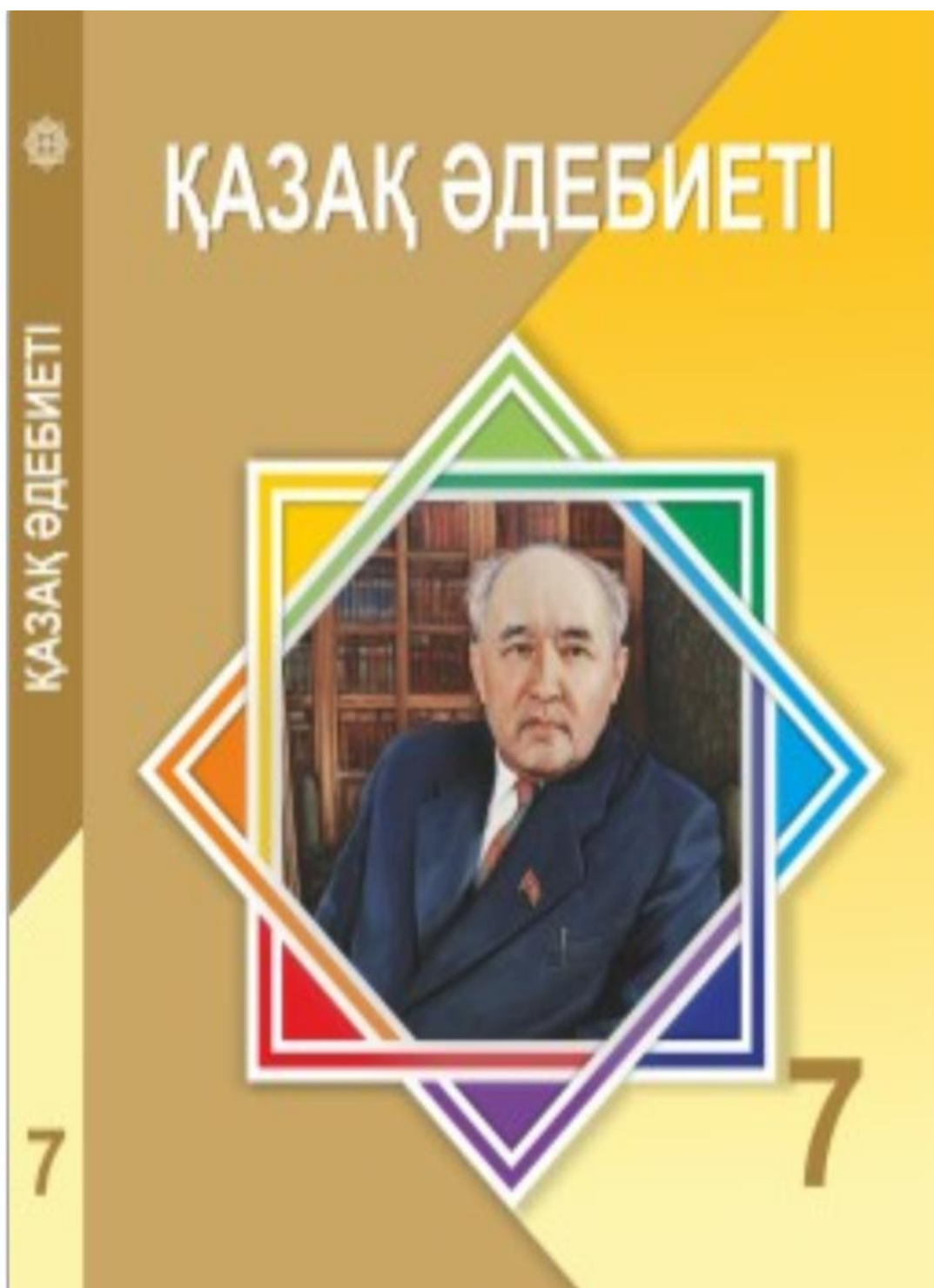
- ŞAHİN, Ö. ve BAŞGÜL, M. (2018). Ortaokul matematik ders kitaplarında sosyal değerler. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 90-104.
- ŞEN, Ü. (2016). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletlediği değerler açısından incelenmesi. *Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 763-779.
- TÜRK DİL KURUMU. (2018). Güncel Türkçe Sözlük. Erişim: 31. 05.2018, <http://www.tdk.gov.tr>.
- UÇAR, A. (2009). *Sosyal bilgiler programındaki değerlere ilgili kazanımlara yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim bilimleri Ana Bilim Dalı. Adana.
- ULUSOY, K. ve DİLMAÇ, B. (2012). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- YAZAR, T. (2012). Öğretmen adaylarının değerler hakkındaki görüşleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(1), 61-86.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YILMAZ, O., YAKAR, Y. M., ARSLAN, M. A., SAFRANOVA, L. ve SATBAY, G. (2017). Ortaokul ders kitaplarındaki kurgusal metinlerden hareketle değerler analizi: Türkiye ve Kazakistan örneği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitimi Dergisi*, 6(4), 2694- 2710.
- YUNUS EMRE (2008). *Divan*. İstanbul: Dergah Yayınları.

EKLER

1. Ortaokul Türkçe Ders Kitabı

2. Ortaokul Kazakça Ders Kitabı

3. Ortaokul Rusça Ders Kitabı

